

UCHWAŁA NR .....
RADY GMINY ŁAGIEWNIKI

z dnia ..... 2021 r.

w sprawie przyjęcia „Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami dla Gminy Łagiewniki na lata 2019- 2023”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tj. Dz. U. z 2021 r. poz. 1372 ze zmianami) oraz art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (tj. Dz. U. 2021, poz. 710 ze zmianami) Rada Gminy Łagiewniki uchwala, co następuje:

§ 1.

Przyjmuje się Gminny Program Opieki nad Zabytkami dla Gminy Łagiewniki na lata 2019-2023 stanowiący załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2.

Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Łagiewniki.

§ 3.

Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Dolnośląskiego.

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY ŁAGIEWNIKI NA LATA 2019 - 2023

Załącznik do Uchwały Nr .....
Rady Gminy Łagiewniki
z dnia ..... 2021 r.

WYKONAWCA:

Laboratorium Wiedzy – Doradztwo Opracowania Szkolenia Patryk Sobota
ul. Targowa 42, 37-420 Rudnik nad Sanem

AUTORZY:

mgr Agnieszka Król
mgr inż. Patryk Sobota

Spis treści

1. Wstęp	4
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami	5
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce	6
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	17
4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami	17
4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu	24
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego	38
5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)	38
5.2.1. Zarys historii obszaru gminy	47
5.2.2. Krajobraz kulturowy	59
5.2.3. Zabytki nieruchome	62
5.2.4. Zabytki ruchome	79
5.2.5. Zabytki archeologiczne	80
5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych	113
5.2.7. Dziedzictwo niematerialne	113
5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony	115
5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków	117
6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń	128
7. Założenia programowe	132
7.1. Priorytety programu opieki	132
7.2. Kierunki działań i zadania programu opieki nad zabytkami	132
8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami	136
9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami	137
10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami	138
11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków	146

1. Wstęp

Gminny program opieki nad zabytkami dla gminy Łagiewniki został sporządzony zgodnie z art. 87 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 2067). Głównym beneficjentem realizacji programu opieki nad zabytkami jest społeczność lokalna, która bezpośrednio powinna odczuć efekty jego wdrożenia. Odnosi się to nie tylko do właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych, ale do wszystkich mieszkańców gminy.

Przedmiotem gminnego programu opieki nad zabytkami dla gminy Łagiewniki jest problematyka związana z ochroną dziedzictwa kulturowego. Celem tego opracowania jest nakreślenie zadań i kierunków działań na rzecz ochrony i opieki nad zabytkami. Będzie on służył podejmowaniu planowych działań dotyczących inicjowania i wspierania prac z dziedziny ochrony zabytków i krajobrazu kulturowego oraz upowszechniania i promowania dziedzictwa kulturowego gminy Łagiewniki. Program opieki nad zabytkami ma pomóc w aktywnym zarządzaniu zasobami składającymi się z dziedzictwa kulturowego gminy. Zaplanowanie w programie działania nakierowane są na poprawę stanu zachowania zabytków, ich rewaloryzację oraz zwiększenie ich dostępności dla mieszkańców i turystów. Gminny program opieki nad zabytkami powinien również służyć, przez wskazanie na działania edukacyjne, wzmocnieniu u lokalnej społeczności świadomości wspólnoty kulturowej, poczucia posiadania wspólnych wartości i korzeni.

Przyjęty przez Radę Gminy w formie uchwały program opieki nad zabytkami jest elementem polityki samorządowej. Nie jest on aktem prawa miejscowego, natomiast stanowi dokument uzupełniający przyjęte dotychczas akty prawa miejscowego. Opracowany jest na 4 lata. Z jego realizacji burmistrz, co 2 lata sporządza sprawozdanie, które przedstawia Radzie Gminy. Kolejne sporządzone programy opieki powinny uwzględniać zmieniające się uwarunkowania prawne i administracyjne, zmieniające się warunki społeczne, gospodarcze, kulturowe, nowe kryteria oceny i aktualny stan zachowania zasobu.

Struktura niniejszego opracowania oparta została o wytyczne Narodowego Instytutu Dziedzictwa, przedstawione w publikacji: „Gminny program opieki nad zabytkami. Poradnik metodyczny”. Podstawą do napisania rozdziałów poświęconych historii i dziedzictwu kulturowemu gminy były ogólnodostępne publikacje, opracowania, zgromadzone w Gminnej Bibliotece Publicznej w Łagiewnikach, dokumentację zgromadzoną przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu Delegatura W Wałbrzychu, materiały zgromadzone i udostępnione przez Pana Tadeusz Szota.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Podstawę prawną do sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami stanowi ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 2067). Ustawa ta w art. 87 określa m.in. kto zobligowany jest do sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami oraz cele jakie powinien on zawierać. W myśl:

art. 87.1. Zarząd województwa powiatu lub wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza na okres 4 lat odpowiednio wojewódzki, powiatowy lub gminny program opieki nad zabytkami.

art. 87.2. Programy, o których mowa w ust. 1, mają na celu, w szczególności:

- 1) włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych, wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;*
- 2) uwzględnienie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;*
- 3) zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania;*
- 4) wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;*
- 5) podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;*
- 6) określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem tych zabytków;*
- 7) podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.*

art. 87.3. Wojewódzki, powiatowy i gminny program opieki nad zabytkami przyjmuje odpowiednio sejmik województwa, rada powiatu, rada gminy, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków.

art. 87.4. Programy, których mowa w ust. 3 są ogłaszane w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

art. 87.5. Z realizacji programów zarząd województwa, powiatu i wójt (burmistrz, prezydent miasta) sporządza, co 2 lata, sprawozdanie, które przedstawia się odpowiednio sejmikowi województwa, radzie powiatu lub radzie gminy.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Kwestię ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce reguluje ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2018 poz. 2067), Ustawa Zasadnicza z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483 z późn. zm.) oraz inne ustawy.

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483 z późn. zm.) zawiera uregulowania dotyczące ochrony i opieki nad zabytkami w następujących przepisach:

Art. 5. Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swego terytorium, zapewnia wolność i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju.

Art. 6. Rzeczpospolita Polska stwarza warunki upowszechniania i równego dostępu do dóbr kultury, będącej źródłem tożsamości narodu polskiego, jego trwania i rozwoju.

Art. 86. Każdy jest obowiązany do dbałości o stan środowiska i ponosi odpowiedzialność za spowodowane przez siebie jego pogorszenie.

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2018 poz. 2067) jest głównym aktem prawnym, regulującym zasady ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce. Należy tu wspomnieć następujące przepisy wyżej wymienionej Ustawy:

Art. 3. Definiuje szereg pojęć, w tym: pojęcie zabytku jako „nieruchomość lub rzecz ruchomą, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze

względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową”, zabytku nieruchomego jako „nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt. 1”; zabytku ruchomego jako „rzecz ruchomą, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, o których mowa w pkt. 1”, zabytku archeologicznego jako „zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem”, historycznego układu urbanistycznego lub ruralistycznego, historycznego zespołu budowlanego, krajobrazu kulturowego, otoczenia. Art. 3. Definiuje również pojęcie prac i badań przy zabytkach, w tym: prace konserwatorskie, prace restauratorskie, roboty budowlane w rozumieniu przepisów Prawa budowlanego, badania konserwatorskie, badania architektoniczne, badania archeologiczne oraz pojęcie instytucji kultury wyspecjalizowanej w opiece nad zabytkami.

Art. 4. Wyznacza działania administracji publicznej w kierunku ochrony zabytków tj. „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie; zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków; udaremnienie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków; przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę; kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków; uwzględnienie zadań ochrony w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”.

Art. 6. Wyznacza zabytki podlegające ochronie bez względu na stan zachowania:

1) zabytki ruchome będące, w szczególności:

- a) krajobrazami kulturowymi;
- b) układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi;
- c) dziełami architektury i budownictwa;
- d) dziełami budownictwa obronnego;
- e) obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi;
- f) cmentarzami;

- 3) utworzenie parku kulturowego;
- 4) ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Art. 16 Ust.1 wyznacza radę gminy jak organ władny utworzyć park kulturowy, którego celem jest ochrona krajobrazu kulturowego oraz terenów, na których znajdują się obiekty charakterystyczne dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej. Podjęcie przez radę gminy uchwały o utworzeniu parku kulturowego powinno być uprzednio zaopiniowane przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Art. 17 Ustala zakazy i ograniczenia jakie mogą obowiązywać na terenie parku kulturowego. Mogą one dotyczyć:

- prowadzenia robót budowlanych oraz działalności przemysłowej, rolniczej, handlowej, handlowej lub usługowej;
- zmiany sposobu korzystania z zabytków nieruchomych;
- umieszczania tablic, napisów, ogłoszeń reklamowych i innych znaków niezwiązanych z ochroną parku kulturowego, z wyjątkiem znaków drogowych i znaków związanych z ochroną porządku i bezpieczeństwa, z zastrzeżeniem art. 12 ust. 1;
- składowania lub magazynowania odpadów.

Art. 18 Stanowi iż kwestie ochrony i opieki nad zabytkami powinny być uwzględnione przy tworzeniu następujących dokumentów: „aktualizacji koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw, planu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin, studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego albo decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska

- g) parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni;
  - h) miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 2) zabytki ruchome będące, w szczególności:
- a) dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej;
  - b) kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje;
  - c) numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami;
  - d) wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i urządzeniami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki rozwoju cywilizacyjnego;
  - e) materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz.U. 2019 poz. 1479);
  - f) instrumentami muzycznymi;
  - g) wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi;
  - h) przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- 3) zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- a) pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa;
  - b) cmentarzyskami;
  - c) kurhanami;
  - d) reliktnymi działalnościami gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

Art. 7. Wyznacza następujące formy ochrony zabytków:

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) uznanie za pomnik historii;

Ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. 2019 poz. 506).

W art.7 ust. 1. pkt. 9 wyżej wymienionej ustawy zostały określone zadania własne gminy: „Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. W szczególności zadania własne gminy obejmują sprawy (...) kultury, w tym (...) ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

Ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu

przestrzennym (t.j. Dz.U. 2018 poz. 1945), określa zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki samorządu terytorialnego i organy administracji rządowej. Stanowi iż w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym należy uwzględnić m.in.: walory architektoniczne i krajobrazowe, wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego. Ustawa precyzuje co powinno zostać uwzględnione podczas sporządzania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a także ustaleniach lokalizacji inwestycji celu publicznego. W interesującym nas obszarze w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym uwzględnia się „wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej” (art. 1). W studium uwzględnić należy uwarunkowania wynikające ze „stanu środowiska, w tym stanu rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, wielkości i jakości zasobów wodnych oraz wymogów ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, stanu dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej” (art. 10). Studium oraz plany zagospodarowania przestrzennego winny określać „obszary oraz zasady ochrony środowiska i jego zasobów, ochrony przyrody, krajobrazu kulturowego i uzdrowisk, obszary i zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej”. Istotne jest nałożenie na wójtów i burmistrzów obowiązku zarówno zawiadomiania m.in. wojewódzkiego konserwatora zabytków o przystąpieniu do sporządzania studiów, planów zagospodarowania przestrzennego i wystąpienia o opinie i wnioski, jak również uzgadniania.

Ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. - Prawo budowlane (t.j. Dz.U. 2019 poz. 1186)

normalizuje działalność obejmującą sprawy projektowania, budowy, utrzymania i rozbioru obiektów budowlanych oraz określa zasady działania organów administracji publicznej w tych działaniach. Przepisy ustawy nie naruszają przepisów odrębnych, w tym tych o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami - w odniesieniu do obiektów i obszarów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Ustawa traktuje zabytki w sposób

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 lipca 2019 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 2019 poz. 1470).

Rozporządzenie ministra kultury i dziedzictwa narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz.U. 2014 poz. 110).

Rozporządzenie ministra kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków (Dz.U. 2005 nr 112 poz. 940).

Rozporządzenie ministra kultury z dnia 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. 2004 nr 212 poz. 2153).

Rozporządzenie ministra kultury z dnia 12 maja 2004 r. w sprawie „odznaki za opiekę nad zabytkami” (Dz.U. 2004 nr 124 poz. 1304).

Rozporządzenie ministra kultury z dnia 10 maja 2004 r. w sprawie rzeczoznawców ministra kultury w zakresie opieki nad zabytkami (Dz.U. 2004 nr 124 poz. 1302).

Rozporządzenie ministra kultury z dnia 9 kwietnia 2004 r. w sprawie organizacji Wojewódzkich Urzędów Ochrony Zabytków (Dz.U. 2004 nr 75 poz. 706).

Rozporządzenie ministra kultury z dnia 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz.U. 2004 nr 71 poz. 650).

Rozporządzenie ministra kultury z dnia 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz.U. 2004 nr 30 poz. 259).

Rozporządzenie ministra kultury i dziedzictwa narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (Dz.U. 2018 poz. 1609)

Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami zawarte zostały w wielu obowiązujących ustawach w tym w:

użytku publicznego”. W dalszej części określa że przy tworzeniu wyżej wymienionych dokumentów należy: uwzględnić krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, określić rozwiązania mające na celu opiekę nad zabytkami, przywrócić im jak najlepszego stanu oraz ochronę zabytkom przy realizacji inwestycji.

Art. 19. Stanowi iż:

- 1) W studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego uwzględnia się, w szczególności ochronę:
  - a) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
  - b) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków;
  - c) parków kulturowych.
- 1a) W decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności:
  - a) zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia;
  - b) innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków.
- 2) W przypadku gdy gmina posiada gminny program opieki nad zabytkami, ustalenia tego programu uwzględnia się w studium i planie, o których mowa w ust. 1.
- 3) W studium i planie, których mowa w ust. 1, ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.”

Art. 20 Stwierdza konieczność uzgadniania z wojewódzkim konserwatorem zabytków projektów i zmian w wojewódzkich i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Art. 21 Mówi iż ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzenia programów opieki nad zabytkami przez województwa, powiaty i gminy.

Art. 22 Mówi iż:

- 1) Generalny konserwator zabytków prowadzi krajową ewidencję zabytków w formie zbioru kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się w wojewódzkich ewidencjach zabytków.
- 2) Wojewódzki konserwator zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków formie kart ewidencyjnych zabytków znajdujących się na terenie województwa.
- 3) Włączenie karty ewidencyjnej zabytku ruchomego niewpisanego do rejestru do wojewódzkiej ewidencji zabytków może nastąpić za zgodą właściciela tego zabytku.
- 4) Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy.
- 5) W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:
  - a) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
  - b) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
  - c) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, prezydenta miasta) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Art. 89 Mówi iż organami ochrony zabytków są:

- 1) Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje generalny konserwator zabytków;
- 2) Wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje, w tym zakresie, wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Do ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wydano następujące akty wykonawcze:

Rozporządzenie ministra kultury i dziedzictwa narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę, niezgodnie z prawem (Dz.U. 2011 nr 113 poz. 661).

Rozporządzenie ministra kultury i dziedzictwa narodowego z dnia 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz.U. 2011 nr 89 poz. 510).

Ustawa z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko (t.j. Dz.U. 2018 poz. 2081) ustanawia, iż prognoza oddziaływania na środowisko, sporządzana przy okazji opracowywania polityk, strategii, planów i programów powinna „określać, analizować i oceniać przewidywane, znaczące oddziaływania (...) na środowisko, a w szczególności na (...) zabytki, jak również w przypadku odstąpienia od przeprowadzania postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko”. Ustawa nakłada obowiązek sprawdzania, czy decyzja o odstąpieniu uwzględnia: (...) „cechy obszaru objętego oddziaływaniem na środowisko, w szczególności obszaru o szczególnych właściwościach naturalnych lub posiadających znaczenie dla dziedzictwa kulturowego wrażliwe na oddziaływania, istniejące przekroczenia standardów jakości środowiska lub intensywne wykorzystywanie terenu”. Niezwykle ważne są przepisy dotyczące planowanych przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko i wymagających sporządzenia „raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko”. Dla ochrony dziedzictwa kulturowego przepisy te są istotne w kontekście budowy wież telefonii komórkowej oraz stosunkowo nowej inicjatywy, jaką jest budowa farm wiatrowych i oddziaływanie na krajobraz kulturowy, a więc przestrzeń historycznie ukształtowaną w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze.

Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (t.j. Dz.U. 2018 poz. 2204), ustala postępowanie wobec nieruchomości objętych ochroną konserwatorską, stwierdza, że opieka nad nieruchomościami, stanowiącymi zabytki jest celem publicznym. Jednym z wymienionych celów publicznych jest „opieka nad nieruchomościami stanowiącymi zabytki w rozumieniu przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami”. Kolejne zapisy precyzują, jakie działania wymagają pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Są to sprzedaż, zamiana, darowizna lub oddanie w użytkowanie wieczyste nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków, stanowiących własność Skarbu Państwa (tu wyjątkiem są nieruchomości będące we władaniu Agencji Nieruchomości Rolnych) lub jednostek samorządu terytorialnego. Analogicznie jest przy wnoszeniu tych nieruchomości jako wkładów niepieniężnych do spółek i podziału nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków. Ponadto dopuszczono możliwość nałożenia na nabywcę nieruchomości gruntowej, oddawanej w użytkowanie wieczyste, obowiązku (zapisanego w umowie) odbudowy lub

szczególny, podkreślając, iż obiekt budowlany należy projektować i budować, zapewniając: „ochronę obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz obiektów objętych ochroną konserwatorską”. Wymienione są rodzaje czynności w procesie budowlanym, również w kontekście obiektów wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na obszarze wpisanym do rejestru zabytków, obiektów i obszarów objętych ochroną konserwatorską na podstawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, a także ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Budynki podlegające takiej ochronie prawnej nie wymagają świadectwa charakterystyki energetycznej. W przypadku obiektów wpisanych do rejestru zabytków wymagane jest uzyskanie pozwolenia na remont tych obiektów lub ich rozbiórkę (ale w tym wypadku dopiero po skreśleniu obiektu z rejestru zabytków przez Generalnego Konserwatora Zabytków). Podobnie jest w przypadku chęci zainstalowania na takim obiekcie tablic i urządzeń reklamowych. Ustawa nakazuje wprost wymóg uzyskania pozwolenia WKZ przed wydaniem pozwolenia na budowę.

Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz.U. 2019 poz. 1396 z późn. zm.), określa zasady ochrony środowiska oraz warunki korzystania z jego zasobów, z uwzględnieniem wymagań zróżnicowanego rozwoju.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz.U. 2018 poz. 1614), reguluje m.in. kwestie wycinki i pielęgnacji drzew na obszarach objętych ochroną konserwatorską. Ustawa „tereny zieleni” definiuje jako „tereny wraz z infrastrukturą techniczną i budynkami funkcjonalnie z nimi związanymi, pokryte roślinnością, znajdujące się w granicach wsi o zwartej zabudowie lub miast, pełniące funkcje estetyczne, rekreacyjne, zdrowotne lub osłonowe, a w szczególności parki, zieleńce, promenady, bulwary, ogrody botaniczne, zoologiczne, jordanowskie i zabytkowe oraz cmentarze, a także zieleń towarzyszącą ulicom, placom, zabytkowym fortyfikacjom, budynkom, składowiskom, lotniskom oraz obiektom kolejowym i przemysłowym”. Zezwolenie na usuwanie drzew lub krzewów z terenu nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków wydaje WKZ; dotyczy to również drzew owocowych. Ustawodawca posłużył się również pojęciem „wartości historycznych” i „kulturowych”, które są jednym z czynników ważnych przy tworzeniu parków krajobrazowych, zespołów przyrodniczo – krajobrazowych, ustanawianiu pomników przyrody i innych czynnościach.

remontu położonych na niej zabytkowych obiektów budowlanych. Taki sam obowiązek można nałożyć w decyzji o ustaleniu trwałego zarządu. Ważne dla właściciela zabytku i zarządcy nieruchomości będącej w trwałym zarządzie są zapisy mówiące o obniżce o 50 % ceny nieruchomości lub jej części wpisanej do rejestru zabytku, chociaż dopuszczono tu także możliwość podwyższenia lub obniżenia tej bonifikaty oraz o obniżce o 50 % opłat z tytułu zarządu, która to bonifikata również może być podwyższona lub obniżona. Gminie przysługuje prawo pierwokupu w przypadku sprzedaży „nieruchomości wpisanej do rejestru zabytków lub prawa użytkowania wieczystego takiej nieruchomości”.

Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (t.j. Dz.U. 2018 poz. 1983), precyzuje działalność kulturalną, jako działalność polegającą na upowszechnianiu i ochronie kultury. Wymienia formy organizacyjne działalności kulturalnej tj.: teatry, opery, operetki, filharmonie, orkiestry, kina, muzea, biblioteki, domy kultury, ogniska artystyczne, galerie sztuki, ośrodki badań i dokumentacji różnych dziedzin kultury. Określa, że mecenat nad działalnością kulturalną sprawuje państwo i polega on na wspieraniu i promocji twórczości, edukacji i oświaty kulturalnej, działalności inicjatyw kulturalnych oraz opieki nad zabytkami. Mecenat ten sprawują również jednostki samorządu terytorialnego. Prowadzenie działalności kulturalnej jest zadaniem własnym jednostek samorządu terytorialnego o charakterze obowiązkowym.

Sprawowanie opieki nad zabytkami jest jednym z podstawowych zadań instytucji kultury, szczególnie tych wyspecjalizowanych w opiece nad zabytkami (których celem statutowym jest sprawowanie opieki nad zabytkami). Zatem szeroko pojęta opieka nad zabytkami nie koniecznie musi oznaczać bezpośrednie czynności przy zabytku, ale również gromadzenie wiedzy o zabytkach, jej udostępnianie poprzez np. organizację wystaw, edukację społeczeństwa dotyczącą ochrony zabytków, uświadamianie istnienia odziedziczonych po dawnych mieszkańcach dóbr kultury, uwrażliwianie na wyjątkowy charakter tego dziedzictwa.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (t.j. Dz.U. 2019 poz. 688), określa, że gminy mogą wspierać organizacje pozarządowe działające na rzecz ochrony zabytków.

Zasady ochrony zbiorów muzealnych, archiwalnych i bibliotecznych zostały zawarte w:

Ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (t.j. Dz.U. 2019 poz. 917), która określa zasady funkcjonowania muzeów, cele jakie powinny spełniać muzea tj.: chronić dobra kultury, informować o wartościach i treściach zbiorów, upowszechniać wartości historii, nauki, kultury, kształtować wrażliwość poznawczą i estetyczną. Ustawa definiuje muzeum, jako jednostkę organizacyjną nienastawioną na osiągnięcie zysków.

Ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (t.j. Dz.U. 2019 poz. 1479), która stwierdza, że zbiory stanowią dobro narodowe, służą zachowaniu dziedzictwa narodowego, zapewniają dostęp do zasobów dorobku nauki.

Ustawie z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwaliach (t.j. Dz.U. 2019 poz. 553), której przepisy regulują ochronę zasobów archiwalnych

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Program opieki nad zabytkami odnosi się do odpowiednich dokumentów strategicznych (programów, strategii, studiów) sporządzonych na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym.

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Głównymi dokumentami wyznaczającymi cele polityki państwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego na szczeblu krajowym są:

Krajowy program ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014 – 2017 (zwany dalej Krajowym programem). Stanowi najważniejszy dokument, który określa politykę państwa w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego. Krajowy program jest dokumentem utworzonym na podstawie przepisu art. 84 i art. 85 ust. 1 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, został przyjęty Uchwałą NR 125/2014 Rady Ministrów z dnia 24 czerwca 2014 r. w sprawie „Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”. Krajowy program stanowi program rozwoju w rozumieniu określonym w art. 15 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju

Cel szczegółowy 2: Wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków.

- kierunek działania 1 – Wzmocnienie efektywności zarządzania i ochrony zabytków poprzez wdrażanie infrastruktury informacji przestrzennej o zabytkach.
- kierunek działania 2 – Wypracowanie standardów, pozwalających na lepszy przepływ informacji pomiędzy organami ochrony zabytków a społecznościami żyjącymi w otoczeniu zabytków objętych ochroną.
- kierunek działania 3 – Podniesienie jakości procesów decyzyjnych w organach ochrony zabytków.
- kierunek działania 4 – Merytoryczne wsparcie samorządu terytorialnego w ochronie zabytków.

Cel szczegółowy 3: Tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji.

- kierunek działania 1 – Przygotowanie ratyfikacji Konwencji ramowej Rady Europy w sprawie znaczenia dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa, Faro 2005.
- kierunek działania 2 – Wspieranie budowania świadomości społecznej funkcji dziedzictwa kulturowego jako podstawy kształtowania się tożsamości narodowej i społeczności lokalnych.
- kierunek działania 3 – Promocja zasobu dziedzictwa z pośrednictwem Internetu.
- kierunek działania 4 – Zwiększenie dostępu do zasobu dziedzictwa i ułatwienie jego odbioru społecznego.

Część rozwiązań na rzecz ochrony zabytków przewidziano w formie zadań wypracowanych w procesie wdrażania Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2014 – 2017 z perspektywą włączenia uzgodnionych rozwiązań do Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2018 -2020. Uzupełnieniem Krajowego programu jest system dofinansowania prac konserwatorskich, restauratorskich oraz prac budowlanych przy obiektach zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków.

Narodowa Strategia Rozwoju Kultury na lata 2004 – 2013 została przyjęta przez Radę Ministrów 21 września 2004 r. oraz opracowanie stanowiące wydłużenie jej

(t.j. Dz.U. 2019 poz. 1295). Uwzględnia on odniesienia do innych strategii zintegrowanych i kluczowych dokumentów planistycznych państwa oraz Unii Europejskiej. Za realizację Krajowego programu odpowiada minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania te wykonuje generalny konserwator zabytków oraz podległe mu jednostki wyspecjalizowane.

Głównym celem zawartym w Krajowym programie jest wzmocnienie roli dziedzictwa kulturowego i ochrony zabytków w rozwoju potencjału kulturowego i kreatywnego Polaków. Do realizacji celu głównego opracowano trzy cele szczegółowe:

- wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce;
- wzmocnienie synergii działania organów ochrony zabytków;
- tworzenie warunków do aktywnego uczestnictwa w kulturze, edukacji na rzecz dziedzictwa kulturowego oraz jego promocji i reinterpretacji.

Dla realizacji poszczególnych celów szczegółowych wyznaczono odpowiednie kierunki działania.

Cel szczegółowy 1: Wspieranie rozwiązań systemowych na rzecz ochrony zabytków w Polsce.

- kierunek działania 1 – Porządkowanie rejestru zabytków ruchomych (księgi rejestru A i C).
- kierunek działania 2 – Przygotowanie ratyfikacji Konwencji UNESCO ds. ochrony dziedzictwa podwodnego.
- kierunek działania 3 – Wprowadzenie jednolitych standardów działania konserwatorskiego w odniesieniu do wybranych typów i kategorii zabytków nieruchomych.
- kierunek działania 4 – Wzmocnienie instrumentów ochrony krajobrazu kulturowego.
- kierunek działania 5 – Opracowanie diagnozy prawnej ochrony zabytków nieruchomych.
- kierunek działania 6 – Opracowanie kompleksowego raportu o stanie zachowania zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków (księga rejestru A i C).
- kierunek działania 7 – Realizacja badań w ramach AZP na obszarach szczególnie istotnych ze względu na zagrożenie dla dziedzictwa archeologicznego.

ważności czyli Uzupelnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004 - 2020 przyjęte w 2005 r. jest dokumentem określającym zasady polityki kulturowej państwa. Zaprezentowana w dokumencie perspektywa sytuuje kulturę i jej rozwój w ścisłym powiązaniu z rozwojem ekonomicznym, tworzy podstawy do traktowania kultury jako stymulatora rozwoju. Celem strategicznym ww. dokumentu jest zrównoważenie rozwoju kultury w regionach. W strategii zapisano również cele cząstkowe tj.:

- wzrost efektywności zarządzania sferą kultury;
- wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w systemie organizacji działalności kulturalnej i w systemie upowszechniania kultury;
- zmniejszenie dysproporcji regionalnych w rozwoju kultury;
- wzrost uczestnictwa i wyrównanie szans w dostępie do szkolnictwa artystycznego, dóbr i usług kultury;
- poprawa warunków działalności artystycznej;
- efektywna promocja twórczości;
- zachowanie dziedzictwa kulturowego i aktywna ochrona zabytków;
- zmniejszenie luki cywilizacyjnej poprzez modernizację i rozbudowę infrastruktury kultury.

Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego” jest dokumentem opracowanym w celu wdrożenia Narodowej Strategii Rozwoju Kultury. Jest on jednym z kilku programów, poświęcony jest działaniom podejmowanym w sferze materialnej spuścizny kulturowej Polski. Główną przesłanką do sformułowania Narodowego programu Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego”, jest uznanie zasobów dziedzictwa za podstawę rozwoju kultury i upowszechnienia kultury, a także za potencjał regionów, służący wzrostowi konkurencyjności regionów dla turystów, inwestorów i mieszkańców. Narodowy Program Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego” wyznacza strategiczne cele państwa w zakresie ochrony zabytków, w pierwszej kolejności są one następujące:

- przygotowanie skutecznego systemu prawnego – finansowego wspierania ochrony i opieki nad zabytkami;
- podjęcie prac nad kompleksowym systemem edukacji na rzecz dziedzictwa;
- poszukiwanie instrumentów wzmacniających efekty działalności służby konserwatorskiej;
- ograniczenie uznawalności konserwatorów przez nałożenie na nich odpowiedzialności za niezgodne z prawem postępowanie;

- intensyfikacja ochrony i upowszechniania dziedzictwa kulturowego, w tym szczególnie kompleksowa poprawa stanu zabytków nieruchomych.

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) została przyjęta Uchwałą nr 8 przez Radę Ministrów dnia 14 lutego 2017 r. Strategia określa nowy model rozwoju – suwerenną wizję strategiczną, zasady, cele i priorytety rozwoju kraju w wymiarze gospodarczym, społecznym i przestrzennym do 2020 r. oraz w perspektywie do 2030 r. strategia stanowi instrument elastycznego zarządzania głównymi procesami rozwoju kraju. Łączy w sobie wymiar strategiczny z wymiarem operacyjnym. Celem głównym projektowanych działań rozwojowych jest stworzenie warunków dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym wzroście spójności w wymiarze społecznym, ekonomicznym, środowiskowym i terytorialnym.

Zagadnienia związane z tematem dziedzictwa kulturowego zostały uwzględnione w następujących kierunkach interwencji:

1. Budowa i rozwój e-administracji – orientacja administracji państwowej na usługi cyfrowe.

Projekt strategiczny – Digitalizacja i rozwój kultury cyfrowej – kontynuacja procesów związanych z digitalizacją, przechowywaniem i udostępnianiem różnego typu zasobów dziedzictwa cyfrowego w Polsce (muzealnych, bibliotecznych, archiwalnych, audiowizualnych i zabytków), w tym celu do ponownego wykorzystania, w ramach którego digitalizację należy rozumieć jako nowoczesną formę konserwacji i zabezpieczenia najcenniejszych zasobów kultury.

4. Wzmocnienie roli kultury dla rozwoju gospodarczego i spójności społecznej.

Działania do 2020 r.:

- Wzmocnienie potencjału instytucji kultury o szczególnym znaczeniu – wspieranie instytucji kultury, których wieloletnią działalność i tradycja mają szczególne znaczenie dla celów polityki państwa w obszarze w obszarze kultury i których dorobek jest ważnym elementem budowania tożsamości kulturowej Polaków oraz narzędziem promocji Polski w świecie.
- Wypracowanie systemu wspierania rozwoju sektorów kreatywnych – stworzenie warunków dla rozwoju sektorów kreatywnych w Polsce, które wpłyną na rozwój całego ekosystemu wspierania kultury.

- ograniczenie presji urbanistycznej na obszary dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, poprzez rozwój narzędzi wspierania finansowego ochrony przyrody i krajobrazu,
- wprowadzenie systemu standardów zabudowy i zagospodarowania terenu na terenach o niższym reżimie ochronnym,
- wprowadzenie narzędzi kompensacji utraconych korzyści ekonomicznych na terenach o wysokich restrykcjach konserwatorskich,
- wspieranie rewitalizacji zdegradowanych przestrzeni: starych dzielnic mieszkaniowych, obiektów przemysłowych, pokolejowych, opuszczonych wsi przez przyjęcie regulacji z zakresu rewitalizacji obszarów miejskich i starych zasobów mieszkaniowych.

Strategia rozwoju kapitału społecznego 2020 przyjęta została przez Radę Ministrów Uchwałą nr 61 z dnia 26 marca 2013 r. Jako cel główny wskazano w dokumencie wzmocnienie udziału kapitału społecznego w rozwoju społeczno – gospodarczym Polski, w ramach którego określono cztery cele szczegółowe. Cel szczegółowy czwarty dotyczy działań leżących w zakresie zadań ministra właściwego ds. kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Priorytety i kierunki działania mają przyczynić się do wzmocnienia roli kultury w rozwoju społecznym i gospodarczym. W kontekście ochrony i opieki nad zabytkami rozpatrywać należy:

Cel szczegółowy 4. Rozwój i efektywne wykorzystanie potencjału kulturowego i kreatywnego.

Priorytet strategii 4.1. Wzmocnienie roli kultury w budowaniu spójności społecznej.

4.1.1. Tworzenie warunków wzmocnienia tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym.

4.1.2. Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz krajobrazu.

4.1.3. Digitalizacja, cyfrowa rekonstrukcja i udostępnianie dóbr kultury.

Priorytet strategii 4.2. Wzmocnienie znaczenia kultury w rozwoju społeczno – gospodarczym.

Działania do 2030 r.

- Ochrona i promocja dziedzictwa narodowego – wykorzystanie potencjału dziedzictwa dla wzmocnienia kapitału społecznego oraz poczucia tożsamości i wspólnoty; inwestycje w dziedzictwo narodowe (dobra kultury, nauki, sztuki, zabytki, rozwój sieci muzeów, wspieranie i promocja dziedzictwa kulturowego wpisanego na listę światowego dziedzictwa UNESCO).
- Wzmocnienie tożsamości, poczucia wspólnoty i więzi międzypokoleniowych, poprzez uczestnictwo i zwiększenie dostępu do instytucji i dzieł kultury na wszystkich poziomach funkcjonowania wspólnoty (lokalnym, regionalnym, narodowym), likwidacja „białych plam” w dostępie do kultury.

Projekty strategiczne:

- Rozwój czytelnictwa,
- Kultura obywatelska,
- Niepodległa 2018,
- Dziedzictwo buduje wspólnotę,
- Kultura/Dziedzictwo/Wspólnota,
- Kolekcje.

Koncepcja przestrzennego zagospodarowania kraju 2030 przyjęta została przez Radę Ministrów Uchwałą nr 239 z dnia 13 grudnia 2011 r. Jest ona najważniejszym krajowym dokumentem strategicznym dotyczącym zagospodarowania przestrzennego kraju. W dokumencie przedstawiono wizję zagospodarowania przestrzennego kraju w perspektywie dwudziestu najbliższych lat, określono cele i kierunki polityki zagospodarowania kraju służącej jej urzeczywistnieniu oraz wskazano zasady i mechanizmy koordynacji i wdrożenia publicznych polityk rozwojowych. Cel strategiczny polityki przestrzennego zagospodarowania kraju brzmi: Efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie.

Dokument uwzględnia tematykę ochrony dziedzictwa kulturowego w systemie kształtowania prawidłowej polityki przestrzennej. Jako cele polityki przestrzennej w nawiązaniu do ochrony zabytków należy uznać:

- 4.2.1. Rozwijanie współpracy między instytucjami kultury, oświaty, nauki i organizacjami społecznymi oraz podmiotami prywatnymi.
- 4.2.2. Rozwój infrastruktury kultury i zwiększenie efektywności działania instytucji kultury i państwowych jednostek budżetowych działających w obszarze kultury.
- 4.2.3. Rozwój systemu wsparcia dla sektora kreatywnego oraz wspieranie przedsiębiorczości w kulturze.
- 4.2.4. Rozwój kształcenia artystycznego i systemu wspierania talentów.
- 4.2.5. Wzmocnienie promocji kultury polskiej za granicą.

4.2. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie województwa i powiatu

Na szczeblu województwa dolnośląskiego i powiatu dzierzoniowskiego opracowano następujące dokumenty:

Strategia rozwoju województwa dolnośląskiego 2030 wyznacza wizję przyszłościowego rozwoju regionu w formie jako: Dolny Śląsk 2030 regionem równomiernego rozwoju, regionem przyjaznym, nowoczesnym i konkurencyjnym. Jej osiągnięciu służyć będzie realizacja celu nadrzędnego, którym jest harmonijny rozwój regionu i wysoka jakość życia dolnośląskiej społeczności oraz przyporządkowanych mu pięciu celów strategicznych:

1. efektywne wykorzystanie gospodarczego potencjału regionu;
2. poprawa jakości i dostępności usług publicznych;
3. wzmocnienie regionalnego kapitału ludzkiego i społecznego;
4. odpowiednie wykorzystanie zasobów i ochrona walorów środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego;
5. wzmocnienie przestrzennej spójności regionu.

Realizacji tych celów strategicznych służyć będą różnorodne inicjatywy ujęte w 94 przedsięwzięciach strategicznych – grupach zadań strategicznych. Konkretyzacją tych celów są cele operacyjne (priorytety) oraz przyporządkowane im przedsięwzięcia strategiczne – grupy zadań strategicznych.

W ramach celu strategicznego nr 4 wyznaczono cele operacyjne i przedsięwzięcia strategiczne:

Cel strategiczny 4. Odpowiednie wykorzystanie zasobów i ochrona walorów środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego

Cel operacyjny 4.1 Poprawa stanu środowiska

Przedsięwzięcie 4.1.1 Działania w zakresie zwalczania źródeł niskiej emisji, szczególnie w uzdrowiskach.

Przedsięwzięcie 4.1.2 **Wspieranie edukacji ekologicznej w oparciu o zasoby lokalne (infrastrukturalne, przyrodnicze i kulturowe).**

Przedsięwzięcie 4.1.3 Rekultywacja i zagospodarowanie terenów przemysłowych i wydobywczych.

Cel operacyjny 4.2 Racjonalne wykorzystanie walorów i zasobów środowiska

Przedsięwzięcie 4.2.1 racjonalne wykorzystanie zasobów glebowych i leśnych.

Przedsięwzięcie 4.2.2 Wspieranie racjonalnej gospodarki zasobami wód termalnych i leczniczych w regionie.

Przedsięwzięcie 4.2.3 Prowadzenie działań na rzecz rozwoju systemu obszarów cennych przyrodniczo i efektywnej ochrony wartości krajobrazu.

Przedsięwzięcie 4.2.4 Wzmocnienie potencjału uzdrowiskowego i turystycznego w tym rozwój nowych gałęzi turystyki.

Przedsięwzięcie 4.2.5 Wspieranie działań na rzecz racjonalnej gospodarki zasobami wód powierzchniowych i podziemnych, w tym zapewnienie odpowiedniej jakości wód.

Przedsięwzięcie 4.2.6 Prowadzenie działań na rzecz racjonalnego wykorzystania i ochrony złóż kopalin.

Cel operacyjny 4.3 Ochrona przed klęskami żywiołowymi

Przedsięwzięcie 4.3.1 Wspieranie rozwoju systemu małej retencji wodnej w regionie (poprawa stanu technicznego i skuteczności zbiorników małej retencji).

- Przedsięwzięcie 4.3.2 Realizacja działań służących minimalizacji zagrożeń wynikających z ekstremalnych zjawisk atmosferycznych i awarii przemysłowych.
- Przedsięwzięcie 4.3.3 Właściwe zagospodarowanie przestrzenne terenów zagrożonych zjawiskami przyrodniczymi, w tym powodziami i suszami oraz właściwe zarządzanie ryzykiem powodziowym.
- Przedsięwzięcie 4.3.4 Doskonalenie metod szkolenia służb i innych podmiotów ratowniczych oraz poprawa ich wyposażenia w sprzęt ratowniczy.
- Cel operacyjny 4.4 Wspieranie produkcji energii ze źródeł odnawialnych oraz wspieranie bezpieczeństwa energetycznego
- Przedsięwzięcie 4.4.1 Wykorzystanie potencjału energetyki konwencjonalnej, wspieranie energetyki sieciowej, rozproszonej, kogeneracji i klastrów energii.
- Przedsięwzięcie 4.4.2 Stymulowanie prac badawczych i wdrożeniowych związanych z produkcją energii ze źródeł odnawialnych.
- Przedsięwzięcie 4.4.3 Podejmowanie działań na rzecz oszczędności zużycia energii oraz poprawy efektywności jej wykorzystania.
- Cel operacyjny 4.5 Wspieranie produkcji energii ze źródeł odnawialnych oraz wspieranie bezpieczeństwa energetycznego
- Przedsięwzięcie 4.5.1 **Wspieranie przedsięwzięć służących rozwojowi kultury i dziedzictwa kulturowego w regionie.**
- Przedsięwzięcie 4.5.2 **Wspieranie i udostępnianie zintegrowanych działań służących ochronie dziedzictwa kulturowego i jego promocji.**
- Przedsięwzięcie 4.5.3 **Wspieranie zagospodarowania i udostępniania na cele turystyki lub kultury najważniejszych obiektów zabytkowych oraz miejsc historycznych o znaczeniu ponadregionalnym.**
- Cel Operacyjny 4.6 Rozwój gospodarki cyrkularnej

Przedsięwzięcie 4.6.1 Wspieranie przedsięwzięć na rzecz zmniejszenia zużycia surowców oraz ograniczenia wytwarzania odpadów w procesach produkcyjnych.

Przedsięwzięcie 4.6.2 Wspieranie projektów wykorzystujący rynek surowców wtórnych i „re - manufacturing”.

Przedsięwzięcie 4.6.3 Rozwój modeli biznesowych wspierających rozbudowane systemy serwisowania i napraw produktów.

Przedsięwzięcie 4.6.4 Edukacja społeczna na rzecz gospodarki cyrkularnej (kampanie społeczne, kampanie świadomościowe).

Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego przyjęty został Uchwałą Nr XLVIII/1622/2014 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 27 marca 2014 r. Dokument w swej treści uwzględnia uwarunkowania związane ze strefą przyrodniczo – kulturową, uwarunkowania związane z obszarami ochrony krajobrazów kulturowych, główne problemy rozwoju przestrzennego w sferze przyrodniczo – kulturowej, przedstawia wizję rozwoju przestrzennego w sferze przyrodniczo – kulturowej, kierunki i zasady ochrony oraz wykorzystania zasobów przyrodniczo – krajobrazowych i kulturowych oraz poprawy stanu środowiska, działania i zadania dla ochrony i wykorzystania zasobów przyrodniczo – krajobrazowych i kulturowych oraz poprawy stanu środowiska.

Wizja rozwoju przestrzennego w sferze przyrodniczo – kulturowej:

- „1. Dolny Śląsk to region rozwijający się z poszanowaniem środowiska i walorów przyrodniczo – krajobrazowych oraz kulturowych, przy wykorzystaniu szans rozwojowych, jakie daje mu korzystne położenie geograficzne. Poszanowaniu walorów środowiska służy ukształtowany w spójny sposób, regionalny system obszarów chronionych.
2. System ten funkcjonuje, jako przestrzenny układ wzajemnych powiązań, ułatwiających migrację flory i fauny i jako ważny element w strukturze krajowych i europejskich obszarów chronionych. Jego głównymi elementami są Dolina Odry – oś ekologiczna regionu i korytarz ekologiczny o znaczeniu ponadregionalnym, Dolina Baryczy oraz kompleksy leśne Sudetów oraz Borów Dolnośląskich.
3. W rozwoju regionu uwzględnia się zarówno przyjęty system ochrony zasobów przyrodniczo – krajobrazowych, jak i system zasobów kulturowych; a ich ochrona i przyjazne dla środowiska stanowi ważny czynnik kształtowania tożsamości

regionalnej i rozwoju gospodarczego. Najcenniejsze obiekty zabytkowe i ich zespoły są rewitalizowane i udostępniane, a harmonijny rozwój przestrzenny funkcji osadniczych województwa przebiega bez degradacji krajobrazu otwartego i systemów powiązań ekologicznych...”.

Kierunki i zasady ochrony oraz wykorzystania zasobów przyrodniczo – krajobrazowych i kulturowych oraz poprawy stanu środowiska.

1. Dla ochrony i wykorzystania zasobów przyrodniczo – krajobrazowych przy uwzględnieniu zasobów kulturowych ustalono następujące kierunki i zasady zagospodarowania przestrzennego:

1) zachowanie i odtwarzanie zasobów przyrodniczo – krajobrazowych, realizowane przy uwzględnieniu następujących zasad:

a) pełnej ochrony obszarów z zasobami o nieprzekształconych walorach przyrodniczych i krajobrazowych,

b) utrzymanie walorów i cech obszarów wyróżniających się szczególnymi wartościami przyrodniczymi, krajobrazowymi oraz krajobrazu terenów otwartych, w tym identyfikację i ochronę walorów widokowych,

e) uwzględnienie studiów i ocen zmian krajobrazu w pracach nad dokumentami planistycznymi

2) rozszerzanie i umocnienie regionalnego systemu obszarów chronionych i jego zintegrowanie z systemem krajowym i europejskim, realizowane przy uwzględnieniu następujących zasad:

a) zintegrowanego podejścia do waloryzacji, ochrony i planowania przekształceń zasobów przyrodniczo – krajobrazowych,

e) uwzględnienie w dokumentach planistycznych i strategicznych, w tym w planowaniu miejscowym, ustaleń zawartych w obowiązujących planach ochrony,

2. Dla ochrony i odnowy zasobów dziedzictwa kulturowego z uwzględnieniem ochrony zasobów przyrodniczo – krajobrazowych, przyjmuje się następujące podstawowe kierunki i zasady zagospodarowania przestrzennego:

1) harmonijne kształtowanie krajobrazu kulturowego oraz poprawę stanu i wykorzystania zespołów zabytkowych, realizowane przy uwzględnieniu następujących zasad:

- a) zachowania i odnowy walorów oraz cech krajobrazu kulturowego w miejscach o szczególnym znaczeniu dla tożsamości regionu,
  - b) ochrony miejsc o wysokich wartościach kulturowych i przyrodniczo – krajobrazowych oraz zachowanej historycznej strukturze przestrzennej,
  - c) zintegrowanego podejścia do waloryzacji, ochrony i zagospodarowania przestrzennego zasobów kulturowych;
- 2) ochrona i poprawa stanu i wykorzystania zespołów zabytkowych, realizowana przy uwzględnieniu następujących zasad:
- a) uwzględnienia w dokumentach strategicznych i planistycznych stref koncentracji zasobów dziedzictwa kulturowego, wymagających szczególnej ochrony ich wartości kulturowych i krajobrazowych,
  - b) prowadzenia kompleksowych rewitalizacji zespołów zabytkowych z możliwością wprowadzenia nowych funkcji do obiektów zabytkowych,
  - c) eksponowania w sylwetach miejscowości dominat architektonicznych i ochrony wglądu na nie,
  - d) ochrony obiektów ujętych w rejestrach i ewidencjach zabytków, w tym zwłaszcza obiektów usługowych, produkcyjnych a także dworców i przystanków kolejowych oraz wiaduktów i tuneli,
  - e) ochrony stanowisk archeologicznych o zachowanych formach krajobrazowych;
- 3) ochrona dóbr kultury współczesnej, realizowana przy uwzględnieniu następujących zasad:
- a) uwzględnienie w planowaniu miejscowym ochrony wyróżniających się współczesnych nieobjętych ochroną zabytków, obiektów architektonicznych i zagospodarowania ich otoczenia,
  - b) prowadzenie badań i analiz dla wszystkich ww. obiektów.

Działania i zadania dla ochrony i wykorzystania zasobów przyrodniczo – krajobrazowych i kulturowych oraz poprawy stanu środowiska.

1. Wskazane w Planie działania i zadania służą realizacji przyjętych kierunków ochrony i wykorzystania zasobów przyrodniczo – krajobrazowych i kulturowych regionu oraz zgodnie z obowiązującymi przepisami, dokumentami planistycznymi, krajowymi i regionalnymi oraz programami rozwoju.

2. W planie w tekście i na załącznikach graficznych, obejmujących „Kierunki ochrony zasobów przyrodniczo – krajobrazowych i kulturowych oraz poprawy stanu środowiska”, określone zostały elementy systemu ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego, ochrony uzdrowisk oraz dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej, w tym min.:

1. strefa zintegrowanej ochrony walorów środowiska przyrodniczego, kulturowego i krajobrazu oraz obszary najwyższej ochrony¹.

Program opieki nad zabytkami województwa dolnośląskiego na lata 2016 – 2020 przyjęty został Uchwałą Nr XXIII/687/16 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 28 czerwca 2016 r.

Przyjęta w Programie wizja rozwoju to: Wielokulturowe dziedzictwo Dolnego Śląska stanowi fundament nowoczesnego i otwartego regionu europejskiego. Za cel strategiczny uznano zachowanie i zrównoważone wykorzystanie zasobów dziedzictwa kulturalnego dla wzmocnienia tożsamości Dolnego Śląska. Zgodnie z tym założeniem dziedzictwo kulturowe jest zasobem umożliwiającym budowanie i utrwalanie wspólnej tożsamości oraz rozwijanie potencjału społecznego. Stanowi ono zarówno przedmiot ochrony, jak i potencjał, który powinien być wykorzystany w rozwoju społeczno – gospodarczym województwa. Cele operacyjne, podporządkowane celowi strategicznemu, wpisują się w cztery pola działań, które obejmują: zasoby dziedzictwa kulturowego, tożsamość i społeczeństwo, zarządzanie oraz potencjał ekonomiczny.

Cel operacyjny 1 Poprawa skuteczności ochrony i stanu zachowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego województwa.

Priorytet 1: Rozpoznanie stanu zachowania dziedzictwa materialnego i niematerialnego województwa.

Działanie 1: Aktualizacja wiedzy na temat stanu zachowania obiektów zabytkowych.

Działanie 2: Identyfikacja zjawisk dziedzictwa niematerialnego województwa.

Działanie 3: Identyfikacja i objęcie ochroną najcenniejszych wartości dziedzictwa kulturowego świadczących o specyfice i tożsamości województwa.

---

¹ Patrz Plan zagospodarowania przestrzennego województwa dolnośląskiego, s. 111 – 115.

Działanie 4: Wytypowanie obiektów i zespołów zabytkowych do wpisania na listę pomników historii oraz wsparcie ich właścicieli w zakresie działań związanych z tą procedurą.

Priorytet 2: Wsparcie finansowe działań związanych z ratowaniem zabytków.

Działanie 1: Poprawa stanu zachowania obiektów zabytkowych stanowiących mienie samorządu województwa.

Działanie 2: Dofinansowanie prac remontowo – konserwatorskich oraz konserwacji zabytków znajdujących się na terenie województwa.

Działanie 3: Wspieranie działań związanych z zabezpieczaniem zabytków.

Cel operacyjny 2 Wzmocnienie tożsamości Dolnoślązaków, a tym samym ich zaangażowania i akceptacji dla działań podejmowanych w celu ochrony dziedzictwa kulturowego.

Priorytet 1: Kształtowanie tożsamości regionalnej przez działania edukacyjne i promocyjne.

Działanie 1: Wspieranie programów i projektów edukacyjnych popularyzujących dziedzictwo kulturowe.

Działanie 2: Rozszerzenie zasięgu i wzmocnienie znaczenia przedsięwzięć związanych z zachowaniem i promocją dziedzictwa kulturowego.

Działanie 3: Promowanie „dobrych praktyk” w zakresie zagospodarowania i użytkowania obiektów zabytkowych.

Priorytet 2: Wzmocnienie zaangażowania społecznego w zakresie opieki nad zabytkami.

Działanie 1: Wspieranie inicjatyw społecznych w zakresie tworzenia i funkcjonowania lokalnych muzeów.

Działanie 2: Wspieranie przedsięwzięć mających na celu podnoszenie wiedzy w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

Działanie 3: Wsparcie merytoryczne i organizacyjne dla obecnych i potencjalnych właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych.

Cel operacyjny 3 Efektywne i zintegrowane zarządzanie zasobami dziedzictwa kulturowego Dolnego Śląska w oparciu o pełną wiedzę i kompetencje wielu podmiotów.

Priorytet 1: Budowanie i wzmacnianie współpracy podmiotów zaangażowanych w ochronę dziedzictwa kulturowego.

Działanie 1: Rozwijanie współpracy i integracja działań administracji samorządowej, instytucji publicznych, naukowych i innych podmiotów w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

Działanie 2: Wspieranie współpracy międzyregionalnej i transgranicznej na rzecz ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego

Działanie 3: Wspieranie zintegrowanych działań służących ochronie dziedzictwa kulturowego, krajobrazu i wartości przyrodniczych.

Działanie 4: Wspieranie wieloszczeblowej współpracy, jako skutecznego mechanizmu zarządzania dziedzictwem kulturowym.

Priorytet 2: Budowa zintegrowanego systemu informacji i monitoringu, jako narzędzia wspomagania procesu decyzyjnego w dziedzinie ochrony i opieki nad zabytkami.

Działanie 1: Budowa zintegrowanego systemu informacji o zabytkach.

Działanie 2: Budowa i promowanie systemu monitoringu procesów ochrony dziedzictwa kulturowego.

Działanie 3: Cyfryzacja zasobów zabytkowych.

Cel operacyjny 4 Wykorzystanie potencjału zasobów dziedzictwa kulturowego dla wzmocnienia siły ekonomicznej województwa, instytucji i osób.

Priorytet 1: Wzmacnianie marki regionu w oparciu o zasoby dziedzictwa kulturowego.

Działanie 1: Promowanie i aktywny marketing dziedzictwa kulturowego województwa, jako czynnika rozwoju gospodarczego Dolnego Śląska.

Działanie 2: Wspieranie działań mających na celu wykorzystanie dziedzictwa kulturowego dla rozwoju społeczno – ekonomicznego regionu.

Priorytet 2: Wzmocnienie znaczenia ekonomicznego sektorów związanych z opieką nad zabytkami.

Działanie 1: Wspieranie tradycyjnego rzemiosła w sektorze odnowy zabytków.

Działanie 2: Wspieranie tworzenia miejsc pracy w oparciu o innowacyjne wykorzystanie dziedzictwa kulturowego.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Dolnośląskiego 2014 – 2020 przyjęty został przez Komisję Europejską dnia 18 grudnia 2014 r. Dokument ten

stanowi podstawę dla realizacji zadań, które mogą być dofinansowane ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

Cel główny dokumentu to: Wzrost konkurencyjności Dolnego Śląska, zapewniający poprawę poziomu życia jego mieszkańców przy zachowaniu zasad zrównoważonego rozwoju. Podniesienie poziomu gospodarczej i społecznej konkurencyjności regionu oraz poprawa jakości życia mieszkańców musi uwzględniać użytkowanie zasobów naturalnych zgodnie z zasadami ekorozwoju.

Jeden z wyznaczonych celów tematycznych to: Zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami. Stwierdzono, że ochrona bioróżnorodności oraz ochrona zabytków zapewni zachowanie najbardziej wartościowych zasobów dla obecnych i przyszłych pokoleń oraz pośrednio przyczyni się do rozwoju gospodarki regionu. Dla celu tego, jednym z wybranych priorytetów inwestycyjnych jest dziedzictwo kulturowe.

Kolejny wyznaczony priorytet inwestycyjny to ochrona i udostępnianie zasobów przyrodniczych.

W dokumencie wyznaczono 11 osi priorytetowych, w tym oś priorytetową 4 – środowisko i zasoby. Oś ta obejmuje 2 cele tematyczne: Promowanie dostosowania do zmian klimatu, zapobiegania ryzyku i zarządzania ryzykiem oraz zachowanie i ochrona środowiska naturalnego oraz wspieranie efektywnego gospodarowania zasobami.

Priorytet inwestycyjny: Dziedzictwo kulturowe.

Cel szczegółowy: Zwiększenie ochrony i efektywności wykorzystania zasobów kulturowych regionu.

Rezultaty: Realizacja priorytetu przyczyni się do zwiększenia atrakcyjności województwa zarówno dla jego mieszkańców jak i turystów, przy jednoczesnej ochronie istniejących zasobów dziedzictwa kulturowego. Dolny Śląsk jest regionem o najbogatszych zasobach zabytkowych w kraju. Stanowią one zasadniczy czynnik wpływający na kształtowanie się tożsamości regionalnej, a także wyznaczają i określają w dużym stopniu uwarunkowania rozwoju województwa, będąc szansą promocji całego regionu. Dofinansowanie przedsięwzięć dotyczących ochrony i opieki nad najważniejszej rangi obiektami zabytkowymi, w celu uniknięcia ich zniszczenia, pozwoli na zachowanie elementów dziedzictwa kulturowego dla przyszłych pokoleń oraz stanowić będzie bodziec dla rozwoju społeczno – gospodarczego regionu. Wsparciem zostaną objęte zabytki nieruchome, wpisane do rejestru prowadzonego

przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu wraz z ich otoczeniem, jak również zabytki ruchome, znajdujące się w ww. zabytkach objętych wsparciem. Możliwe będzie przystosowanie obiektów zabytkowych do pełnienia przez nie nowych funkcji (w szczególności do prowadzenia działalności kulturalnej i turystycznej).

Priorytet inwestycyjny: Ochrona i udostępnianie zasobów przyrodniczych.

Cel szczegółowy: Ochrona różnorodności biologicznej i zwiększenie efektywności wykorzystania zasobów przyrodniczych regionu.

Rezultaty: Występowanie na terenie województwa wielu siedlisk przyrodniczych, gatunków fauny i flory, nakłada na cały region szczególną odpowiedzialność za ochronę dziedzictwa przyrodniczego. Zapobiegnie to niszczeniu wartościowych miejsc, siedlisk, okazów. Realizacja priorytetu przyczyni się do zwiększenia atrakcyjności województwa, zarówno dla jego mieszkańców jak i turystów, przy jednoczesnej ochronie istniejących zasobów dziedzictwa naturalnego. Wsparcie przeznaczone będzie również na wyposażenie parków krajobrazowych i rezerwatów przyrody, przyczyniające się bezpośrednio do czynnej ochrony przyrody.

Aktualizacja Programu Rozwoju Turystyki dla Województwa Dolnośląskiego przyjęta została Uchwałą Nr 2696/III/09 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 28 kwietnia 2009 r. W dokumencie najważniejszą pozycję wśród turystycznych walorów krajoznawczych, o charakterze kulturowym, zajmują zabytki architektury i budownictwa. Turystyczna waloryzacja zabytków wyłoniła listę najcenniejszych obiektów zabytkowych województwa. Warunkiem zainteresowania turystycznego zabytkami archeologicznymi jest ich odpowiednie wyeksponowanie w terenie i przystosowanie dla potrzeb zwiedzających. Dotyczy to przede wszystkim stanowisk archeologicznych o własnej, czytelnej formie krajobrazowej.

Analiza grup walorów województwa dolnośląskiego nasuwa wniosek, iż:

- liczne tereny i obiekty zabytkowe, dają możliwość tworzenia i eksploatacji szlaków krajoznawczych,
- istnieje możliwość tworzenia szlaków historycznych, edukacyjnych, wykorzystujących lokalizację rzadkich miejsc ważniejszych bitew oraz martyrologii z okresu II wojny światowej. Zwiększenie atrakcyjności zabytków ma odbywać się m.in. poprzez ożywienie zabytków cyklicznymi imprezami, odpowiednią infrastrukturą i kalendarzem imprez. Mocnymi stronami rozwoju turystyki na Dolnym Śląsku są wysokie walory kulturowe, łączące dorobek kultur: polskiej, czeskiej, austriackiej i niemieckiej oraz rozbudowana baza

Program wyznacza następujące cele strategiczne i operacyjne:

Cel strategiczny I. Bezpieczna i funkcjonalna przestrzeń publiczna

Kierunek działania – I.1. Poprawa stanu technicznego obiektów zabytkowych, przemysłowych i użyteczności publicznej

Modernizacja tych obiektów zakładać musi ich dostosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych i starszych. Poprawa stanu technicznego wspomnianych obiektów powinna uwzględniać ich walory artystyczne i historyczne, aby nie utraciły dziedzictwa przeszłości.

Kierunek działania – I.2. Stworzenie atrakcyjnych terenów rekreacyjno - wypoczynkowych

Cel strategiczny II. Rozwój kapitału społecznego

Kierunek Działania – II.1. Integracja mieszkańców

Kierunek działania – II.2. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu

Program przewiduje następujące przedsięwzięcia rewitalizacyjne (lista podstawowa A)

Projekt nr 1	Stworzenie gminnego centrum konferencyjno – edukacyjnego w Łagiewnikach.
Projekt nr 2	Stworzenie miejsca wypoczynku i rekreacji wokół zbiornika „Tama Łagiewniki” w Łagiewnikach.
Projekt nr 3	Rozbudowa budynku Gminnego Ośrodka Kultury, Bibliotek i Sportu w Łagiewnikach wraz z zagospodarowaniem terenu wokół niego.
Projekt nr 4	Adaptacja budynku Przedszkola w Łagiewnikach na dom dziennego pobytu dla osób starszych.
Projekt nr 5	Zagospodarowanie terenu wokół Stawu Trzciniowego w Sieniawce.
Projekt nr 6	Zagospodarowanie terenu pod boisko treningowe do piłki nożnej w Sokolnikach.
Projekt nr 7	Uporządkowanie i zabezpieczenie terenu wokół dawnego dworu w Ligocie Wielkiej.
Projekt nr 8	Zagospodarowanie terenu wokół basenu przeciwpożarowego w Jażwinie.
Projekt nr 9	Adaptacja istniejącego budynku szkoły Podstawowej w Jażwinie wraz z terenem przyległym do szkoły.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Relacje gminnego programu opieki nad zabytkami z dokumentami wykonanymi na poziomie gminy (analiza dokumentów programowych gminy)

Gminny program opieki nad zabytkami zgodny jest z gminnymi dokumentami programowymi: Lokalnym Programem Rewitalizacji Gminy Łagiewniki na lata 2016 – 2023, Strategią Rozwoju Gminy Łagiewniki na lata 2014 – 2020 oraz dokumentami planistycznymi: Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Łagiewniki, Miejscowymi Planami Zagospodarowania Przestrzennego.

Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Łagiewniki na lata 2016 – 2023 przyjęty został Uchwałą Nr XXVI/192/16 Rady Gminy Łagiewniki z dnia 24 listopada 2016 r. Jest to dokument służący projektowaniu i wdrażaniu przedsięwzięć rewitalizacyjnych. Przy czym rewitalizacja rozumiana jest tu nie tylko w odniesieniu do zagospodarowania, poprawy funkcjonalności czy remontów budynków, ale również, jako kompleksowe podejście do poprawy życia społecznego, gospodarczego, stanu środowiska naturalnego czy infrastruktury.

W gminie Łagiewniki, jako obszar rewitalizacji zaproponowano miejscowości Ligota Wielka, Sieniawka, Sokolniki (zamieszkałe części miejscowości), centralną część Jażwiny, gdzie znajduje się m.in. szkoła podstawowa, boisko sportowe i kościół oraz fragmenty Łagiewnik. W przypadku Łagiewnik obszar rewitalizacji obejmuje fragment miejscowości ograniczony ulicami: Przemysłową, Wrocławską, Jedności Narodowej, Ślężną i Nową oraz podobszar rewitalizacji obejmujący zbiornik wodny „Tama Łagiewniki”.

Dokument wyznacza wizję gminy w brzmieniu: Obszary rewitalizacji w gminie Łagiewniki to przyjazne miejsca do życia dla mieszkańców i atrakcyjne turystycznie obszary. Powołanie gminnego centrum konferencyjno – edukacyjnego stworzy dobre warunki do rozwoju indywidualnego i społecznego mieszkańców. zagospodarowanie terenów wokół zbiornika „Tama Łagiewniki” i Zalewu Sieniawka wzbogaci gminę o nowe, atrakcyjne turystycznie miejsca, z których korzystać będą mogli także mieszkańcy.

- Iluminacja (podświetlenie) zabytkowych obiektów położonych na terenie gminy Łagiewniki;
- Dotacje z budżetu gminy na remonty obiektów zabytkowych niebędących jej własnością;

2.8. Zachęcenie mieszkańców sołectw do stworzenia planów odnowy wsi i wsparcie realizacji tych planów.

W ramach działania przewidziano opracowanie koncepcji, a następnie planu rewitalizacji Łagiewnik oraz miejscowości wchodzących w skład gminy. Realizowane będą zadania obejmujące m.in. remonty obiektów zabytkowych.

Cel operacyjny III: Rozwój turystyki wypoczynkowej i aktywnej

Przykładowe programy:

3.1. Rozwój różnorodnych form turystyki kwalifikowanej.

Przygotowane i prowadzone trasy turystyczne pełnić będą, oprócz funkcji rekreacyjnych, także edukacyjną, zapoznając odwiedzających z dziedzictwem historycznym, kulturowym oraz przyrodniczym.

3.2. Podnoszenie atrakcyjności turystycznej.

3.3. Bilans walorów turystycznych i oznakowanie gminy.

3.4. Przeprowadzenie szkoleń dla lokalnych przedsiębiorców z zakresu zarządzania i organizacji turystyki.

Cel operacyjny IV: Poprawa stanu środowiska

Przykładowe programy:

4.1. Poprawa estetyki i czystości gminy.

4.2. Likwidacja zjawiska „dzikich” wysypisk śmieci.

4.5. Dbłość o stan środowiska naturalnego – ochrona wód, gruntu, powietrza i ochrona przed zanieczyszczeniami i hałasem.

4.7. Zagospodarowanie terenów wokół zbiorników wodnych: Tama oraz „Staw trzciniowy” w Sieniawce.

Cel operacyjny V: Restrukturyzacja rolnictwa

Przykładowe programy:

Strategia Rozwoju Gminy Łagiewniki na lata 2014 – 2020 przyjęta została Uchwałą Nr LIII/338/14 Rady Gminy Łagiewniki z dnia 26 czerwca 2014 r.

Dokument ten ustala główne kierunki działania w sferze przestrzennej, gospodarczej oraz społecznej i jest kontynuacją poprzedniej Strategii Rozwoju Gminy Łagiewniki, realizowanej w latach 2007 – 2013. Jako cel nadrzędny uznaje: „ Tworzenie warunków i prowadzenie działań dla wykorzystania posiadanych zasobów materialnych i ludzkich do wzmocnienia własnego potencjału gospodarczego i zwiększenia szans rozwojowych Gminy Łagiewniki”. Strategia ta określa wizję Gminy Łagiewniki jako: „Obszar zrównoważonego rozwoju gospodarczego, otwarty na współpracę, zamieszkały przez zdrowe, wykształcone, nowoczesne, aktywne, gospodarne i kulturalne społeczeństwo, żyjące w bezpiecznym, czystym i bogatym środowisku”.

W toku prac nad Strategią ustalono następujące cele strategiczne, cele operacyjne i programy:

Cel strategiczny I: Intensyfikacja rozwoju gospodarczego Gminy Łagiewniki

Cel operacyjny I: Poprawa infrastruktury technicznej

Przykładowe programy:

1.1. Modernizacja dróg i infrastruktury okołodrogowej.

1.1.1. Modernizacja dróg gminnych.

1.1.2. Modernizacja dróg powiatowych.

1.1.3. Modernizacja dróg wojewódzkich.

1.1.4. Modernizacja dróg krajowych

1.2. Budowa parkingów i innych miejsc postojowych na terenie gminy.

1.6. Modernizacja oświetlenia ulicznego we wszystkich miejscowościach gminy.

Cel Operacyjny II: Podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej gminy

Przykładowe programy:

2.6. Opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

2.7. Odnowa obiektów zabytkowych charakterystycznych dla tradycji budownictwa wiejskiego regionu i ich adaptacji na cele publiczne.

Zaplanowano zadania do realizacji celu:

- Odnowa wieży widokowej położonej na Jańskiej Górze k/ miejscowości Sokolniki wraz z wykonaniem ścieżki rowerowej i pieszej do obiektu,

IV.2.2 Kreowanie nowych atrakcji turystycznych na terenie Powiatu.

IV.2.3 Współpraca między IST w zakresie i jednolitego systemu promocji – współpraca z partnerami prywatnymi i pozarządowymi.

Strategia Rozwoju Ziemi Dzierżoniowskiej na lata 2014 -2020 opracowana została w celu umożliwienia realizacji ponadlokalnych, wspólnych działań rozwojowych, wychodzących poza granice jednej gminy, powiatu, czy też subregionu. Strategia ukierunkowana jest również na współpracę z obszarami sąsiadującymi, w szczególności Ziemią Kłodzką i Ząbkowicką. Zakres terytorialny opracowania obejmuje obszar, który tworzą następujące jednostki terytorialne: Powiat Dzierżoniowski, Gmina Miejska Dzierżoniów, Gmina Bielawa, Gmina Piława Górna, Gmina Pieszycy, Gmina Niemcza, Gmina Wiejska Dzierżoniów, Gmina Łagiewniki.

Dokument wśród celów strategicznych wymienia:

5. Zagospodarowanie i ład przestrzenny. Zakłada on rewitalizację terenów zdegradowanych, rewitalizację obiektów, w tym zabytkowych.
6. Budowa i zarządzanie marką Ziemia Dzierżoniowska. Rozpoznawalność marki budowana ma być m.in. w oparciu o tradycje.

Dokument wśród celów operacyjnych wymienia:

- 1.3 Budowa i promocja oferty turystycznej w oparciu o produkty turystyczne oraz markę turystyczną Ziemi Dzierżoniowskiej.
- 5.1 Zachowanie i ochrona środowiska.
- 5.2 Poprawa ładu przestrzennego oraz rewitalizacja terenów zdegradowanych (w tym renowacja zabytków).

turystyczna, zwłaszcza w rejonach górskich i uzdrowiskowych. Program wskazuje również słabe strony rozwoju turystyki na Dolnym Śląsku, do których należą m.in.: zły stan zabytków oraz brak sprawnego regionalnego i lokalnego systemu informacji turystycznej.

Strategia Rozwoju Powiatu Dzierżoniowskiego na lata 2014 – 2020 przyjęta została Uchwałą Nr XXXVIII/256/13 Rady Powiatu Dzierżoniowskiego z dnia 26 listopada 2013 r. Jest ona podstawowym i najważniejszym dokumentem samorządu Powiatu, określającym obszary, cele i kierunki inwestycji polityki rozwoju, w przestrzeni prowadzonej przez władze Powiatu. W systemie zarządzania polityką rozwoju, Strategia pełni kluczową rolę, jako generalny plan postępowania władz samorządu powiatowego i samorządów gminnych, które mogą się na nią powołać w procesie pozyskiwania środków zewnętrznych oraz w oparciu o nią budować własne plany strategiczne.

Dokument za jedno z ważniejszych wyzwań dla Powiatu Dzierżoniowskiego oraz samorządów gminnych uznaje stworzenie i rozpropagowanie własnej, oryginalnej oferty turystyczno – kulturowej (Góry Sowie, Masyw Ślęży i Raduni, wydarzenia kulturalne, zabytki, układy urbanistyczne miast, krajobraz itp.), która obecnie w małym zakresie dociera do potencjalnych odbiorców, a decyduje o wizerunku całego Powiatu.

Priorytet IV Strategii zawiera kierunki interwencji odnoszące się do zachowania i odpowiedniego wykorzystania obiektów zabytkowych.

Priorytet IV: Atrakcyjna przestrzeń dla spędzania wolnego czasu

Cel strategiczny: Wysoka atrakcyjność turystyczna subregionu dzięki wykorzystaniu walorów przyrodniczych i kulturowych

Cel operacyjny IV.1 zrównoważony rozwój infrastruktury turystycznej i kulturalnej

IV.1.1 Rewitalizacja zabytków w celu zachowania najcenniejszych obiektów województwa dolnośląskiego.

IV.1.2 Rewitalizacja istniejących i budowa nowych szlaków turystycznych.

IV.1.3 Budowa infrastruktury turystycznej i sportowo – rekreacyjnej.

IV.1.4 Opracowanie koncepcji ścieżek rowerowych.

Cel operacyjny IV.2: Budowa spójnej oferty turystycznej i kulturowej subregionu

IV.2.1 Współpraca w zakresie uzgodnienia spójnego kalendarza wydarzeń kulturalnych i turystycznych na terenie Powiatu.

5.5. Rozwój agroturystyki.

5.6. Wsparcie lokalnych przedsiębiorców i rolników w procesie pozyskiwania środków pomocowych.

Cel operacyjny VI: Promocja Gminy Łagiewniki

Przykładowe programy:

6.1. Prowadzenie i monitorowanie strony internetowej gminy.

6.2. Opracowanie folderów gminy w formie drukowanej.

6.3. Opracowanie prezentacji multimedialnej gminy.

6.4. Udział gminy w promocyjnych imprezach wystawienniczych i targowych.

6.5. Realizacja odpowiedniej polityki informacyjnej poprzez m.in. wywiady i artykuły promocyjne w mediach.

6.6. Opracowanie różnych form gospodarczej i inwestycyjnej promocji gminy.

6.7. Opracowanie programu dotyczącego promowania idei gospodarstw ekologicznych i agroturystycznych.

6.8. Opracowanie programu imprez sportowych, kulturalnych.

6.9. Wskazanie oraz promowanie cennych i atrakcyjnych miejsc pod względem przyrodniczym i kulturowym.

Cel strategiczny II: Poprawa jakości życia oraz zapewnienie perspektywy lokalnej społeczności

Cel operacyjny I: Poprawa stanu oświaty

Przykładowe programy:

1.6. Zwiększenie księgozbioru biblioteki gminnej oraz bibliotek szkolnych o najnowsze pozycje literatury fachowej.

Cel operacyjny II: Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu oraz poprawa bezpieczeństwa mieszkańców gminy

Przykładowe programy:

2.3. Zmniejszenie zagrożenia pożarowego i powodziowego.

Cel operacyjny III: Promocja zdrowego trybu życia

Cel operacyjny IV: Promocja oferty kulturalnej

Przykładowe programy:

- 4.1. Organizacja czasu wolnego młodzieży.
- 4.2. Rozwój działalności Domu Kultury i budowa świetlic wiejskich.
- 4.3. Rozszerzenie dostępu dzieci i młodzieży do Internetu.

Cel operacyjny V: Poprawa opieki medycznej i stanu zdrowia mieszkańców gminy

Cel operacyjny VI: Poprawa dostępności i jakości usług świadczonych przez Urząd Gminy

Przykładowe programy:

- 6.4. Utworzenie Gminnego Centrum Konferencyjno – Edukacyjnego z Budynkiem Gminy Łagiewniki.

W dokumentach planistycznych gminy, na które składają się Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Łagiewniki oraz Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego, uwzględnia się, w szczególności ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych, znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, parków kulturowych. Również w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego uwzględnia się w szczególności ochronę zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru i ich otoczenia. W studium ustala się, w zależności od potrzeb, strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków.

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Łagiewniki przyjęte zostało Uchwałą Nr XX/90/11 Rady Gminy Łagiewniki z dnia 29 grudnia 2011 r.

Dokument określa zasady i kierunki ochrony środowiska kulturowego. Wskazuje, iż wszelkie obiekty i obszary uznane za zabytkowe oraz o walorach zabytkowych, ich ekspozycja oraz wszelkie znaleziska, relikty archeologiczne powinny zostać objęte ochroną. Ochrona ta polegać ma na wprowadzeniu określonych wymagań

konserwatorskich obowiązujących inwestorów, czego dokonuje się poprzez objęcie ochroną w postaci konserwatorskiej strefy ochrony układów urbanistycznych lub ruralistycznych. W zależności od ochrony konserwatorskiej na terenie gminy Łagiewniki określone zostały następujące konserwatorskie strefy ochrony historycznych układów ruralistycznych.

1. Strefa „A” ochrony konserwatorskiej, wyznaczona we wsiach: Łagiewniki, Oleszna, Sokolniki, w Której obowiązują ustalenia i uwarunkowania konserwatorskie².
2. Strefa „B” ochrony konserwatorskiej – wyznaczona we wsiach: Jaźwina, Kuchary, Ligota Wielka, Łagiewniki, Młynica, Oleszna, Radzików, Sieniawka, Sienice, Słupice, Sokolniki, Stoszów³.
3. Strefa „K” ochrony krajobrazu kulturowego – wyznaczona we wsi Słupice⁴.
4. Strefa „E” ochrony ekspozycji układów zabytkowych – wyznaczona dla wsi Sokolniki⁵.
5. Dla obiektów, zespołów lub obszarów wpisanych do rejestru zabytków niezależnie od ustaleń wynikających z położenia w zasięgu granic stref ochrony konserwatorskiej, obowiązują odpowiednie ustalenia⁶.
6. Dla obiektów budowlanych ujętych w wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków, niezależnie od ustaleń wynikających z położenia w zasięgu granic stref ochrony konserwatorskiej, obowiązują odpowiednie ustalenia⁷.
7. Dla zabytkowych zespołów kościelnych, niezależnie od ustaleń wynikających z położenia w zasięgu granic stref ochrony konserwatorskiej, określono dodatkowe ustalenia⁸.
8. Dla zespołów pałacowo – folwarcznych, dworskich i folwarcznych, razem z parkami, niezależnie od ustaleń wynikających z położenia w zasięgu granic stref ochrony konserwatorskiej określono odpowiednie ustalenia⁹.

² Patrz Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Łagiewniki, s. 111 – 112.

³ Patrz Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Łagiewniki, s. 112 – 113.

⁴ Patrz Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Łagiewniki, s. 113 – 114.

⁵ Patrz Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Łagiewniki, s. 114.

⁶ Patrz Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Łagiewniki, s. 114.

⁷ Patrz Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Łagiewniki, s. 114.

⁸ Patrz Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Łagiewniki, s. 115.

⁹ Patrz Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Łagiewniki, s. 115.

9. Dla historycznych cmentarzy, powstałych przed 1945 r., niezależnie od ustaleń wynikających z położenia w zasięgu granic stref ochrony konserwatorskiej określono dodatkowo odpowiednie ustalenia¹⁰.
10. Dla historycznych urządzeń technicznych oraz dzieł inżynierii, niezależnie od ustaleń wynikających z położenia w zasięgu granic stref ochrony konserwatorskiej określono dodatkowe ustalenia¹¹.
11. Dla zabytkowych układów zieleni, w tym w szczególności dla założeń zieleni komponowanej (parki, ogrody, skwery i zieleńce ukształtowane przez człowieka), cmentarzy powstałych przed 1945 r., szpalerów, alej, oraz pojedynczych drzew pomnikowych, niezależnie od ustaleń wynikających z położenia w zasięgu granic strefy ochrony konserwatorskiej, określono dodatkowe ustalenia¹².
12. Strefa obserwacji archeologicznej „OW”, wyznaczona dla wsi o metryce średniowiecznej, potwierdzonej historycznie. Określono ją dla wsi: Janczowice, Jaźwina, Ligota Wielka, Łagiewniki, Młynica, Oleszna, Przystronie, Radzików, Słupice, Sieniawka, Sienice, Sokolniki, Stoszków, Trzebnik – wszystkie zamierzenia i działania inwestycyjne, związane w wykonaniem prac ziemnych wymagają pozwoleń konserwatorskich zgodnie z wymogami przepisów odrębnych.
13. Strefa „W” ochrony archeologicznej dla stanowisk archeologicznych o własnej formie terenowej (grodzisk), wyznaczona dla stanowisk zlokalizowanych we wsi Jaźwina (7/7/86 – 25, 8/8/86 – 25), Stoszków (1/19/87 – 26) i Sieniawka bez numeru¹³.
14. Strefa ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych wraz z ich bezpośrednim otoczeniem¹⁴.

Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego

Na obszarze gminy Łagiewniki obowiązuje 19 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Zgodnie z art. 15 ust. 2 pkt. 5 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2018 r., poz. 1945) w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego określa się zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej.

---

¹⁰ Patrz Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Łagiewniki, s. 115.

¹¹ Patrz Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Łagiewniki, s. 115.

¹² Patrz Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Łagiewniki, s. 115 – 116.

¹³ Patrz Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Łagiewniki, s. 116.

¹⁴ Patrz Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Łagiewniki, s. 116.

Poniższa tabela przedstawia miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego na obszarze gminy Łagiewniki.

Tabela 1. MPZP na obszarze gminy Łagiewniki.

Lp.	MPZP	Uchwała	Data uchwalenia
1.	MPZP dla wsi Janczowice	Nr VIII/54/15	16 czerwca 2015 r.
2.	MPZP dla wsi Jaźwina	Nr IX/66/15	25 czerwca 2015 r.
3.	MPZP dla wsi Ligota Wielka	Nr XII/84/15	24 września 2015 r.
4.	MPZP dla wsi Łagiewniki wraz z częścią gruntów wsi Przystronie	Nr XXX/217/2002	29 kwietnia 2002 r.
	1) Zmiana MPZP dla wsi Łagiewniki wraz z częścią gruntów wsi Przystronie	1) Nr XXXI/265/06	1) 9 sierpnia 2006 r.
	2) Zmiana MPZP dla wsi Łagiewniki wraz z częścią gruntów wsi Przystronie	2) Nr XV/116/15	2) 17 grudnia 2015 r.
	3) Zmiana MPZP dla wsi Łagiewniki wraz z częścią gruntów wsi Przystronie – część B	3) Nr XXXII/230/17	3) 27 kwietnia 2017 r.
	4) Zmiana MPZP wsi Łagiewniki wraz z częścią gruntów wsi Przystronie – część A	4) Nr XXV/178/16	4) 27 października 2016 r.
	5) Zmiana MPZP wsi Łagiewniki wraz z częścią gruntów wsi Przystronie	5) Nr XV/85/07	5) 28 grudnia 2007 r.
5.	6) Zmiana MPZP wsi Łagiewniki wraz z częścią gruntów wsi Przystronie	6) Nr XXV/157/08	6) 30 grudnia 2008 r.
	MPZP w obrębie wsi Młynica obejmujący działki 258, 259, 260, 261, 262 wraz z przyległymi drogami i rowami	Nr XIII/112/04	156 marca 2004 r.
6.	MPZP dla wsi Młynica	Nr VIII/53/15	16 czerwca 2015 r.
7.	MPZP dla wsi Oleszna	Nr IX/69/15	25 czerwca 2015 r.
8.	MPZP dla wsi Przystronie	Nr XIX/144/16	28 czerwca 2016 r.
9.	MPZP dla wsi Radzików	Nr XIX/145/16	28 czerwca 2016 r.
10.	MPZP dla wsi Ratajno	Nr IX/68/15	25 czerwca 2015 r.
11.	MPZP dla wsi Sieniawka	Nr VIII/58/15	16 czerwca 2015 r.
12.	MPZP dla wsi Sienice	Nr XIX/146/16	28 kwietnia 2015 r.
13.	MPZP dla wsi Słupice	Nr XIII/113/04	15 marca 2004 r.
14.	MPZP dla działek nr 166/1, 166/3, 166/4, 167 położonych w miejscowości Słupice	Nr XL/219/13	23 maja 2013 r.
15.	MPZP dla wsi Słupice	Nr IX/67/15	25 czerwca 2015 r.
16.	MPZP dla wsi Sokolniki	Nr XIX/147/16	28 kwietnia 2016 r.
17.	MPZP dla wsi Stoszków	Nr XII/83/15	24 września 2015 r.
18.	MPZP obejmujący teren działek nr 1/6 i 1/7 AM 5 położonych w obrębie Trzebnik	Nr XXIV/217/05	28 września 2005 r.
19.	MPZP dla wsi Trzebnik	Nr XVI/124/16	28 stycznia 2016 r.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Zarys historii obszaru gminy

Od około VI w. na tereny południowej Polski miał miejsce napływ plemion słowiańskich, wśród nich plemienia Ślęzan. Osiedlili się oni również na obszarze dzisiejszych Łagiewnik. W czasie chrztu Mieszka I teren dzisiejszych Łagiewnik znajdował się pod władzą czeską. W 990 r. Mieszko I przejął Niemcę wraz z okolicą. W roku 1000 ziemie te znalazły się pod jurysdykcją biskupstwa wrocławskiego. Jego granice określały bulle papieskie z lat 1155 oraz 1245. W czasie wojem Bolesława Chrobrego z cesarzem Henrykiem II, obszar ten wielokrotnie przemierzały wojska Bolesława. W roku 1017 odbyła się słynna bitwa pod Niemczą. W latach 1033 – 1031 miała miejsce tzw. reakcja pogańska. Powstania chłopskie oraz najazd w 1038 r. Brzetysława spowodowały przyłączenie Śląska do Czech. Dopiero w 1054 r. Kazimierz Odnowiciel przyłączył z powrotem tereny te do Polski. Po śmierci Bolesława Krzywoustego w 1138 r. Śląsk przypadł Władysławowi II, po jego wygnaniu Bolesławowi I Wysokiemu, który zapoczątkował śląską linię Piastów. Wygasła ona w 1675 r. po śmierci Jerzego Wilhelma.

W XII w. na tym terenie procesy osadnicze miały charakter ciągły. Najgęstsze zaludnienie występowało w okolicach Jordanowa oraz na obszarze między Sienicami, a Dankowicami. Za czasów Henryka I Brodatego (1201 – 1238) zanotowano znaczny rozwój gospodarczy. Zahamował go dopiero najazd mongolski.

Pierwsze wzmianki pisane o Łagiewnikach pochodzą z lat 1253 – 1255. W roku 1253 biskup wrocławski Tomasz I przeznaczył na utrzymanie duchowieństwa dziesięciny m.in. ze wsi Lagevnik, utożsamianej z dzisiejszymi Łagiewnikami. Pozostałe miejscowości wymienione w dokumencie biskupim, które identyfikuje się z obecnymi wsiami należącymi do gminy Łagiewniki to: Cuchari – Kuchary, Buenicza – Sienice?, Pristina – Przystronie oraz Chelack – zaginione w miejscu dzisiejszego Przystronia, Peccari – zaginione być może leżało w Olesznie¹⁵.

Pierwotna nazwa miejscowości Łagiewniki pochodzi od rzemieślników wytwarzających łągwie, czyli naczynia służące do przechowywania żywności lub napojów. Nazwa ta wskazuje na rodzaj służebności w stosunku do większego grodu, umiejscowionego w pobliżu.

---

¹⁵ S. Ligarski, Łagiewniki Zarys Historii, Wrocław 2003, s. 16 – 22.

Drugi ważny dokument dla historii Łagiewnik został wydany przez księcia wrocławskiego Henryka III Białego 30 czerwca 1255 r. Wymienia on nieznanego z imienia sołtysa miejscowości Heidenrichsdorf, później Heidersdorf, a po wojnie Łagiewnik. Dokument ten potwierdza, że około 1255 r. Łagiewniki zostały lokowane na prawie niemiecki oraz otrzymały nową nazwę¹⁶.

Najważniejszym dokumentem w historii Łagiewnik był akt Bolesława III Hojnego z 19 listopada 1311 r., którym darował wsie Oleszna i Łagiewniki klasztorowi w Lubiążu. Dokument ten związał miejscowość z klasztorem lubiąskim, aż do jego kasaty w 1810 r. Nowi właściciele wzniesli gotycki kościół (obecny kościół cmentarny) i probostwo oraz założyli folwark¹⁷.

W 1419 r. wybuchło powstanie husyckie w Czechach. Odbiło się ono również na losach mieszkańców Łagiewnik. W 1425 r. oddziały taborytów wkroczyły na Śląsk, zajęta została Niemcza. Łagiewniki zostały splądrowane i zniszczone przez wojska husyckie. Kolejne lata na Śląsku upłynęły na zmaganiach pomiędzy pretendentami do tronu czeskiego oraz na walkach władców o podporządkowanie sobie Śląska. Wydarzenia te doprowadziły dzielnicę do ruiny gospodarczej.

Pierwsza połowa XVI w. przyniosła wydarzenia, które kładły się cieniem na losach Śląska aż do 1945 r. W 1523 r. przybył do Wrocławia pierwszy duchowny ewangelicki. Od tej pory zaczął się szerzyć na Śląsku protestantyzm. W 1534 r. pojawiły się w Łagiewnikach prądy reformacyjne i pierwszy duchowny nowego wyznania. Kilkadziesiąt lat później w 1574 r. w łagiewnickim domu parafialnym 26 pastorów z powiatu niemczańskiego i strzelińskiego, podpisało tzw. Łagiewnicką Formułę Zgody (Formuła Concordiae Heidersdorfiensis). Stanowiła ona jeden z ważniejszych dokumentów teologicznych i doktrynalnych śląskich kościołów luteranckich, wyznania augsburskiego. Dokument opracowano na dworze księcia Jerzego II w Brzegu¹⁸.

W 1618 r. na tle religijnym wybuchła wojna zwana trzydziestoletnią. W trakcie jej działań 6 czerwca 1633 r. A Wallenstein wkroczył do Łagiewnik ze swoimi oddziałami. W pomieszczeniach klasztornych ulokowano szpital wojenny, a sam dowódca zajął dom na skrzyżowaniu dróg Łagiewniki – Dzierżoniów, Łagiewniki – Kłodzko. Ludność wsi w czasie pobytu wojska narażona została na uciążliwości związane z dostarczaniem aprowizacji, kwaterunkiem, wiele domostw ucierpiało, a niektórzy mieszkańcy musieli opuścić wieś. Wojska wyszły ze wsi dopiero w początkach lipca¹⁹.

---

¹⁶ Ibidem, s. 20.

¹⁷ Ibidem, s. 22.

¹⁸ Ibidem, s. 24 - 25

¹⁹ Ibidem, s. 26.

Wojnę zakończył pokój westfalski, gwarantujący wolność religijną dla protestantów w księstwach brzeskim, legnickim, ziębickim, oleśnickim oraz w mieście Wrocław.

Po śmierci cesarza Karola VI w 1740 r. doszło do zmagania o tron cesarski między Prusami i Austrią. W tym samym roku król pruski wkroczył na Śląsk wcześniej podważając cesje książąt śląskich. 17 maja 1741 r. w bitwie między miejscowościami Białobrzezie, Sienice i Łagiewniki wojska pruskie pobiły siły austriackie i pomaszerowały w głąb prowincji. Prusy na mocy pokoju zawartego w 1742 r. we Wrocławiu podporządkowały sobie Śląsk. Podporządkowane tereny zunifikowano z resztą królestwa. Po wprowadzeniu pruskiej administracji Łagiewniki znalazły się w departamencie wrocławskim, w powiecie niemczańsko – strzebińskim.

W początkach XIX w. w wyniku klęsk pruski w walkach z Francuzami, część Prus znalazła się pod okupacją francuską. Po pokoju zawartym w 1807 r. w Tyliczu, w Łagiewnikach znalazła się armia francuska i jej sojusznicy. Wojsko stacjonowało w majątku cysterskim. We wsi panowała samowola żołnierzy, a na mieszkańców zostały nałożone kontrybucje²⁰.

Dnia 30 października 1810 r. król pruski Fryderyk Wilhelm III sekularyzował na terenie całego państwa majątki zakonne. Majątek cysterski znajdujący się na terenie Łagiewnik przeszedł na państwo. Edykt wydany 9 października 1807 r. znosił w Prusach poddaństwo chłopów.

W 1816 r. Łagiewniki stały się gminą oraz znalazły się w powiecie niemczańskim. Od 1820 r. Łagiewniki znajdowały się w rejencji środkowośląskiej, czyli wrocławskiej. W tym okresie Śląsk próbował odbudować się po okresie wojen z Francją. Nie sprzyjały temu takie zjawiska jak susze, powodzie, epidemie. W 1837 r. mieszkańcy Łagiewnik padli ofiarą epidemii cholery. W tym samym roku w święto Matki Bożej z Łagiewnik dnia 2 lipca miała miejsce pielgrzymka rzymskich katolików do Stoszowa gdzie znajdowała się figura Matki Bożej. Nieurodzaj z przełomu lat 1847/1848 spowodował głód. Doprowadziło to do radykalizacji nastrojów na wsi i pozostało bez wpływu na uregulowanie sprawy wolności chłopów i ich praw do ziemi, które zostały definitywnie załatwione dopiero w 1850 r. W 1866 r. miała miejsce ponowna epidemia cholery, wystąpiła ona również w pobliskich wsiach m.in. Olesznej²¹.

W 1857 r. na terenie Łagiewnik założona została niewielka cukrownia przez spółkę Pommer & Rodhe, którą powiększono w 1859 r. Do jej rozwoju przyczyniła się budowa połączeń kolejowych. 11 października 1883 r. Łagiewniki uzyskały połączenie kolejowe

---

²⁰ Ibidem, s. 28.

²¹ Ibidem, s. 28 – 31.

Pozostałe w Łagiewnikach oddziały niemieckie demontowały urządzenia cukrownicze. 7 maja 1945 r. wojska rosyjskie wkroczyły do Łagiewnik. Wiś stała się obszarem okupowanym przez Armię Radziecką. W tym okresie miejscowość była wystawiona na rabunki i plądrowanie, dokonywane przez żołnierzy radzieckich oraz ludność cywilną. Wobec nierozwiązanej sytuacji międzynarodowej po zakończeniu wojny, do Łagiewnik zaczęli powracać mieszkańcy. W sierpniu 1945 r. we wsi nadal mieszkało niewielu Polaków. Dopiero pod koniec 1945 r. zaczęli napływać w większej ilości osadnicy ze wschodnich województw Polski. 16 grudnia 1946 r. miejscowość oficjalnie zyskała nazwę Łagiewniki. Łagiewniki stały się siedzibą gminy. Administracyjnie znalazły się w powiecie Dzierżoniów woj. Dolno – śląskiego. Rozpoczął się również napływ ludności z Kresów Wschodnich Rzeczypospolitej, reemigrantów z Rumunii oraz ludności z centralnej Polski. W 1946 r. Łagiewniki zostały definitywnie opuszczone przez ludność niemiecką. Rok później uruchomiono cukrownię²⁴.

Po reformie administracyjnej w 1999 r. gmina Łagiewniki znalazła się w powiecie dzierżoniowskim województwa dolnośląskiego. Obecnie w skład gminy wchodzi następujące miejscowości:

w południowej części miejscowości **Jaźwina** zlokalizowane są pozostałości średniowiecznego grodziska. Po raz pierwszy wzmiankowana w 1305 r. jako Siffridsdorf. Miejscowość dwuczłonowa, ukształtowana wzdłuż długiego odcinka drogi. Część zachodnia – o nieregularnej, częściowo rozproszonej zabudowie, z zespołem dworskim na zachodnim krańcu. Część wschodnia – typu ulicowego, o zabudowie zgrupowanej wzdłuż prostego, uregulowanego odcinka drogi, z dominującym zespołem kościelnym i dworskim, w partii centralnej. W 1397 r. działał tu dwór i folwark przy kościele. Prawdopodobnie już wtedy wieś podzielona była na dwie części Jaźwinę Dolną i Jaźwinę Górną. W 1469 r. właścicielem Jaźwiny Górnej był Hans von der Heide, następnie jego potomkowie. Jaźwina Dolna w 1592 r. należała do rodu von Dobschütz, następnie jej właścicielem był Friedrich von Gablenz. W 1765 r. należała do hrabiego von Sandrasky'ego z Bielawy. W 1870 r. majątek w Jaźwinie Górnej posiadał von Prittwitz – Gaffron oraz generał von Kreckwitz, natomiast w Jaźwinie Dolnej hrabia von Sandreczky – Sandraschütz. Po 1945 r. w majątkach ulokowano gospodarstwa PGR i mieszkania²⁵.

Początki osadnictwa w **Ligocie Wielkiej** datowane są na okres kultury łużyckiej. W 1566 r. zbudowano tu dwór rycerski. Wzmiankowana w 1371 r. pod nazwą Elgot.

²⁴ Ibidem, s. 56 – 75.

²⁵ E. Jakubaszek, M. Szarapo, Karta Ewidencyjna Zabytków Architektury i Budownictwa

ze Strzelinem przez Kondratowice (w polu zachował się budynek dworca kolejowego wraz z zabudowaniami). 15 października 1884 r. otwarto linię kolejową do Niemczy, zaś 1 października 1898 r. do Kobierzyc przez Jordanów (z tego okresu pochodzi dworzec kolejowy z zabudowaniami pomocniczymi).

Po utworzeniu Rzeszy w roku 1872 r. przeprowadzono szereg reform m.in. szlachta pruska utraciła władzę policyjną na terenie wsi, powstały Urzędy Stanu Cywilnego. Od 1884 r. Łagiewniki posiadały posterunek policji²².

W czasie działań I wojny światowej poległo 54 mieszkańców Łagiewnik. W 1917 r. na potrzeby wojska zarekwirowano dzwony i piszczałki miejscowego kościoła ewangelickiego. Okres powojenny charakteryzował się niepokojami społecznymi, zapaścią gospodarczą i brakiem stabilizacji politycznej. Od drugiej połowy lat dwudziestych państwo zachęcało ludzi do osadnictwa na wschodzie Niemiec. W tym okresie w Łagiewnikach powstało osiedle domów przy stacji kolejowej.

Po dojściu do władzy narodowych socjalistów w początkach lat trzydziestych, zaczęli oni realizować obietnice wyborcze, zmierzające do odbudowy państwa. W tym okresie przystąpiono w Łagiewnikach do robót publicznych, które zaowocowały m.in. utwardzeniem dróg, budową schroniska młodzieżowego, kąpieliska, elektryfikacją. Łagiewniki znalazły się również w strukturze NSDAP dla Śląska. W samej wsi znajdowała się grupa miejscowa NSDAP. Obejmowała ona Łagiewniki, Radzików i Sokolniki²³.

W okresie międzywojennym w Łagiewnikach działało wiele przedsiębiorstw, świadczyły one usługi budowlane, rzeźnicze, handlowe (m.in. salon samochodowy), produkcję prowadziła cukrownia (założona w XIX w.). W ostatnich latach przed wybuchem II wojny światowej Łagiewniki tętniły życiem, odbywały się tu liczne wydarzenia towarzyskie.

Po rozpoczęciu działań wojennych w 1939 r. do Łagiewnik napłynęli pierwsi przymusowi robotnicy rolni obywatelstwa polskiego oraz innych krajów okupowanych (Benelux), jeńcy z ZSRR. Wykonywali oni pracę w miejscowych majątkach ziemskich. Ludność Łagiewnik z bezpośrednimi skutkami wojny zetknęła się dopiero w 1944 r.

W lutym 1945 r. rosło prawdopodobieństwo opanowania Łagiewnik przez wojska sowieckie. W związku z tym 15 lutego ogłoszono ewakuację mieszkańców. Jako kierunek ucieczki obrano Czechy, droga ucieczki wiodła przez Kudowę Zdrój.

---

²² Ibidem, s. 30 – 31.

²³ Ibidem, s. 32 – 33.

browar, młyn i cegielnia. Wioska liczyła 287 mieszkańców, w tym 46 katolików. W 1845 r. w Młynicy wzmiankowano 48 domów, pałac z parkiem, folwark, młyn wodny, cegielnię. Miejscowość zamieszkiwały 304 osoby, w tym zaledwie 41 wyznania katolickiego. W 1886 r. posiadłość liczyła 796ha. Na folwarku hodowano konie, bydło, owce i świnie. W 1937 r. majorat Młynica (Majoratsherrschaft Mellendorf) liczył 997,43 ha. Posiadłość w Młynicy miała powierzchnię 773ha. Po drugiej wojnie światowej śląskie majątki rodu Schönaich-Carolath przejęło państwo polskie. Do czasów obecnych z pierwotnego założenia przetrwał zaniedbany park oraz budynki pofolwarczne zamykające od wschodu i zachodu dawny dziedziniec. Zabudowania w znacznym stopniu przekształcone pełnią dziś przeważnie funkcje mieszkalne. Obecnie założenie parkowe przypomina las z przypadkowo wydeptanymi ścieżkami. Mimo wielu lat zaniedbań w parku przetrwały ciekawe okazy starodrzewu, np.: dąb szypułkowy o obwodzie 465cm, jesion wyniosły o obwodzie 640cm czy żywotnik zachodni o obwodzie 225 cm²⁷.

Okolice **Olesznej** były zasiedlone od neolitu. Odnaleziono tu ślady kultury ceramiki wstęgowej rytej, klutej i sznurowej oraz dowody na istnienie osady wczesnośredniowiecznej. Miejscowość została lokowana w 1311 r. Wieś wzmiankowana w 1312 r. jako Olsina, a w 1431 roku pod nazwą Grosz-Olssin. Do 1810 r. Oleszna wchodziła w skład dóbr klasztoru w Lubiążu (Stift Leubus). W wiosce nie istniały dobra rycerskie i dlatego też nie powstała w niej siedziba szlachecka. W Olesznej istniały tzw. wolne sołectwa (Freischoltisei) i majątek Lehngut. W opisie Olesznej z 1830 r. wymieniono 110 domostw, dobra Lehngut, 3 wolne sołectwa (Freischoltisei), kościół ewangelicki, młyn wodny i wiatrak. Wioska liczyła 773 mieszkańców, w tym 316 katolików. Katolicy podlegali pod parafię w Łagiewnikach (Heidersdorf). W 1845 r. w Olesznej wzmiankowano 111 domów, dobra Lehngut należące do Josepha Fischera, 3 wolne sołectwa, ewangelicki kościół parafialny, wiatrak, browar i gorzelnia. Na folwarkach hodowano m.in. prawie 3000 owiec. Miejscowość zamieszkiwało 1009 osób, z tego zaledwie 291 wyznania katolickiego. W 1876 r. właścicielami czterech majątków położonych w Olesznej byli: Pan von Bülow, Edmund Reisner z Łagiewnik, August Förster i Paul Fischer²⁸.

Przystronie, wymienione w dokumencie biskupa wrocławskiego z 1253 r. Na terenie miejscowości znajduje się grodzisko średniowieczne z XI – XIII w. nad wąwozem w kierunku Ligoty Wielkiej. Kolejny raz miejscowość wzmiankowano

²⁷ <https://www.palaceslaska.pl/index.php/województwo-dolnoslaskie/powiat-dzierzoniowski/2043-mlynica1>

²⁸ <https://www.palaceslaska.pl/index.php/województwo-dolnoslaskie/powiat-dzierzoniowski/2041-oleszna1>

W 1572 r. właścicielką wioski była Pani von Niemitz. Kolejnymi właścicielami dóbr w Ligocie Wielkiej byli: w 1626 r. - rodzina von Muhlheim, w 1684 r. - von Borka, w 1719 r. - von Schweinchen, od 1729 r. do okresu II wojny światowej - ród von Sandraczky-Sandraschütz. W 1785 r. majątek wchodził w skład majoratu Bielawa należącego do Ferdinanda von Sandraczky-Sandraschütz. W Ligocie Wielkiej znajdowała się pańska siedziba, dwa folwarki, szkoła, niewielki kościół, 12 gospodarstw kmięcych, 46 zagrodniczych, 8 chałupniczych, młyn wodny i wiatrak. Osada liczyła 410 mieszkańców, wszyscy byli wyznania ewangelickiego. W 1830 r. w miejscowości wzmiankowano pałac, dwa folwarki, 122 domy, 640 mieszkańców, w tym 9 katolików, ewangelicką kaplicę z 1572 r., ewangelicką szkołę, browar, młyn wodny i wiatrak. Ewangelicy przynależeli do parafii w Ratajnie (Ober-Panthenau, Kreis Nimptsch), a katolicy do kościoła w Gilowie (Girlichsdorf, Kreis Reichenbach). W 1845 r. w miejscowości wzmiankowano 124 domy, pałac, dwa folwarki, 709 mieszkańców, w tym 33 katolików, browar, gorzelnię, młyn wodny, wiatrak. Na folwarkach hodowano m.in. owce merynosy i bydło rogate. W 1886 r. posiadłość w Ligocie Wielkiej wraz z resztą majątków wchodzących w skład majoratu Bielawa otrzymał w spadku Ernst Julius von Seidlitz-Ludwigsdorf (ur.1863 r., zm.1930 r.), siostrzeniec Hansa Adama von Sandreczky-Sandraschütz. Za zgodą cesarza Wilhelma II Ernst Julius zmienił nazwisko rodowe na hrabia von Seidlitz-Sandreczky. W 1905 r. należący do niego majorat Bielawa miał powierzchnię 6362ha, z czego na posiadłość w Ligocie Wielkiej przypadało 575 ha. Folwarkami w Ligocie Wielkiej zarządzali inspektorzy. Gospodarstwo specjalizowało się m.in. hodowli czarnobiałego bydła nizinnego i hodowli owiec merynosów na mięso. W końcowej fazie drugiej wojny światowej dwór w Ligocie Wielkiej został zniszczony (uszkodzony) przez Armię Czerwoną. Żołnierze radzieccy pozostawali w majątku do 1946 roku, kiedy to został on przekazany władzom polskim²⁶.

Kolejnymi właścicielami dóbr w miejscowości **Młynica** byli: od 1568 r. - rodzina von Schönaich, na początku XVII w. (ok. 1610 r.) - Georg baron von Schönaich, utworzył niewielki majorat obejmujący Młynicę i Słupice, w 1765 r. - generał major Karl książę von Schönaich, 1830 r. - hraba von Schönaich, w 1845 r. - książę Friedrich von Schönaich-Carolath, w 1858 r. - książę Friedrich von Schönaich-Carolath, od 1861 r. do 1886 r. - Ferdinand książę zu Schönaich-Carolath z Zaboru, w 1905 r. - Georg książę zu Schönaich-Carolath z Zaboru, w 1937 r. - książę Hans Georg zu Schönaich-Carolath. W 1830 r. w Młynicy znajdował się pałac z ogrodem, folwark, 27 domów,

---

²⁶ <https://www.palaceslaska.pl/index.php/indeks-alfabetyczny//2084-ligota-wielka-dzierzoniowski>

Majątek w Radzikowie powierzono w zarząd Państwowemu Ośrodkowi Hodowli Zarodowej³⁰.

Ratajno po raz pierwszy wzmiankowane w 1216 r. W 1253 r. wzmiankowano tu kościół. Dzisiejsza miejscowość składała się niegdyś z dwóch części. Ratajno Dolne wzmiankowane w 1260 r. pod nazwą Pantnov i Pantnova Ratayna i w 1316 r. jako Rathigyne. Z kolei Ratajno Górne pojawia się w dokumencie z 1315 r. pod nazwą Pantenow. W 1830 r. w Ratajnie Dolnym wzmiankowane 23 domy, pańską siedzibę, folwark, młyn, 150 mieszkańców, w tym 18 katolików. Ewangelicy posiadali kościół w Górnym Ratajnie, katolicy natomiast w Sieniawce (Lauterbach), podlegający parafii Jaźwina. W Ratajnie Górnym znajdowały się w tym czasie 23 domy, pałac z folwarkiem, ewangelicki kościół, ewangelicka szkoła, wiatrak. Miejscowość liczyła 184 mieszkańców, w tym 11 katolików. Zarówno majątek w Ratajnie Dolnym jak i Górnym wchodziły w skład majoratu Bielawa należącego do hrabiego von Sandreczky-Sandraschütz. W 1845 r. w Ratajnie Dolnym znajdowało się 25 domów, pańska siedziba, folwark, młyn wodny, gorzelnia. Wioska liczyła 209 mieszkańców, w tym 29 katolików. W Ratajnie Górnym wzmiankowane 21 domów, pałac z folwarkiem, ewangelicki kościół parafialny, szkołę ewangelicką, młyn wodny, kuźnię. Miejscowość zamieszkiwały 152 osoby, z tego 16 wyznania katolickiego. W dalszym ciągu dobra rycerskie w obydwu częściach wsi wchodziły w skład majoratu Bielawa, którego właścicielem był hrabia Erdmann Karl von Sandreczky-Sandraschütz. W 1886 r. posiadłości w Ratajnie Dolnym i Górnym wraz z resztą majątków wchodzących w skład majoratu Bielawa otrzymał w spadku Ernst Julius von Seidlitz-Ludwigsdorf (ur.1863r., zm.1930r.), siostrzeniec Hansa Adama von Sandreczky-Sandraschütz. Ernst Julius za zgodą cesarza Wilhelma II zmienił nazwisko rodowe na hrabia von Seidlitz-Sandreczky. W 1930 r. włości w Ratajnie Dolnym i Ratajnie Górnym należały już do Śląskiej Spółki Ziemskiej z Wrocławia. Po reformie administracyjnej z 1932 r., kiedy to m.in. zlikwidowano powiat niemczański, obydwie wioski połączone w jedną miejscowość o nazwie Ratajno. Przed 1937 r. Śląska Spółka Ziemska rozparcelowała dobra rycerskie w Ratajnie³¹.

Sieniawka wzmiankowana w 1293 r., w XVI w. stanowiła dobra rycerskie. W XVII w. dobra te wielokrotnie zmieniały właścicieli. Kolejnymi posiadaczami byli: w 1626 r. - Hans von den Heide, w 1654 r. - baron von Naihaus, następnie - Ernst Georg von Ullersdorf, rody von Bibra i von Giesenburg. W 1676 r. włości w Sieniawce

³⁰ <https://www.palaceslaska.pl/index.php/indeks-alfabetyczny/r/2038-radzikow>, B. Uszałowicz – Pąty, Karta Ewidencyjna Zabytków Architektury i Budownictwa

³¹ <https://www.palaceslaska.pl/index.php/indeks-alfabetyczny/r/2068-ratajno>

w 1370 r. Od średniowiecza na terenie wsi znajdowały się dobra rycerskie będące w posiadaniu znanych szlacheckich rodów śląskich Stoschów i Schweinitzów. W XVI i XVII w. majątek należał do Zedlitzów i Magnusa von Goldbacha oraz Karla Friedricha von Tschirschky. W 1783 r. właścicielem majątku w Przystroniu był Karl Heinrich von Prittwitz. W miejscowości znajdował się pański dom, folwark, 5 gospodarstw kmiecyh, 19 zagrodniczych. Przystronie zamieszkiwało 188 osób. W 1830 r. posiadłość w wiosce była własnością Pana von Nickisch. W Przystroniu wzmiankowano 39 domów, pałac, folwark, wolne sołectwo, 254 mieszkańców (w tym 7 katolików), browar, gorzelnię i wiatrak. Ewangelicy przynależeli do kościoła w Ratajnie Górnym. W 1840 r. dobra nabył Otto von Schweinichen. W 1845 r. w Przystroniu znajdowało się 40 domów, pałac, folwark, wolne sołectwo, browar, gorzelnia i wiatrak. Miejscowość liczyła 294 mieszkańców, w tym zaledwie 15 katolików. Przed 1861 r. dobra rycerskie przeszły na własność radcy Steinmanna. W 1872 r. majątek nabył Oberamtmann August Rohde. Przed 1894 r. posiadłość odziedziczył Adolf Rohde. Od 1909 r. majątek w Przystroniu należał do cukrowni A. Rohde z Kondratowic. Po 1921 r. rodzina Rohde dokonała podziału majątku. Posiadłość w Przystroniu otrzymała Gisela baronowa von Canitz und Dallwitz, de domo Rohde. W 1937 r. posiadłość należała do Giseli Werckshagen de domo Rohde. W końcowej fazie II wojny światowej majątek zajęła Armia Czerwona. Żołnierze radzieccy przekazali posiadłość władzom polskim dopiero w 1946 r. Po drugiej wojnie światowej majątek przejęło państwo polskie. Folwark wraz z pałacem przekazano w zarząd Państwowego Gospodarstwa Rolnego²⁹.

Radzików wzmiankowano w 1370 r. jako Rudolssdorf. W miejscowości znajdowała się siedziba rycerska, której właścicielami byli: w 1617 r. – von Seniz, w 1664 r. – baron von Burka, w 1666 r.- baron von Lilgenau, od 1750 r. do okresu II wojny światowej - rodzina von Schickfuss. W 1830 r. majątki w dolnym i górnym Radzikowie (Nieder- und Ober Rudelsdorf) posiadała rodzina von Schickfuss. Wioska liczyła wówczas 420 mieszkańców, w tym 19 katolików. Znajdował się w niej pałac, dwa folwarki, ewangelicki kościół i szkoła, browar oraz gorzelnia. W 1845 r. w wiosce znajdował się pałac, 2 folwarki, 65 domów. Radzików zamieszkiwało 437 osób, w tym zaledwie 22 wyznania katolickiego. W 1888 r. z dóbr Radzików i Trzebnik utworzono majorat. Po zakończeniu II wojny światowej posiadłość przejęło państwo polskie.

²⁹ <https://www.palaceslaska.pl/index.php/województwo-dolnoslaskie/powiat-dzierzoniowski/2071-prystronie1>

od Tobiasza Ferdinanda barona von Giesenburga nabyło Kolegium Jezuitkie z Wrocławia. Po kasacie zakonu jezuitów w 1775 r. posiadłość zakupił Ferdinand von Sandraczky-Sandraschütz i włączył w skład majoratu Bielawa. Rodzina Sandraczky – Sandraschütz Seidlitz-Sandreczky pozostała właścicielami dóbr w Sieniawce do okresu II wojny światowej. W 1785 r. w Sieniawce znajdował się kościół, szkoła, folwark, 9 gospodarstw kmiecych, 37 zagrodniczych i 9 chałupniczych. Wioskę zamieszkiwały 374 osoby. W 1830 r. majątek w Sieniawce wchodził w skład majoratu Bielawa. W miejscowości wzmiankowano pańską siedzibę, wolne sołectwo, folwark, 94 domy, 593 mieszkańców, w tym 66 ewangelików, kościół katolicki podlegający parafii w Jażwinie Dolnej, katolicką szkołę, browar, cztery młyny wodne. Ewangelicy posiadali kościół w Ratajnie (Ober-Panthenau, Kreis Nimptsch). W 1845 r. w miejscowości wzmiankowano 96 domów, pańską siedzibę, wolne sołectwo, folwark, 672 mieszkańców, w tym 124 ewangelików, katolicki kościół, katolicką szkołę, browar, gorzelnię, cztery młyny wodne. Po II wojnie światowej śląskie posiadłości rodu von Seidlitz-Sandreczky przejęło państwo polskie. W rezydencji i folwarku w Sieniawce do stycznia 1946 roku stacjonowały wojska radzieckie. Władze polskie przekazały następnie majątek pod pieczę Państwowego Ośrodka Hodowli Zarodowej w Łagiewnikach. W Sieniawce funkcjonował oddział zakładu. We dworze urządzone lokale mieszkalne dla pracowników gospodarstwa³².

Słupice wzmiankowane 1368 r. W tym czasie Słupice (Slupicz) należały do Johanna de Legow. W 1392 r. właścicielem wioski był Hannos von Logow. W posiadaniu rodziny von Logau Słupice pozostały do początku XVII wieku. Zapewne w niezachowanej pierwotnej siedzibie rodu w Słupicach urodził się m.in. Georg von Logau (ok.1485r.), poeta, doktor praw, pełniący funkcję sekretarza króla Czech Ferdynanda I Habsburga. Ostatnim właścicielem Słupic z rodu von Logau był starosta hrabstwa kłodzkiego Heinrich, który w 1605 r. otrzymał czeski tytuł barona. W kolejnych latach miejscowość przeszła w ręce rodu zu Schönaich-Carolath. Około 1610 r. Georg baron von Schönaich z dóbr Słupice i Młynica utworzył niewielki majorat. W 1765 r. właścicielem włości był generał major Karl książę von Schönaich. W 1830 r. majorat należał do hrabiego von Schönaich. W Słupicach znajdował się pański dom, folwark, 100 domów, 3 młyny wodne, wiatrak, ewangelicka i katolicka szkoła, kościół katolicki. Wioska liczyła 680 mieszkańców, w tym 199 katolików. W 1845 r. właścicielem majoratu był książę Friedrich von Schönaich-Carolath, posiadacz dóbr Zabór (Saabor) koło Zielonej Góry. W Słupicach wzmiankowano 114 domów, pański

---

³² <https://www.palaceslaska.pl/index.php/wojewodztwo-dolnoslaskie/powiat-dzierzoniowski/2063-sieniawka1>, E. Jakubaszek, M. Szarapo, Karta Ewidencyjna Zabytków Architektury i Budownictwa

dom, folwark, owczarnię (840 owiec merynosów), 3 młyny wodne, wiatrak, ewangelicką i katolicką szkołę, katolicki kościół parafialny. Miejscowość zamieszkiwały 739 osób, w tym zaledwie 228 wyznania katolickiego. Przed 1861 r. majorat obejmujący Młynicę i Słupice odziedziczył książę Ferdinand. W 1905 r. właścicielem majątku w Słupicach był Georg książę zu Schönaich-Carolath z Zaboru. W 1937 r. majorat Młynica (Majoratsherrschaft Mellendorf) należał do księcia Hansa Georga zu Schönaich-Carolath. Po II wojnie światowej śląskie majątki rodu Schönaich-Carolath przejęło państwo polskie. Dwór w Słupicach został uszkodzony w końcowej fazie II wojny światowej w 1945 r. W czasach Polski Ludowej właścicielem zabytku było Kółko Rolnicze. W 1972 r. dwór wykorzystywano jako magazyny. Dalsze losy rezydencji nie są jasne. Na początku XXI wieku zabytek był już rozpadającą się ruiną³³.

Sokolniki to miejscowość, której historia osadnictwa sięga okresu kultury ceramiki rytej i kłutej oraz okresu kultury ceramiki sznurowej. Odnaleziono tu również skarb w postaci przedmiotów i ozdób metalowych z ok. 1080 r. Pierwsze wzmianki o samej miejscowości pochodzą z 1474 r. miejscowość często zmieniała właścicieli, zwłaszcza po wojnie trzydziestoletniej. Była w rękach m.in. von Lüttwiza (do 1695 r.), barona von Pein und Wiemara (do 1705 r.), hrabiego von Sandrasky'ego (od 1772 r.). W 1840 r., gdy Sokolniki były w posiadaniu J.A.A. Seydela, do majątku należały dwie niewielkie kolonie: Buschhaus oraz StieglitzMühle. W 1856 r. właścicielem majątku był Pan Seydel. Pięć lat później posiadłość należała do Pana Hoffmanna. Około 1866 r. jej właścicielem został kapitan Friedrich Schröter. Major Friedrich Schröter wzmiankowany był w księgach adresowych w Sokolnikach przynajmniej do 1886 r. Następnie majątek należał do rodziny von Scheliha. W 1937 r. właścicielem posiadłości w Sokolnikach był Arthur von Scheliha. Dobra liczyły 278,59 ha, w tym 237,5ha pól uprawnych, 16 ha łąk, 7,75 ha lasów, 1 ha stawów, 5 ha parku, ogrodu, 11,34 ha dróg, podwórzy gospodarczych i innych użytków. Po II wojnie światowej majątek przejęło państwo polskie³⁴.

Stoszów wzmiankowany po raz pierwszy w 1335 r. jako Stosschendorff. W obrębie wsi znajdowały się dobra rycerskie. Dobra te stanowiły własność: od II poł. XVI w. do pocz. XVII w. - rodziny von Strachwitz, w 1654 r. - Gottfrieda von Gellhorn, następnie baronów von Glaubitz, w 1755 r. - rodziny von Prittwitz, od 1772 r. do czasu II wojny

---

³³ <https://www.palaceslaska.pl/index.php/województwo-dolnoslaskie/powiat-dzierzoniowski/2037-slupice1>, B. Uszałowicz – Piąty, Karta Ewidencyjna Zabytków Architektury i Budownictwa

³⁴ P. Krajewski, Ślązański Park Krajobrazowy, Wrocław 2012, s. 115 – 116, <https://www.palaceslaska.pl/index.php/województwo-dolnoslaskie/powiat-dzierzoniowski/2029-sokolniki1>

Kuchary osada folwarczna, o której pierwsze wzmianki pochodzą z 1719 r., kiedy ich właścicielem był Hans Friedrich Sauerma. W 1770 r. majątek zakupił von Leutsch. Kolejnymi właścicielami dóbr byli: Pani von Poser de domo Reinbaben, von Bomsdorf, von Reichenbach, von Dreyer, w 1873 r. – hrabina Sophie von Oriolla de domo Lippe – Weissenfeld, w 1891 r. – Carl Gregor, w 1894 r. – Ferdinand Weinscheneck, w 1898 r. – Philipp Dierig, w 1903 r. – Günter von Zeidlitz – Leipe. Ten ostatni i jego spadkobiercy zarządzali majątkiem do 1945 r.³⁷.

5.2.2. Krajobraz kulturowy

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami w art. 3 definiuje krajobraz kulturowy jako postrzeganą przez ludzi przestrzeń, zawierającą elementy przyrodnicze i wytwory cywilizacji, historycznie ukształtowaną w wyniku działań czynników naturalnych i działalności człowieka. Podobna definicja została stworzona przez Komisję Krajobrazu Kulturowego przy Polskim Towarzystwie Geograficznym. Mówi ona, iż krajobraz kulturowy należy rozumieć, jako ogół obiektów i cech fizycznych, obserwowanych wzrokowo wyrażen kultury ludzkiej na powierzchni Ziemi, łączących elementy środowiska przyrodniczego i kulturowego. Krajobraz kulturowy jest wynikiem przekształcenia krajobrazu naturalnego przez grupę ludzi lub kilka grup kulturowych i nakładanie zróżnicowanych elementów kulturowych różnego wieku na tę samą rzeźbę terenu.

Gmina Łagiewniki położona jest w obrębie Przedgórze Sudeckiego. Większość obszaru gminy obejmują wzgórza Łagiewnickie oraz Wzgórza Oleszeńskie, część Masywu Ślęży z Radunią i Wzgórza Krzyżowe. Południowo – wschodnich granic gminy sięgają Wzgórza Niemczańsko – Strzelińskie. Północno – wschodnie tereny gminy należą do Równiny Wrocławskiej. Użytki leśne stanowią jedynie 19% powierzchni gminy. Przez gminę przepływają potoki Krzywula i Oleszna oraz rzeka Ślęza.

Obszar gminy posiada długą historię osadnictwa. Najstarsze jego ślady na tym terenie pochodzą z neolitu. Odkryto tu osady należące do kultury ceramiki wstęgowej rytej, klutej oraz innych kultur neolitycznych. Ciągłość osadnictwa na terenie gminy potwierdzają wykopaliska z epoki brązu, epoki żelaza. Po okresie wędrówek ludów, według oficjalnych ustaleń naukowych miał miejsce napływ Słowian na tereny południowej Polski. Interesujący nas obszar zajmowało plemię Ślęzan. Do najstarszych i najważniejszych zabytków wczesnej historii osadnictwa na tym terenie należą

---

³⁷ E. Jędrzejewska, P. Jędrzejewski, Karta Ewidencyjna Zabytku Architektury i Budownictwa

światowej - rodu von Sandraczky-Sandraschütz, który włączył je w skład majoratu Bielawa. W 1785 r. w miejscowości znajdował się kościół katolicki, szkoła, folwark, 19 gospodarstw zagrodników, 6 gospodarstw chałupników, młyn wodny i wiatrak. Stoszków zamieszkiwało 186 osób. W 1830 r. dobra rycerskie pozostawały częścią majoratu Bielawa. W Stoszowie wzmiankowano 52 domy, pałac, folwark, 296 mieszkańców, w tym 147 katolików, kościół katolicki, browar, wiatrak i młyn wodny. Ewangeliccy mieszkańcy posiadali kościół w Ratajnie. W 1845 r. posiadłość w Stoszowie w dalszym ciągu wchodziła w skład majoratu Bielawa hrabiego Erdmanna von Sandreczky. W miejscowości wzmiankowano 54 domy, pałac, folwark, 412 mieszkańców, w tym 196 ewangelików, katolicki kościół, gorzelnię, wiatrak, młyn wodny. W folwarku hodowano m.in. owce merynosy. Po drugiej wojnie światowej śląskie posiadłości rodu von Seidlitz-Sandreczky przejęło państwo polskie. Folwark i dwór w Stoszowie przekazano w zarząd Państwowemu Gospodarstwu Rolnemu³⁵.

Sienice historycznie datowane są na XIV w., niemniej ciągłość osadnictwa trwa od epoki neolitu, znajdowały się tu osady kultury unietyckiej, łużyckiej, okresu halsztackiego, okresu wpływów rzymskich, średniowieczne.

Trzebnik był siedzibą dóbr rodziny von Poser, która w 1744 r. ufundowała tu pałac. Od 1811 r. dobra rycerskie należały do rodziny von Schickfus und Neudorff. W latach 1856-1886 wzmiankowano jako właściciela majątków w Trzebniku i Radzikowie porucznika Ludwiga Georga Alexandra von Schickfus und Neudorff. W 1886 r. posiadłość w Trzebniku liczyła 188ha, w tym 159ha pól uprawnych, 21ha łąk, 8ha dróg, podwórzy gospodarczych i innych użytków. Na folwarku hodowano 15 koni, 100 sztuk bydła, w tym 42 krowy, 150 owiec i 30 świń. W 1888 r. z dóbr Radzików i Trzebnik utworzono majorat. Przed 1894 rokiem majorat otrzymał w spadku rotmistrz Leopold von Schickfus und Neudorff. W 1905 r. dobra należały już do porucznika Alexandra von Schickfus und Neudorff. Majątek w Trzebniku miał powierzchnię 194ha, w tym 165ha pól uprawnych, 16ha łąk, 3ha ogrodu, 1ha lasu, 9ha dróg, podwórzy gospodarczych i innych użytków. W 1937 r. właścicielem włości był Leopold von Schickfus und Neudorff. W tym czasie majątek liczył 183ha, w tym 159ha pól uprawnych, 16,5ha łąk, 1ha stawów, 3ha parku i ogrodu, 1,5ha lasów, 2ha dróg i podwórzy gospodarczych. Po zakończeniu II wojny światowej posiadłość przejęło państwo polskie³⁶.

---

³⁵ <https://www.palaceslaska.pl/index.php/województwo-dolnoslaskie/powiat-dzierzoniowski/2073-stoszow1>

³⁶ <https://www.palaceslaska.pl/index.php/województwo-dolnoslaskie/powiat-dzierzoniowski/2031-trzebnik1>

pozostałości prasłowiańskich wałów kultowych na szczycie Raduni. Od XIII w. część miejscowości związana została z klasztorem cystersów w Lubiążu. Inna grupa miejscowości stanowiła własność rodów szlacheckich. Od połowy XIX w. miał miejsce proces industrializacji, związany z budową dróg i linii kolejowych.

Większość miejscowości gminy posiada średniowieczny rodowód tj.: Jaźwina, Łagiewniki, Młynica, Oleszna, Radzików, Sieniawka, Sienice, Słupice, Sokolniki, Stoszków, Trzebnik (w miejscowościach tych ustanowiono obszary obserwacji archeologicznej dla średniowiecznych wsi w granicach nowożytnego siedliska). Na terenie gminy większość miejscowości posiada rolniczy charakter, wyjątek stanowią Łagiewniki, które oprócz rolniczych, posiadały również funkcje przemysłowe. Zachowały się tu i ochronie podlegają historyczne układy ruralistyczne miejscowości: Ligota Wielka, Łagiewniki, Jaźwina, Kuchary, Sieniawka, Młynica, Oleszna, Radzików, Sienice, Stoszków, Sokolniki, Słupice. Wśród układów tych przeważają ulicówki (np. Jaźwina, Przystronie, Oleszna, Ligota Wielka), wielodrożnice (np. Łagiewniki, Sieniawka). Natomiast Sokolniki układem przypominają widlicę. Część miejscowości posiada zróżnicowaną zabudowę np.: Jaźwina (część zachodnia o rozproszonej zabudowie nieregularnej, część wschodnia typu ulicowego), Słupice (centrum ma układ owalniczy, pozostałe części rozwinęły się w łańcuchówkę i ulicówkę). Układy przestrzenne poszczególnych miejscowości na przestrzeni wieków ulegały przemianom, najlepszym tego przykładem są Łagiewniki, początkowo posiadające charakter ulicówki, z czasem uzyskały układ bardziej złożony. Podobnie Oleszna, która początkowo była wsią łańcuchową (choć w centrum wsi można się dopatrzeć placu zbliżonego kształtem do wrzeciona, obecnie przeciętego ulicami) następnie przekształciła się w ulicówkę.

W zabudowie wsi dominują układy budynków mieszkalnych oraz gospodarczych, jak zagrody i obejścia. Budynki te są murowane z cegły, w większości tynkowane, część jednak licowana jest cegłą lub kamieniem, z odpowiednią dla tych materiałów dekoracją architektoniczną. Dominują założenia na planie prostokąta, których forma, układ i detale dopasowane są do pełnionej funkcji. Wśród zachowanych obiektów mieszkalnych i gospodarczych, przeważają te pochodzące z 4 ćw. XIX w., z przełomu XIX i XX w. oraz z 1 ćw. XX w. Na tle innych miejscowości gminy o charakterze rolniczym wyróżnia się Oleszna. Na jej terenie zaobserwować można wysoki stopień zachowania pochodzących głównie z XIX i XX w. obiektów oraz ich wartość artystyczną, w wielu przypadkach przewyższającą analogiczne formy zabudowy wsi mniej rozwiniętych. Na uwagę zasługują tu kute ogrodzenia, oryginalny bruk

pokrywający ulice i część podwórzy, czy powojenne kapliczki usytuowane przy drodze do Łagiewnik, wzniesione w latach 40 XX w. przez polskich robotników przymusowych.

Jednymi z najstarszych i najcenniejszych elementów zabudowy gminy Łagiewniki są obiekty sakralne. Najstarszymi kościołami na terenie gminy są: gotycki kościół w Radzikowie pochodzący z XIV w. (przebudowany w XVIII w. oraz XIX/XX w.) oraz pochodzący z 1400 r. kościół w Jaźwinie, odbudowany po wojnie trzydziestoletniej w roku 1691 r. Do kościołów nie posiadających wyraźnych cech stylowych należą: powstały II poł. XVI w. kościół w Stoszowie, kościół pomocniczy w Łagiewnikach, powstały na przełomie XV/XVI w., kościół parafialny w Łagiewnikach pochodzący z XVIII w. W stylu barokowym powstał datowany na XVII w. kościół w Ligowie Wielkiej. Nurt historyzmu reprezentują kościoły w: Olesznie z lat 1847 - 1848 (neogotyck), w Ratajnie z lat 1849 - 1853 (eklektyzm), w Sieniawce z lat 1880 - 1883 (neoromański), w Słupicach z 1890 r. (neoromański). W stylu klasycystycznym powstał w 1827 r. kościół w Sienicach.

Na terenie większości miejscowości wchodzących w skład obecnej gminy Łagiewniki funkcjonowały niegdyś siedziby dużych majątków ziemskich. Głównymi obiektami składającymi się na nie były dwory bądź pałace w towarzystwie wielkokubaturowych obiektów gospodarczych.

W najlepszym stanie zachowały się tu: zespół pałacowo - parkowy z folwarkiem w Kucharach (k. XIX w., pocz. XX w.), zespół pałacowy z parkiem i folwarkiem w Łagiewnikach (XVIII w., I poł. XIX w., 1841 r., k. XIX w., pocz. XX w.), zespół dworski z folwarkiem w Olesznie przy ul. Ślężnej 20 (k. XVIII w., XIX w., XIX/XX w., pocz. XX w.), zespół pałacowo - folwarczny w Przystroniu (II poł. XVIII w., ok. 1800 r., ok. 1886 r., poł. XX w.), zespół pałacowy z parkiem, folwarkiem i ogrodami gospodarczymi w Sokolnikach (XVII w., XVIII w., XIX w., XX w.), zespół dworsko - parkowy z folwarkiem w Stoszowie (XVI w., XVIII w., k. XIX w., XIX/XX w.).

W mniej zadawalającym stanie znajdują się: zespół dworski w Jaźwinie tzw. Dwór Zachodni (1512 r., k. XIX w., XIX/XX w.), tzw. Dwór Wschodni w Jaźwinie (XVII w.?, I poł. XIX w., pocz. XX w.), zespół dworsko - parkowy z folwarkiem w Ligocie Wielkiej (XVI w., XVII w., XIX w., XX w.), zespół w Olesznie przy ul. Ślężnej 54/55 (1880, k. XIX w., 1910 r., 1913 r.), zespół dworski z folwarkiem w Radzikowie (XVI w., XVII w., XIX w., k. XIX w.), zespół dworski z folwarkiem w Sieniawce (1676 r., I poł. XIX w., poł. XIX w. II poł. XIX w., pocz. XX w., XX w.).

W bardzo złym stanie technicznym znajduje się dwór obronny (1563 r., XIX/XX w.) w Słupicach, do którego niegdyś przynależały zachowane jedynie w formie

szczątkowej zabudowania gospodarcze. Po majątku w Młynicy do czasów obecnych z pierwotnego założenia przetrwał zaniedbany park oraz budynki pofolwarczne zamykające od wschodu i zachodu dawny dziedziniec. Zabudowania w znacznym stopniu przekształcone pełnią dziś przeważnie funkcje mieszkalne. Rezydencję ufundowaną w XVIII w. strawił ogień w czasie działań II wojny światowej. Siedzibą niewielkiego majątku był również Trzebnik. Do dziś z majątku w Trzebniku zachował się fragment parku, staw oraz zabudowania gospodarcze dawnego folwarku - część użytkowana, inne doprowadzone do ruiny. Rezydencja wzniesiona w latach czterdziestych XVIII wieku została rozebrana po 1945 r.

Zachowaną architekturę przemysłową na terenie gminy reprezentują: budynek pogotowia energetycznego oraz budynek transformatora w zespole pogotowia energetycznego z roku ok. 1930 r. w Łagiewnikach, budynek administracyjny w zespole cukrowni z ok. 1932 r. w Łagiewnikach, trafostacja w zespole dworskim w Sieniawce z pocz. XX w. Zachowały się również budynki kolejowe w postaci: obiektów w zespole dworca kolejowego w Łagiewnikach z pocz. XX w. oraz stacja kolejowa w Łagiewnikach z 1883 r.

Z zabudowy o charakterze publicznym zachowały się: poczta z przełomu XIX/XX w. w Łagiewnikach, przedszkole z 1930 r. w Łagiewnikach, Ośrodek Sportu i Rekreacji z 1930 r. w Łagiewnikach, dom ludowy z końca XIX w. w Olesznie, szkoła z przełomu XIX/XX w. w Radzikowie, szkoła z przełomu XIX/XX w. w Sieniawce.

Zieleń strukturalna zachowana jest w formie szczątkowej. Najlepszy stan przedstawia park pałacowy w Łagiewnikach oraz park w Sokolnikach. Na obrzeżach historycznych założeń przestrzennych ulokowane są cmentarze głównie z II poł. XIX w., obecnie o zatartych układach ze zdegradowanymi nagrobkami.

5.2.3. Zabytki nieruchome

Wśród zabytków nieruchomych zlokalizowanych na terenie gminy Łagiewniki wyróżnić należy: kościoły oraz zespoły dworsko – parkowe.

Kościoły

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Datowanie
1.	Jaźwina	Kościół par. p.w. Wniebowstąpienia Pańskiego	1692 r., 1885 r.
2.	Ligota Wielka	Kościół fil. p.w. NMP Królowej Polski	II poł. XVI w., pocz. XX w.
3.	Łagiewniki	Kościół pom. p.w. MB Częstochowskiej	XV w., XVIII w., XIX/XX w.
4.	Łagiewniki	Kościół klasztorny cystersów, ob. par. p.w. św. Józefa	1798 – 1799, XIX/XX w.
5.	Oleszna	Kościół fil. p.w. Wniebowzięcia NMP	1847 – 1848 r.
6.	Radzików	Kościół fil. p.w. św. Piotra i Pawła	XIV w., XVIII w.
7.	Ratajno	Kościół par. p.w. św. Antoniego Padewskiego	poł. XIX w.
8.	Sieniawka	Kościół fil. p.w. św. Jana Chrzciciela	II poł. XIX w.
9.	Sienice	Kościół fil. p.w. św. Izydora	1827 r.
10.	Słupice	Kościół par. p.w. św. Michała Archanioła	1889 – 1890 r.
11.	Stoszów	Kościół fil. p.w. św. Trójcy	II poł. XVI w., XIX w., 1894 r.

Kościół par. p.w. Wniebowstąpienia Pańskiego w Jaźwinie

Parafia w Jaźwinie wzmiankowana została już w 1335 r. Pierwszy kościół był drewnianą budowlą, z wolnostojącą kamienną dzwonnica. Kościół murowany powstał ok. 1400 r. W roku 1644, w czasie wojny trzydziestoletniej został spalony. Odbudowę prowadzono w latach 1680 – 1691. Związana ona była z katolickim patronatem kościoła. Z dawnego wystroju zachowało się 6 kamiennych epitafiów (1574 - 1601). W latach 1812 – 1853 kościół służył katolikom i protestantom. Renowację obiektu przeprowadzono w latach 1930 – 1939.

Kościół posiada kamienno – ceglane fundamenty oraz mury. Obiekt orientowany, na planie wydłużonego prostokąta, z prosto zamkniętym prezbiterium i czworoboczną wieżą od zachodu. Od południowego – zachodu przybudówka przedsionka nawy. Korpus nawy, prezbiterium i zakrystia nakryte wspólnym dachem dwuspadowym. Wieża nakryta smukłym, wysokim hełmem. Prezbiterium flankowane i opięte szkarpami. Elewacje pozbawione dekoracji architektonicznej.

Wnętrze posiada jednoprzestrzenną nawę, prezbiterium otwarte ku nawie arkadą łuku tęczowego, kaplicę boczną z wejściem od strony nawy przez portyk pilastrowy, czworoboczną zakrystię od północnego – wschodu, kruchtę pod wieżą, emporę muzyczną z wejściem od południowego – zachodu. W prezbiterium sklepienie krzyżowe z żebrami, w kaplicy południowej sklepienie żaglaste, w kruchcie sklepienie

kolebkowe, w nawie i zakrystii płaskie stropy. Otwory okienne prostokątne zakończone łukami pełnymi, odcinkowymi oraz kwadratowe. Otwory wejściowe zewnętrzne prostokątne³⁸.

Kościół fil. p.w. NMP Królowej Polski w Ligocie Wielkiej

Kościół filialny parafii św. Antoniego Padewskiego w Ratajnie, erygowanej w 1972 r. Wcześniej filia parafii w Łagiewnikach. Zbudowany został w II poł. XVI w., przebudowany ok. 1720 r., restaurowany w XIX i pocz. XX w. Ściany murowane z cegły, ceglane stropy i sklepienia, drewniana więźba dachowa. Powstał na planie prostokąta z kaplicą od północy. Nakryty dachem dwuspadowym z sygnaturką na kalenicy. Dach przykryty blachą, wcześniej gontem. Barokowy obiekt nie posiada wyposażenia architektonicznego. Wnętrze ma układ salowy. Do wyposażenia należy renesansowy malowany ołtarz z końca XVI w. Obiekt nie zniszczony w czasie II wojny światowej. Remontowany w 1967 r. i w 1970 r.³⁹.

Kościół klasztorny cystersów, ob. par. p.w. św. Józefa w Łagiewnikach

Parafia w Łagiewnikach erygowana została w XV w. Obecny kościół wzniesiony został w latach 1798 -1799 r. Jego powstanie miało związek z odbudową po pożarze, który strawił zespół cysterski w 1797 r. przebudowywany na przełomie XIX/XX oraz na pocz. XX w. Stał on na miejscu kaplicy konstrukcji szachulcowej i odwzorowuje jej kształt, z wyjątkiem wieży, którą dodano. Zbudowany został na planie prostokąta. Wymurowany z cegły, posiada ceglane stropy i sklepienia. Czterospadowy dach nakryty blachą, wcześniej dachówką. Kwadratowa wieża nakryta dachem namiotowym. Obiekt bez wyraźnych cech stylowych. Na wyposażenie architektoniczne składa się portal oraz gzyms profilowany. Elewacja frontowa 7 – osiowa z 1 – osiową wieżą. Wnętrze oświetlone dwiema kondygnacjami okien prostokątnych oraz zamkniętych łukiem odcinkowym. Zabudowania poklasztorne skomunikowane są z tzw. Nowym Zamkiem, powstałym w latach 70 XIX w., łącznikiem bramnym⁴⁰. Kościół posiada barokowe i rokokowe wyposażenie. Obiekt przetrwał II wojnę światową niezniszczony.

Kościół pom. p.w. MB Częstochowskiej w Łagiewnikach

Obiekt służy jako kościół pomocniczy parafii św. Józefa w Łagiewnikach. Powstał w XV w. Przebudowywany w XVIII w. oraz na przełomie XIX/XX w. Od XVI w. do roku

---

³⁸ E. Łukaszewicz – Jędrzejewska, Karta Zabytku Nieruchomego Wpisanego do Rejestru Zabytków

³⁹ Karta Zabytku Nieruchomego Wpisanego do Rejestru Zabytków, https://polska-org.pl/524091,Ligota_Wielka,Kosciol_filialny_NMP_Krolowej_Polski.html

⁴⁰ Karta Zabytku Nieruchomego Wpisanego do Rejestru Zabytków, https://polska-org.pl/523809,Lagiewniki,Kosciol_parafialny_sw_Jozefa_Oblubienca.html

1945 służył jako świątynia protestancka. Jest to budowla wymurowana z cegły z prostokątną nawą, wzmocnioną przyporami, niższym i węższym prezbiterium również na planie prostokąta i taką samą zakrytą umieszczoną na osi. Wszystkie części kościoła nakryte dachem dwuspadowy. Wieżba dachowa drewniana, stropy i sklepienia ceglane. Dach nakryty blachą, wcześniej dachówką. Obiekt nie posiada dekoracji architektonicznej. Wnętrze oświetlają wysokie okna zakończone łukiem ostrym i pełnym w rozglifionych otworach.

Przy kościele znajduje się cmentarz otoczony XV – wiecznym murem. Na terenie cmentarza dwie kaplice grobowe z I poł XIX w. oraz poł. XIX w. (w tym kaplica rodziny Grust). Wejście na teren przez budynek bramny, który po nadbudowie zyskał kształt wieży, spełniającej funkcję dzwonnicy. W części kamiennej obiektu naroża akcentowane ciosami, wyżej ceglana nadbudowa (XIX w.) dzwonnicy, flankowana wieżyczkami narożnymi, nakryta dachem siodłowym, na którego kalenicy umieszczono sygnaturkę.

Na wyposażeniu kościoła znajdują się: prospekt organowy z końca XIX w., XVII – wieczna chrzcielnica. Na wieży 3 dzwony pochodzące z ludwisarni Felczyńskich z Przemyśla, konsekrowane w 1978 r. Kościół został uszkodzony w okresie II wojny światowej. Po opuszczeniu Łagiewnik przez ostatnich protestantów obiekt został okradziony przez szabrowników oraz zdewastowany. Remont wszczęto dopiero w latach 60. XX w⁴¹.

Kościół fil. p.w. Wniebowzięcia NMP w Olesznej

Obiekt stanowi kościół filialny parafii św. Michała Archanioła w Słupicach. Powstał jako świątynia ewangelicka w latach 1847 – 1848, w miejscu wcześniejszego kościoła o średniowiecznej metryce, który uległ pożarowi w 1841 r. Autorem projektu obecnego kościoła jest August Stüller.

Neogotycki, orientowany kościół wymurowany został z granitu na planie wydłużonym. Posiada on układ trójnawowej bazyliki z wyodrębnionym pięciobocznym nieco zwężonym prezbiterium. W narożach oszkarpowanie, jednouskokowymi przyporami. Od zachodu na osi znajduje się sporych rozmiarów wieża na planie prostokąta, zakończona ceglana galerijką. Z galerijki wyrasta ceglana, ośmioboczna nadstawa połączona łękami z narożami galerijki. Całość wieńczy galeria z pinaklami w narożach. W dolnej części ośmiobocznej nadstawy wieży umieszczono w czterech elewacjach tarcze zegarowe. Korpus flankowany dwoma aneksami, wybudowanymi na

---

⁴¹ Karta Zabytku Nieruchomego Wpisanego do Rejestru Zabytków, https://polska-org.pl/515425,Łagiewniki,Kosciol_Matki_Boskiej_Czestochowskiej.html

wieża na rzucie kwadratu, w narożnikach pomiędzy nawą a wieżą oraz nawą i prezbiterium – klatki schodowe o rzutach zbliżonych do kwadratu. Nawa oszkarpowana, nakryta dachem dwuspadowym. Prezbiterium z zakrystią niższe, nakryte dachem dwuspadowym. Wieża zegarowa sześciokondygnacyjna. Ostatnia jej kondygnacja ośmioboczna pod szpiczastym hełmem. Trójkondygnacyjne klatki schodowe kryte stropodachem.

Stropy belkowe z sosrębem oraz drewniane współczesne. Prezbiterium przesklepione kolebkowo. Więźba dachowa drewniana, wieszarowa, krokwiowo – płatwiowa, stropodachy. Dachy nakryte dachówką ceramiczną karpiówką, blachą cynkowaną, papą, blachą miedzianą. Otwory drzwiowe prostokątne, zamknięte nadświetlem o łuku pełnym, prostokątne, w rozglifieniach wewnętrznych zamkniętych łukiem odcinkowym. Otwory okienne w większości zamknięte łukiem pełnym.

Elewacje o jednakowym wystroju, złożonym z cokołu zaznaczonego uskokiem, gładko tynkowanego pasa fryzu, ponad którym profilowany gzyms koronujący z ząbkami. Otwory okienne w uskokowych opaskach, pokrytych gładkim tynkiem.

Na wyposażeniu m.in.: prospekt organowy z poł. XIX w., rzeźba Madonny z Dzieciątkiem z XVIII w., żyrandole z II poł. XIX w., chrzcielnica gotycka z piaskowca, chrzcielnica klasycystyczna z marmuru⁴⁴.

Kościół fil. p.w. św. Jana Chrzciciela w Sieniawce

Drewniany kościół w Sieniawce wzmiankowany już w 1370 r. W roku 1400 w miejscowości funkcjonował kościół murowany. W połowie XVI w. obiekt przejęty został przez protestantów. W 1654 r. wrócił on do rzymskich katolików. W 1775 r. kościół w Sieniawce stał się filią dla parafii w Słupicach, a od poł. XIX w. dla parafii w Jażwinie. Przy kościele działała katolicka szkoła dla dzieci z Sieniawki, Ligoty i Ratajnia. W 1880 r. przystąpiono do przebudowy kościoła z powodu złego stanu technicznego, co oznaczało budowę od podstaw z wykorzystaniem w niewielkim stopniu pierwotnych fundamentów. Od podstaw powstały zachodnia część bryły, wieża, wieżyczki schodowe. W latach 1945 – 1972 kościół stanowił filię parafii w Łagiewnikach. Od 1972 r. jest filią parafii w Ratajnie.

Orientowany kościół usytuowany jest w zachodniej części wsi, na północnym brzegu potoku Krzywula. Wymurowany z cegły na rzucie prostokąta, od wschodu kwadratowe prezbiterium, od zachodu kwadratowa w rzucie wieża. W narożnikach między prezbiterium a nawą: od strony południowej – zakrystia na rzucie prostokąta, od strony

⁴⁴ Izabela Trembałowicz – Chęć, Karta Ewidencyjna Zabytków Architektury i Budownictwa

wysokości pierwszego przęsła, licząc od prezbiterium. Nawa główna nakryta dachem dwuspadowym, nawy boczne dachami pulpitowymi, prezbiterium dachem wielospadowym, aneksy dachami dwuspadowymi. Portale i okna ostrołukowe w obramieniach z cegły. Obiekt obiegają horyzontalnie w różnych odstępach wąskie ceglane pasy. Nawa główna oświetlona biforiami.

Wystrój kościoła utrzymany jest w stylu neogotyckim. Na wyposażenie składają się trzy przyścienne, drewniane ołtarze, ambona z baldachimem, organy i ławy⁴².

Kościół par. p.w. św. Piotra i Pawła w Radzikowie

Kościół w Radzikowie wzmiankowany już w 1333 r. Obecny gotycki obiekt wzniesiony został w końcu XIV w. Powiększony od południa w XVI w., przebudowany w XVIII w., restaurowany w pocz. XX w., remontowany w 1963 r. Orientowany obiekt wymurowany został z kamienia oraz cegły. Posiada sklepienia oraz stropy ceglane, drewnianą więźbę dachową, dwuspadowy dach nakryty blachą, wcześniej dachówką karpiówką oraz łupkiem. Kościół jednonawowy, z wieżą od zachodu, z prostokątnym prezbiterium nakrytym sklepieniem krzyżowo-żebrowym. Do wyposażenia architektonicznego należy portal barokowy przy kaplicy od strony południowej. Zachował we wnętrzu barokowe wyposażenie z pocz. XVIII w. Do 1945 r. kościół ewangelicki. Po 1945 r. stanowił filię parafii w Łagiewnikach. W 1990 r. erygowano parafię św. Apostołów Piotra i Pawła w Radzikowie⁴³.

Kościół par. p.w. św. Antoniego Padewskiego w Ratajnie

Kościół w Ratajnie wzmiankowany już w 1253 r. W 1534 r. drewniany kościół w Ratanie przejęli zwolennicy Lutry. W 1849 r. drewniana świątynia ewangelicka została zniszczona przez pożar. Budowę nowej murowanej świątyni ukończono w 1853 r. Budowlę wzniesiono w stylu eklektycznym, z elementami inspirowanymi architekturą gotycką. Ze wcześniejszego założenia pozostał mur otaczający cmentarz, barokowa brama w jego południowej części oraz płyty epitafijne rodziny Zedlitz z XVI i XVII w. W 1959 r. w kościele w Ratajnie zaczęto odprawiać msze święte rzymsko – katolickie. W 1972 r. erygowana została parafia rzymsko – katolicka w Ratajnie.

Kościół orientowany. Wymurowany z kamienia oraz cegły. Nawa na rzucie prostokąta, od wschodu prostokątne prezbiterium i kwadratowa zakrystia, od zachodu

---

⁴² M. Musiał, Katalog zabytków wsi Oleszna w gm. Łagiewniki, opracowany w 2016 r., s. 31 – 35.

⁴³ Karta Zabytku Nieruchomego Wpisanego do Rejestru Zabytków, https://polska-org.pl/515013,Radzikow,Kosciol_sw_Piotra_i_Pawla.html

północnej spowiednica na identycznym rzucie. W narożnikach między nawą, a wieżą wieżyczki schodowe na rzucie wycinka koła. Nawa nakryta dachem dwuspadowym. Niższe prezbiterium, nakryte dachem trójspadowym. Zakrystia oraz spowiednica nakryte dachami dwupołaciowymi. Wieżyczki schodowe nakryte daszkami o kształcie połowy stożka. Wieża nakryta hełmem ostrosłupowym, ośmiobocznym.

W prezbiterium sklepienie krzyżowe, w nawie, zakrystii, spowiednicy oraz w południowej klatce schodowej stropy drewniane, w przyziemiu wieży sklepienia żaglaste. Wieżba dachowa drewniana krokwiowo – płatwiową. Dachy nad nawą i prezbiterium pokryte dachówką ceramiczną – karpiówką, hełm wieży obity blachą miedzianą, daszki wieżyczek klatek schodowych przykryte blachą ocynkowaną. Otwory drzwiowe prostokątne, zamknięte wydzielonym, stałym nadświetłem o łuku pełnym, prostokątne, prostokątne zamknięte łukiem odcinkowym. Otwory okienne w kształcie smukłych prostokątów zamkniętych łukiem pełnym oraz w kształcie oculusa.

Elewacje o identycznym wystroju, na który składa się kamienny cokół zwieńczony ceglany gzymsem, profilowany gzyms koronujący, w narożach lizeny i arkady w układzie lombardzkim. Otwory okienne w uskokowych rozglifieniach.

Na wyposażeniu ołtarze neobarokowy oraz eklektyczny, barokowa ambona, renesansowa chrzcielnica, klasycystyczny prospekt organowy⁴⁵.

Kościół fil. p.w. św. Izydora w Sienicach

Obiekt pochodzi z 1827 r. Ulokowany w centrum miejscowości. Orientowany, jednonawowy, wzniesiony w stylu neoklasycyzmu. Kościół wymurowano z cegły na rzucie wydłużonego prostokąta. Od zachodu kruchta, nad którą wznosi się wieża. Od wschodu prezbiterium. Nawa o kształcie leżącego prostopadłościanu nakryta dachem siodłowym. Znacznie niższe, krótsze i węższe prezbiterium nakryta podobnie. Od zachodu wysoka kwadratowa w rzucie trzykondygnacyjna wieża nakryta ostrosłupowym dachem wieżowym, krytym blachą ocynkowaną. W przyziemiu wieży od zachodu główne wejście, nieco cofnięte w głąb ściany.

Kościół posiada ok. 70 – cm cokół. Ściany nawy, prezbiterium i wieży boniowane poziomymi pasami, obiegającymi kościół od cokołu po gładki fryz pod okapem. Nad fryzem niewielki gzyms z ząbkowaniem antycznym. Poziom pionowy zaznaczają lizeny oraz smukłe okna zamknięte łukiem pełnym, po 4 z każdej strony nawy. Na wysokości gdzie pion ościeży okiennych przechodzi w łuk obiega cały kościół pas gzymsowy. Na

---

⁴⁵ Izabela Trembałowicz – Chęć, Karta Ewidencyjna Zabytków Architektury i Budownictwa

pierwszej kondygnacji wieży mieści się portal, na drugiej – 3 prostokątne okna, na trzeciej – 4 duże triforia, ponad nimi okna okrągłe.

Na wyposażeniu barokizujący ołtarz o formach ludowych⁴⁶.

Kościół par. p.w. św. Michała Archanioła w Słupicach

Kościół w Słupicach wzmiankowany już w 1400 r. Budowlę tę rozebrano w 1889 r. Powstała ona nie wcześniej niż w XVI w. W połowie XVI w. kościół został przejęty przez protestantów. W 1654 r. powrócił do rzymskich katolików. W 1889 r. ze względu na zły stan techniczny obiekt został poddany gruntownej przebudowie, nie wykluczone że budowano od podstaw z wykorzystaniem oryginalnych fundamentów. Prace ukończono w 1890 r. Kościół zyskał formę neoromańską. W 1957 r. w Słupicach została erygowana parafia.

Orientowany kościół usytuowany jest na południowo – zachodnim zboczu wzniesienia, na północ od drogi do Olesznej. Przy kościele znajduje się cmentarz, założenie otacza kamienny mur od zachodu, południa i wschodu. Obiekt wymurowany z cegły na rzucie prostokąta. Od wschodu kwadratowe w rzucie prezbiterium, zamknięte absydą. Od zachodu kwadratowa w rzucie wieża. W narożnikach pomiędzy prezbiterium, a nawą: od południa zakrystia na rzucie prostokąta, od północy – pomieszczenie na rzucie prostokąta. W narożniku północnym pomiędzy nawą, a wieżą – klatka schodowa. Przy elewacji południowej – prostokątna w rzucie kruchta. Nawa nakryta dachem dwuspadowym. Niższe prezbiterium nakryte dachem dwuspadowym z absydą nakrytą dachem trójpołaciowym. Zakrystia i analogiczne do niej pomieszczenie, nakryte dachami dwupołaciowymi. Wieża zwieńczona daszkiem dwuspadowym i hełmem ostrosłupowym, ośmiobocznym z latarnią. Klatka schodowa nakryta dachem trójpołaciowym. Kruchta nakryta dachem dwuspadowym. Dach nakryty blacha ocynkowaną. Stropy drewniane belkowe z sosrębem, drewniane z podsufitką, sklepienia krzyżowe, krzyżowo – żebrowe, kolebkowe.

Otwory drzwiowe w uskokowych, profilowanych rozglifieniach, prostokątne, zamknięte stałym nadświetlem o łuku pełnym, a także zamknięte łukiem pełnym, łukiem odcinkowym, prostokątne. Otwory okienne, prostokątne, w kształcie smukłych prostokątów zamkniętych łukiem pełnym, oculusy, biforia. Okna w uskokowych, profilowanych rozglifieniach.

---

⁴⁶ P. Pasek,, Karta Ewidencyjna Zabytków Architektury i Budownictwa

odnotowano dr Carla Gregora. Kolejnymi właścicielami byli: Ferdinand Weinschenek, Begesack, Philipp Dierig, John, Günther baron von Zedlitz und Leipe. Ten ostatni i jego spadkobiercy zarządzali majątkiem do 1945 r.

Zespół znajduje się w południowej części wsi. Obszar jego zbliżony jest kształtem do trapezu. Zespół podzielony jest na część z parkiem i pałacem oraz oddzieloną od nich murem oporowym część z folwarkiem. Pałac znajduje się w południowej części parku. Park otacza kamiennie – ceglany mur. Brama główna w północno – zachodniej części parku. Na zabudowę zespołu składają się: obora I z pocz. XX w., obora II z pocz. XX w., mur oporowy pomiędzy parkiem i folwarkiem z II poł. XIX w., mur graniczny parku z II poł. XIX w., uzupełniony na pocz. XX w., stodoła I z pocz. XX w. stodoła II z II poł. XIX w., przebudowana na pocz. XX w., budynek mieszkalny z pocz. XX w., budynki gospodarcze wzniesione po 1945 r., zlewnia mleka wzniesiona po 1945 r., na miejscu wcześniejszego obiektu, budynek gospodarczy z II poł. XIX w., rozebrany po 1945 r.⁵⁰, pałac pierwotnie pochodzący z II poł. XIX w. Budowla ta stanowi centralną część obecnego obiektu powstałego w 1910 r. wymurowany z cegły z uzupełnieniami z kamienia w murach piwnic, potynkowany. Trzyskrzydłowy, dwukondygnacyjny pałac powstał na planie dwóch połączonych liter „T”. obiekt podpiwniczony, z częściowo użytkowym poddaszem, nakryty dachami dwuspadowymi i czterospadowymi mansardowymi z lukarnami i powiekami. Dach kryty dachówką karpiówką, podwójnie w koronkę. W piwnicach sklepienia odcinkowe z lunetami, w skrzydłach bocznych sklepienia Kleina, nad kondygnacjami mieszkalnymi stropy drewniane z podsufitką, w skrzydle wschodnim stropy belkowe i płaski z fasetami. Otwory okienne i drzwiowe prostokątne. Elewacje otynkowane, dołem cokół z odsadzką. Nad parterem gzyms między kondygnacyjny – z kapinosem na korpusie i prosty listwowy na skrzydłach. Pod okapem gzyms koronujący. Naroża skrzydeł ujęte w tynkowe boniowania. Fasada korpusu (elewacja południowa) jedenastoosiowa, z centralnym trzyosiowym pozornym ryzalitem, zaakcentowanym trójkątnym przyczółkiem z kartuszem herbowym rodu von Zedlitz-Leipe. Główne wejście poprzedzone portykiem filarowym podtrzymującym balkon. W elewacji tylnej (północnej) wydatny ryzalit, mieszczący klatkę schodową. W skrzydłach bocznych dodatkowe wejścia ozdobione portykami wgłębny. Elewacje w znacznym stopniu uproszczone w drugiej połowie XX wieku, o częściowo zmienionym układzie okien⁵¹.

Zespół dworsko – parkowy z folwarkiem w Ligocie Wielkiej

---

⁵⁰ E. Jędrzejewska, P. Jędrzejewski, Karta Ewidencyjna Zabytków architektury i Budownictwa

⁵¹ E. Jędrzejewska, P. Jędrzejewski, Karta Ewidencyjna Zabytków Architektury i Budownictwa, <https://www.palaceslaska.pl/index.php/województwo-dolnoslaskie/powiat-dzierzoniowski/2047-kuchary-dzierzoniowski1>

Kolejnymi właścicielami dóbr w Ligocie Wielkiej byli w 1572 r. Pani von Niemitz, w 1626 r. rodzina von Muhlheim, w 1684 r. von Borka, w 1719 r. von Schweinchen. W 1729 r. miejscowość nabył ród von Sandraczky-Sandraschütz. W 1830 roku majątek w Ligocie Wielkiej pozostawał częścią majoratu Bielawa należącego do hrabiego von Sandraczky-Sandraschütz. W 1886 roku posiadłość w Ligocie Wielkiej otrzymał w spadku Ernst Julius von Seidlitz-Ludwigsdorf siostrzeniec ostatniego właściciela z rodu von Sandraczky-Sandraschütz. Za zgodą cesarza Wilhelma II Ernst Julius zmienił nazwisko rodowe na hrabia von Seidlitz-Sandreczky.

Zespół znajduje się w centrum miejscowości, na południe od głównej drogi. Na zabudowę zespołu składają się: oficyna dworska z poł. XIX w., oficyna dworska z XIX/XX w., spichlerz z pocz. XIX w., obora I z pocz. XIX w., XX w., obora II z pocz. XIX w., XX w., budynek gospodarczy z XIX/XX w., most na fosie z pocz. XX w., pozostałości parku, dwór z XVI w., XVII w., XIX/XX w. Pierwotnie piętrowy dwór założony był na planie prostokąta. Ta najstarsza część stanowi obecnie zachodni fragment skrzydła południowego. W 1566 r. dwór został rozbudowany i uzyskał formę obiektu trzyskrzydłowego, założonego na planie litery „U”. Przekształcano go jeszcze kilkakrotnie w ciągu następnego stulecia jednak z zachowaniem bryły. Dwór murowany z kamienia i cegły, podpiwniczony, dwu- i trzykondygnacyjny, pierwotnie posiadał renesansowe szczyty (rozebrane prawdopodobnie już w XIX wieku), przed II wojną światową nakryty był dachami dwuspadowymi z naczółkami. Większość okien umieszczona w łukowych płycinach, część otworów okiennych zachowała fragmenty kamiennych obramień. Układ wewnątrz jedno- i dwutraktowy. Pomieszczenia skrzydła północnego nakryte sklepieniami kolebkowymi i kolebkowo-krzyżowymi. W czasie jednej z przebudów do skrzydła południowego dostawiono od strony dziedzińca schody. W centralnej części dworu znajdowała się obszerna sień nakryta sklepieniem kolebkowo-krzyżowym. W sieni ulokowano dwie klatki schodowe. Budynek został doprowadzony do ruiny w II poł. XX wieku. Dwór otaczają resztki fosy, ponad którą z zachodu przerzucono most, prowadzący z dziedzińca folwarcznego do rezydencji. Zabytek od wschodu i północy otaczają pozostałości zaniedbanego parku, zagajnik, zarośnięty chwastami oraz samosiejkami⁵².

Zespół pałacowy w Łagiewnikach

Dobra w Łagiewnikach do 1810 r. stanowiły własność cystersów z Lubiąża. Po kasacie zakonu majątek cystersów w Łagiewnikach został przejęty przez państwo

---

⁵² <https://www.palaceslaska.pl/index.php/indeks-alfabetyczny/2084-ligota-wielka-dzierzoniowski>, Karta Ewidencyjna Zabytków Architektury i Budownictwa

6.	Przystronie	Zespół pałacowo - folwarczny	II poł. XVIII w., ok. 1800 r., 1886 r., k. XIX w.
7.	Radzików	Zespół dworski z folwarkiem	XVI w., XVII w., XIX w.
8.	Sieniawka	Zespół dworski z folwarkiem	1676 r., XIX w., XX w.
9.	Sokolniki	Założenie pałacowe z parkiem, folwarkiem, ogrodami gospodarczymi, elementami historycznego zagospodarowania	XVII w., XVIII w., XIX w.
10.	Stoszków	Zespół dworsko – parkowy z folwarkiem	XVI w., XVIII w., XIX w.

Zespół dworski w Jażwinie

W XV w. w miejscowości rozróżniano dwa majątki pańskie – Dolny i Górny. Jażwina Górna od 1496 r. do 1748 r. stanowiła własność rodziny von Heyde. W latach 1773 – 1779 pozostawała w rękach rodu von Schweinitz, a następnie rodziny Prittwitz und Gaffron i w rękach tego rodu majątek znajdował się aż do II wojny światowej.

Zespół położony w zachodniej części miejscowości. Zajmuje obszar zbliżony kształtem do pięcioboku. Na zabudowę zespołu składają się: oficyna mieszkalna wzniesiona II poł. XVIII w., przebudowana w 1846 r., dom mieszkalny z II poł. XVIII w., przebudowany w XIX w., obora, ob. budynek gospodarczy z końca XVIII w., przebudowana w 1867 r., stodoła I znajdująca się w stanie ruiny z ok. poł. XIX w., stodoła II z ok. poł. XIX w., przebudowana w XX w., budynek gospodarczy – magazyn, ob. budynek mieszkalno – warsztatowy z końca XVIII w., przebudowany w XIX w. Dwór wzniesiony w XVI w., przebudowany w XVIII i XIX w. usytuowany w północno – zachodniej części założenia. Wybudowany z kamienia i cegły na rzucie prostokąta. Obiekt dwutraktowy. Fasada zwrócona na południe. Znajdował się w niej portal z ok. 1517 r., przedstawiający płaskorzeźbę ze sceną „Tron Łaski” Pomieszczenia parteru nakryte ceglanyimi sklepieniami – krzyżowymi i kolebkowymi, na wyższych kondygnacjach zachowane fragmentarycznie stropy drewniane, belkowie. Obiekt w ruinie, pozbawiony więźby i dachu⁴⁹.

Zespół pałacowo – parkowy z folwarkiem w Kucharach

W 1719 r. właścicielem dóbr w Kucharach był Hans Friedrich von Saumerma, od 1770 r. von Leutsch, następnie pani von Poser, pan von Bomsdorf. W 1807 r. właścicielem był von Reichenbach, po nim von Dreyer. W 1873 r. właścicielką była hrabina Sophie von Oriolla de domo zur Lippe-Weissenfeld. W 1891 r. jako właściciela

⁴⁹ E. Jakubaszek, M. Szarapo, Karta Ewidencyjna Zabytków architektury i Budownictwa

Elewacje o identycznym wystroju, złożone z kamiennego cokołu, zwieńczonego ceglany gzymsem, profilowanego gzymsu koronującego, lizen i arkatury w układzie lombardzkim. Otwory okienne i drzwiowe w uskokowych rozglifieniach. Otwory te podkreślone opaską zaznaczoną w tynku.

Na wyposażeniu ambona późnogotycka, chrzcielnica późnorenesansowa, figury, zespół ołtarzy, organy, stacje drogi krzyżowej, witraże, zespół płyt epitafijnych⁴⁷.

Kościół fil. p.w. św. Trójcy w Stoszowie

Pierwsze wzmianki o kościele p.w. św. Trójcy w Stoszowie pochodzą z 1376 r. Obecny kościół wzniesiono II poł. XVI w., przebudowano na pocz. XIX w. i w 1894 r. Jest to obiekt murowany z cegły, orientowany, jednonawowy, z kwadratowym prezbiterium, nakryty dachem dwuspadowym z ośmioboczną sygnaturką na kalenicy. Posiada ceglane stropy i sklepienia, drewnianą więźbę dachową, dach nakryty dachówką ceramiczną - karpiówką. Obiekt nie posiada cech stylowych oraz wyposażenia architektonicznego. Na ścianach zespół renesansowych płyt nagrobnych z XVI/XVII w. Wewnątrz gotycka Pieta z ok. 1430 r., barokowy ołtarz z XVIII w. z figurą MB z 1714 r., ambona z ok. 1770 r., chrzcielnica z ok. 1750 r., prospekt organowy z XVIII w. z organami z 1893 r., figura św. Jana Nepomucena z ok. 1720 r., obrazy z XVIII-XIX w., neobarokowy ołtarz boczny z 2. poł. XIX w. Wokół mur z XVI w., przebudowany w XIX w.

Kościół ten odwiedzają pielgrzymi z różnych zakątków Dolnego Śląska i nie tylko. Znajduje się tu uznawana za cudowną figura Matki Bożej Pocieszenia. Jej kult sięga początku XVIII w. Rzeźba stoi w ołtarzu głównym od 1737 r. Przez miejscową ludność nazywana jest Matką Pocieszycielką⁴⁸.

Zespoły dworsko – parkowe

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Datowanie
1.	Jaźwina	Zespół dworski	1512 r., k. XIX w., XIX/XX w.
2.	Kuchary	Zespół pałacowo – parkowy z folwarkiem	k. XIX w., pocz. XX w.
3.	Ligota Wielka	Zespół dworsko – parkowy z folwarkiem	XVI w., XVII w., pocz. XIX w., poł. XIX w., XIX/XX w., pocz. XX w.
4.	Łagiewniki	Zespół pałacowy	XVIII w., I poł. XIX w., XX w.
5.	Oleszna	Zespół dworski z folwarkiem	XVIII w., XIX w., XX w.

⁴⁷ Izabela Trembałowicz – Chęć, Karta Ewidencyjna Zabytku Wpisanego do Rejestru Zabytków

⁴⁸ Karta Ewidencyjna Zabytków Architektury i Budownictwa, <https://polska-org.pl/978884,foto.html>

z folwarkiem przy ul. Ślężnej 20. Na jego zabudowę składa się: dom mieszkalny z pocz. XX w., spichlerz, ob. oficyna z k. XVIII w., I poł. XIX w., oficyna II z 1 ćw. XIX w., obora I z ok. 1870 r., obora II z ok. 1860 r., pocz. XX w., obora III z pocz. XX w., obora IV z 1870 r., stodoła I z ok. 1870 r., stodoła II z ok. 1870 r., garaż z XIX/XX w., mur z bramą z k. XIX w., park dworski, dwór z pocz. XIX w. Budynek dworu murowany, częściowo podpiwniczony. W przyziemiu mur z kamieni łamanych, wyżej ceglany. Piwnice sklepione kolebkowo. Stropy drewniane więźba dachowa drewniana, konstrukcji jętkowej, dach dwuspadowy. Obiekt powstał na planie prostokąta. Wnętrze o układzie dwutraktowym. Podział horyzontalny elewacji wyznaczają: cokół, obecnie pod tynkiem, gzyms między kondygnacyjny, cokół drugiej kondygnacji, fryz i gzyms podokapowy. Podział wertykalny wyznaczają pilastry pierwszego pietra zdwojone w narożach. Kondygnacja parteru posiada boniowanie zaznaczone w tynku. Fasada (elewacja wschodnia) siedmioosiowa, z centralnym głównym wejściem, poprzedzonym kolumnowym podcieniem podtrzymującym taras. Elewacje boczne (północna i południowa) ze ścianami szczytowymi, zwieńczonymi trójkątnymi przyczółkami. Dwór otoczony pozostałościami parku⁵⁴.

Zespół pałacowo – folwarczny w Przystroniu

Przed rokiem 1783 r. dobra w Przystroniu należały m.in. do Magnusa von Goldbacha, rodu von Tschierschky. W 1783 r. stanowiły własność Karla Heinricha von Prittwitz. W 1830 r. posiadłość była własnością Pana von Nickisch. W 1840 r. nabył ją Otto Otto von Schweinichen. Przed 1861 r. dobra rycerskie przeszły w ręce radcy Steinmanna. Radca Steinmann pozostał właścicielem posiadłości przynajmniej do 1872 r. Prawdopodobnie w 1872 r. majątek nabył Oberamtman August Rohde. Przed 1894 r. posiadłość odziedziczył Adolf Rohde. Od 1909 r. majątek w Przystroniu należał do cukrowni A. Rohde z Kondratowic. Taka sytuacja własnościowa utrzymała się do 1921 r. W kolejnych latach posiadłość w Przystroniu otrzymała Gisela baronowa von Canitz und Dallwitz de domo Rohde. W 1937 r. posiadłość należała do Pani Giseli Werckshagen de domo Rohde.

Zespół znajduje się w południowej części miejscowości, na lewo od głównej drogi. Na zabudowę zespołu składają się: spichlerz z ok. 1886 r., stajnia z ok. 1886 r., oficyna mieszkalno – gospodarcza z ok. 1886 r., oficyna mieszkalna rządcy folwarku z ok. 1886 r., obora I z 1886 r., obora II z 1886 r., stodoła I z ok. 1886 r., stodoła II z ok. 1886 r., spichlerz II z ok. 1886 r., gorzelnia z ok. 1886 r., młyn z ok. 1886 r.,

⁵⁴ <https://www.palaceslaska.pl/index.php/województwo-dolnoslaskie/powiat-dzierzoniowski/2041-oleszna1>, P. Pasek, Karta Ewidencyjna Zabytków Architektury i Budownictwa

pruskie. W 1830 r. majątek ten znalazł się w posiadaniu niejakiego Ober-Amtmann Albrecht. W 1843 r. dobra te nabył porucznik Joseph Grun. W 1856 i 1857 r. właścicielem majątku w Łagiewnikach był porucznik Ferdinand von Holy. W 1858 roku posiadłość nabył porucznik Enger. W 1872 r. dobra należały do Edmunda von Reisnera, a w 1905 r. do Maximiliana von Reisnera. W 1937 r. posiadłość w Łagiewnikach stanowiła własność Elisabeth Charlotte von Dietze, de domo von Reisner oraz Moniki von Reisner.

Zespół zlokalizowany jest w centrum miejscowości na zachód od drogi krajowej nr 8. Na zabudowę zespołu składają się: dwór konwersów cysterskich, ob. oficyna pałacowa, oficyna mieszkalna I z 1901 r., oficyna mieszkalna II z 1841 r., mur z bramami z pocz. XX w., stodoła I z pocz. XX w., stodoła II z pocz. XX w., spichlerz z pocz., XX w., obora z 1910 r., park pałacowy, pałac z XVIII w., I poł. XIX w., XX w. Powstały w XVIII w. obiekt został przekształcony w I poł. XIX w. przez dobudowanie nowego obiektu równoległe do starego pałacu. Dwuskrzydłowy pałac z dwuskrzydłowym dworem (obecnie oficyna) połączono za pomocą specjalnego łącznika, pełniącego funkcję bramy wiodącej na dziedziniec. Powstał eklektyczny budynek o cechach, neogotyckich, barokowych i klasycystycznych. Pałac murowany z kamienia i cegły, potynkowany, podpiwniczony, dwukondygnacyjny, nakryty dachem dwuspadowym. W elewacji południowej kwadratowa wieża, trzykondygnacyjna, nakryta dachem czterospadowym. Elewacje o skromnej dekoracji, z gzymsem między kondygnacjami i gzymsem wieńczącym oraz prostymi opaskami wokół okien. Dwór (oficyna) założony na planie zbliżonym do litery „L”, o bryle wzbogaconej przybudówkami, dwukondygnacyjny, nakryty dachem dwuspadowym z powiekami. Wnętrze o układzie wielotraktowym. Na południe od pałacu rozciąga się park krajobrazowy, od zachodu z parkiem sąsiadują zabudowania gospodarcze dawnego folwarku⁵³.

Zespół dworski z folwarkiem w Olesznej

Do 1810 r. Oleszna wchodziła w skład dóbr klasztoru w Lubiążu. W miejscowości nie istniały dobra rycerskie i nie powstała tu siedziba szlachecka. W 1830 r. w Olesznej znajdowały się dobra Lehngut oraz 3 wolne sołectwa (Freischoltisei). W 1876 r. wśród właścicieli czterech majątków ulokowanych na terenie Olesznej znajdowali się Pan von Bülow, Edmund Reisner z Łagiewnik, August Förster i Paul Fischer. Obecnie w centrum miejscowości zachowały się dwa folwarki. Wśród nich zespół dworski

⁵³ <https://www.palaceslaska.pl/index.php/województwo-dolnoslaskie/powiat-dzierzoniowski/2045-lagiewniki1>, S. Ligarski, op., cit., s. 159 – 168.

wozownia z ok. 1886 r., istniejąca w formie szczątkowej, pałac z II poł. XVIII w., ok. 1800 r., ok. 1886 r., poł XX w. Budynek pałacu murowany z cegły, na rzucie litery T. skrzydło frontowe dwutraktowe, skrzydło północne jednoraktowe. Obiekt dwukondygnacyjny, podpiwniczony, kryty dachem czterospadowym i trójspadowym. Od północy do skrzydła frontowego przylegają z dwóch stron prostokątne, parterowe aneksy nakryte dachami jednospadowymi. Stropy drewniane z podsufitką, sklepienia kolebkowe i kolebkowe z lunetami. Więźba dachowa drewniana krokwiowo – jętkowa ze stolcami. Dach kryty dachówką karpieńską, ułożoną w koronkę. Fasada (elewacja południowa) dziewięcioosiowa, z centralnym głównym wejściem. Elewacje zachowały pozostałości podziałów ramowych (wydatny gzyms wieńczący, lizeny). Do pałacu przylega niewielkie zadrzewienie, pozostałość zaniedbanego parku⁵⁵.

Zespół dworski z folwarkiem w Radzikowie

Właścicielami dóbr rycerskich w Radzikowie byli: w 1617 r. - von Seniz, w 1644 r. – baron von Burka, w 1666 r. – baron von Lilgenau. Od 1750 r. nieprzerwanie właścicielami dóbr w Radzikowie byli kolejni przedstawiciele rodu von Schickfuss: w 1845 r. - porucznik Ludwig Georg Alexandr von Schickfus und Neudorff, w 1894 r. - rotmistrz Leopold von Schickfus und Neudorff, w 1905 r. -porucznik Alexandr von Schickfus und Neudorff, w 1937 r. - Leopold von Schickfus und Neudorff. W 1830 r. rodzina von Schickfuss posiadała majątki w dolnym i górnym Radzikowie (Nieder- und Ober Rudelsdorf). W 1888 r. z dóbr Radzików i Trzebnik utworzono majorat.

Zespół dworski z folwarkiem znajduje się w centrum miejscowości, na wschód od drogi krajowej nr 8. Na zabudowę zespołu składają się: obora z ok. 1890 r., obora – spichlerz z k. XIX w., stodoła z k. XIX w., dwór renesansowy z XVI w., XVII w., XIX w. Dwór zlokalizowany na skraju dziedzińca gospodarczego, otoczony niegdyś fosą o zarysie owalu. Przed budynkiem ślady dawnego mostu przez fosę, czytelne boczne obrzeża i kamienny bruk. Budynek wzniesiony na planie litery L z kamienia polnego z niewielkim udziałem cegły. Obiekt podpiwniczony, dwukondygnacyjny. Sklepienia kamiennie – ceglane i ceglano-cementowe, strop ceglany odcinkowy na belkach stalowych, strop drewniany kryty sufitem, nad częścią pomieszczeń całkowity brak stropów. Fragmenty zachowanej więźby dachowej drewniane, kleszczowo – płatwiowe. Zachowane fragmenty dachu kryte dachówką ceramiczną karpieńską. Bryła budynku dwuskrzydłowa, podłużne skrzydła ustawione narożnikowo, pod kątem prostym, pierwotnie kryte dachem dwuspadowym, naczółkowym. Pozostałości wykuszy

⁵⁵ T. Mikołajczak, Karta Ewidencji Zabytków Architektury i Budownictwa, <https://www.palaceslaska.pl/index.php/wojewodztwo-dolnoslaskie/powiat-dzierzoniowski/2071-przystronie1>

latrynowych zlokalizowane na ścianie zachodniej i północnej skrzydła zachodniego. Na elementy wystroju architektonicznego składają się kamienne opaski okienne, portale, wsporniki wykuszy. Budynek jednotraktowy. Pomieszczenia ułożone w amfiladzie⁵⁶.

Zespół dworski z folwarkiem w Sieniawce

Właścicielami dóbr w Sieniawce byli: w 1626 r. - Hans von den Heide, w 1654 r. - baron von Naihaus, w kolejnych latach - Ernst Georg von Ullersdorf, rody von Bibra i von Giesenburg. W 1676 r. włości w Sieniawce od Tobiasa Ferdinanda barona von Giesenburga nabyło Kolegium Jezuickie z Wrocławia. Po kasacie zakonu jezuitów w 1775 r. posiadłość zakupił Ferdinand von Sandraczky-Sandraschütz i włączył w skład majoratu Bielawa. Majątek w Sieniawce był własnością rodu Sandraczky – Sandraschütz do 1886 r., a następnie ich spadkobierców z rodu von Seidlitz-Ludwigsdorf, którzy przemianowali się na Seidlitz-Sandreczky.

Zespół dworski z folwarkiem zlokalizowany jest we wschodniej części miejscowości, na prawo od głównej drogi. Na zabudowę zespołu składają się: oficyna mieszkalno – gospodarcza z I poł. XIX w., II poł. XIX w., ok. 1866 r., obora I z ok. poł XIX w., pocz. XX w., stodoła I z po poł. XIX w., XX w., stodoła II – magazyn z po poł. XIX w., XX w., stodoła III z po. poł. XIX w., II poł XX w., obora II z ok. poł. XIX w., pocz. XX w., stajnia z II z poł. XIX w., XX w., dwór – dawny klasztor żeński z 1678 r. Budynek dworu konstrukcji ryglowej na kamiennej podmurówce, częściowo podpiwniczony. Przestrzeń między modrzewiowymi słupami, zastrzałami i ryglami wypełniona cegłą tynkowaną na biało. Okna w drewnianych obramieniach, portal w fasadzie budynku, nad nim zegar słoneczny. Piwnice kamienne sklepione kolebkowo. Ściany działowe z cegły pełnej. Ściany działowe części południowo – wschodniej kamienno – ceglane. Więźba dachowa drewniana, konstrukcji jętkowej, kryta gontem. Budynek na planie prostokąta. Od północnego – zachodu aneks mieszczący niegdyś ołtarz. Od południa dwie przybudówki. Budynek trzytraktowy. Z zewnątrz ma kształt leżącego prostopadłościanu przykrytego dachem siodłowym. Połąc dachu z pięcioma okrągłymi lukarnami. Trójkątne przestrzenie między narożami połaci dachowych, a końcami kalenicy występują półstożkowymi dachami do przodu. Pod nimi podwieszono dzwony. Obiekt powstał być może w miejscu wcześniejszej siedziby szlacheckiej otoczonej fosą⁵⁷.

⁵⁶ B. Uszałowicz – Piąty, Karta Ewidencyjna Zabytków Architektury i Budownictwa, <https://www.palaceslaska.pl/index.php/indeks-alfabetyczny/r/2038-radzikow>

⁵⁷ P. Pasek, Karta Ewidencyjna Zabytków Architektury i Budownictwa, E. Jakubaszek, M. Szarapo, Karta Ewidencyjna Zabytków Architektury i Budownictwa,

Założenie pałacowe z parkiem, folwarkiem, ogrodami gospodarczymi, elementami historycznego zagospodarowania w Sokolnikach

Właścicielami dóbr w Sokolnikach byli: w 1662 r. – Maria Lüttwitz de domo Gelhorn, w 1670r. – Friedrich von Lüttwitz oraz Anna Helena von Lüttwitz de domo Posadowska, w latach 1695 – 1732 -rodzina von Pein (której przypisuje się inicjatywę wzniesienia pałacu), od 1732 r. - Arnold Josef von Knichen, w 1742 r. - Josef Franc von Knichen, w 1756 r. - Ignac Wilhelm von Senitz und Rudelsdorf, w 1772 r. – Hans Gottlieb hrabia Sandraczky, w 1788 r. – Carl Abraham Oswald von Czettritz, w 1798 r. – Fridrich Christian Carl Lindenfels, w 1822 r. – Adolf Seidel, w 1857 r. – Heinrich Gustaw Hoffman, w 1861 r. – Friedrich von Schröter, po jego śmierci wdowa Berta von Schtöter de domo Schubert, 1891 r. - Ida Ouoos małżonka Fredricha Ernesta von Scheliha, w 1937 r. - Arthur von Scheliha.

Założenie zlokalizowane jest w północno – zachodniej części Sokolnik, na prawo od głównej drogi wiejskiej. Na jego zabudowę składają się: oficyna mieszkalna I z 1698 r., XIX w., stajnia z II poł. XVII w., po 1720 r., budynek mieszkalno – gospodarczy z 1868 r., obora z ok. poł. XIX w., wozownia, ob. budynek gospodarczy z ok. 1868 r., dom ogrodnika z 1 ćw. XIX w., kaplica grobowa z 1866 r., pałac z XVII w., XVIII w., XX w. Pierwotnie dwór z przełomu XVI i XVII wieku, wielokrotnie przebudowywany, m.in. około 1730 roku, około 1799 roku i w 1866 roku. Murowany, potynkowany, wzniesiony na planie prostokąta, trzykondygnacyjny, nakryty dachem czterospadowym, łamanym, z lukarnami i sygnaturką na kalenicy. Fasada (elewacja wschodnia) dziewięcioosiowa, z centralnym głównym wejściem ozdobionym portalem balkonowym. W elewacji tylnej (zachodniej) dwukondygnacyjny portyk filarowy. Elewacje o podziałach ramowych wykonanych za pomocą gzymsów i lizen. Okna w prostych opaskach, z gzymsami odcinkowymi i płycinami. Na osi budynku obszerna sień. Zarówno sień jak i inne pomieszczenia parteru nakryte sklepieniami z pozostałościami dekoracji sztukatorskiej. Od zachodu do pałacu przylega park krajobrazowy⁵⁸.

Zespół dworsko – parkowy z folwarkiem w Stoszowie

Właścicielami dóbr w Stoszowie byli: Stasso von Stosswitz, w XVI w. - ród von Strachwitz, w XVII w. – ród von Gellhorn, w 1654 r. – Gotfried von Gellhorn, w 1741 r. –

<https://www.palaceslaska.pl/index.php/województwo-dolnoslaskie/powiat-dzierzoniowski/2063-sieniawka1>

⁵⁸ <https://www.palaceslaska.pl/index.php/województwo-dolnoslaskie/powiat-dzierzoniowski/2029-sokolniki1>, I. Gąsior, Karty Ewidencyjne Zabytków Architektury i Budownictwa

Ernest Mikołaj von Senitz, od 1772 r. do II wojny światowej ród von Seidlitz – Sandraczky.

Zespół dworski zlokalizowany jest w centrum wsi, na południe od drogi, na wprost kościoła. Zespół założony jest na planie nieregularnym, zbliżonym do czworoboku. Na jego zabudowę składają się: dom mieszkalny z ok. poł XIX w., przebudowany XIX/XX w., budynek mieszkalno – gospodarczy z II poł. XIX w., stodoła z ok. poł. XIX w., przebudowana XIX/XX w., stajnia z wozownią z ok. poł. XIX w., przebudowana XIX/XX w., ogrody dworskie, fosa z XVII – XIX w., pocz. XX w., dwór z 1 ćw. XVII w., przebudowany ok. poł. XIX w. Dwór znajduje się na skraju założenia, na niewielkiej wysepce, otoczonej od południa wyschlą fosą ze śladami umocnień. Dziedziniec ma wysokość posadzki pierwszej kondygnacji. Obiekt wymurowano z kamienia łamanego i cegły ceramicznej na planie połączonych pod kątem prostym prostokątów zgrupowanych wokół kwadratowego dziedzińca. Sklepienia kolebkowe oraz kolebkowe z lunetami. Stropy drewniane, belkowe z podsufitką, belkowe z sosrębem. Więźba dachowa drewniana, płatwiowo – kleszczowa. Dach pokryty dachówką ceramiczną, karpówką. Bryła rozczłonkowana, asymetryczna, dwukondygnacyjna, wysoko podpiwniczona, trójskrzydłowa. Skrzydła nakryte dachami dwuspadowymi w układzie kalenicowym. Elewacje asymetryczne, zróżnicowane. Wyposażenie architektoniczne stanowi renesansowy portal w elewacji południowej skrzydła południowego⁵⁹.

5.2.4. Zabytki ruchome

Zgodnie z art. 3 pkt. 1 i 3 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zabytek ruchomy to rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością, stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.

Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisaniu zabytku nieruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy o zniszczenie, uszkodzenie lub nielegalny wywóz zabytku za granice albo wywiezienie za granice zabytku o wyjątkowej wartości historycznej, artystycznej lub naukowej.

⁵⁹ A. Wilk, Karta Ewidencyjna Zabytku Architektury i Budownictwa, E. Jakubaszek, M. Szarapo, Karta Ewidencyjna Zabytku Architektury i Budownictwa, <https://www.palaceslaska.pl/index.php/wojewodztwo-dolnoslaskie/powiat-dzierzoniowski/2073-stoszow1>

Zabytki wpisane do rejestru zabytków ruchomych podlegają ochronie konserwatorskiej wynikającej z przepisów ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Właściciel lub posiadacz zabytku ruchomego zobowiązany jest m.in. do:

- zapewnienia warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobiegania zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnienia zniszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałania kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytku za granicę;
- kontroli stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnienia zadań ochrony w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Ze względu na przepisy ustawy z dnia 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej (t.j. Dz.U. z 2019 r. poz. 1429), także ze względów etycznych i bezpieczeństwa nie publikuje się szczegółowych danych na temat zabytków ruchomych.

5.2.5. Zabytki archeologiczne

Informacji o najstarszych dziejach gminy Łagiewniki dostarczają głównie badania powierzchniowe Archeologicznego Zdjęcia Polski. Obszar, który poddano analizie obejmuje 8 arkuszy AZP. Na 5 z nich znajdują się stanowiska archeologiczne. Jest ich w sumie 508. 26 stanowisk archeologicznych wpisanych zostało do rejestru zabytków:

- Jaźwina 86 – 25/6 nr 6 decyzja nr 274/Arch/66 z 22.09.1966 r.
- Łagiewniki 87 – 27/2 nr 11 decyzja nr Arch/684/73 z 12.11.1973 r.
- Łagiewniki 87 – 27/3 nr 15 decyzja nr Arch/696/73 z 08.12.1973 r.
- Łagiewniki 87 – 27/4 nr 16 decyzja nr Arch/697/73 z 08.12.1973 r.
- Łagiewniki 86 – 27/23 nr 66 decyzja nr Arch/683/73 z 12.11.1973 r.
- Łagiewniki 86 – 27/24 nr 67 decyzja nr Arch/695/73 z 08.12.1973 r.
- Łagiewniki 86 – 27/25 nr 68 decyzja nr Arch/708/73 z 08.12.1973 r.
- Młynica 86 – 26/68 nr 25 decyzja nr 213/Arch z 22.08.1966 r.
- Oleszna 86 – 26/115 nr 48 decyzja nr 302/Arch z 09.11.1967 r.

- Radzików 86 - 27/92 nr 13 decyzja nr 242/Arch/66 z 22.08.1966 r.
- Radzików 86 - 27/93 nr 14 decyzja nr 243/Arch/66 z 22.08.1966 r.
- Sienice 87 - 27/13 nr 1 decyzja nr Arch/709/73 z 08.12.1973 r.
- Sienice 87 - 27/202 nr 2 decyzja nr 698/Arch/73 z 08.12.1973 r.
- Sienice 87 - 27/14 nr 3 decyzja nr Arch/710/73 z 08.12.1973 r.
- Sienice 87 - 27/15 nr 4 decyzja nr Arch/712/73 z 08.12.1973 r.
- Sienice 87 - 27/16 nr 5 decyzja nr Arch/706/73 z 08.12.1973 r.
- Sienice 87 - 27/17 nr 6 decyzja nr Arch/702/73 z 08.12.1973 r.
- Sienice 87 - 27/19 nr 8 decyzja nr Arch/705/73 z 08.12.1973 r.
- Sienice 87 - 27/20 nr 9 decyzja nr Arch/694/73 z 08.12.1973 r.
- Sienice 87 - 27/21 nr 10 decyzja nr Arch/711/73 z 08.12.1973 r.
- Sienice 87 - 27/24 nr 13 decyzja nr Arch/699/73 z 08.12.1973 r.
- Sienice 87 - 27/25 nr 14 decyzja nr Arch/703/73 z 08.12.1973 r.
- Stoszów 87 - 25/19 nr 1 decyzja nr 244/Arch z 22.09.1966 r.
- Trzebnik 86 - 27/147 nr 1 decyzja nr 775/Arch/74 z 20.12.1974 r.
- Trzebnik 86 - 27/148 nr 2 decyzja nr 776/Arch/74 z 20.12.1974 r.
- Trzebnik 86 - 27/153 nr 7 decyzja nr 777/Arch/74 z 20.12.1974 r.

Poniższa tabela przedstawia ogólną ilość stanowisk archeologicznych na terenie gminy Łagiewniki.

Nr obszaru	Nr stanowiska	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
JAŻWINA					
86-25	1	1	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIII-XV	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			CMENTARZYSKO	ŁUŻYCKA	EP.BRAZU IV-V
86-25	2	2	ŚLAD OSADNICTWA	EP.BRAZU	
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-25	3	3	ŚLAD OSADNICTWA	EP.KAMIENIA	
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-25	4	4	OSADA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
86-25	5	5	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-25	6	6	GRODZISKO	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIII-XIV	
86-25	7	7	GRODZISKO?	ŚREDNIOWIECZE	
86-25	8	8	GRODZISKO?	ŚREDNIOWIECZE?	
86-25	9	9	SKARB?	PRZEWORSKA	NIEOKREŚLONA
86-25	10	10	SKARB?	PRZEWORSKA	NIEOKREŚLONA
86-25	11	11	CMENTARZYSKO	NIEOKREŚLONA	

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Łagiewniki na lata 2019 - 2023

Nr obszaru	Nr stanowiska	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
86-26	34	11	OSADA-GRODZISKO	ŚREDNIOWIECZE	
86-26	35	12	CMENTARZYSKO	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-26	36	13	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-26	37	14	OSADA	PRZEWORSKA	OWL FAZA D
86-26	38	15	ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR FAZA C
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	39	16	OSADA	PRZEWORSKA	OWR/OWL FAZA C/D
86-26	40	17	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR, PRADZIEJE
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	41	18	OSADA	PRZEWORSKA	OWL FAZA D
86-26	42	19	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	43	20	ŚLAD OSADNICTWA	EP.KAMIENIA	
86-25	12	21	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
86-25	13	22	OSADA	ŚREDNIOWIECZE	
86-25	14	23	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
86-25	15	24	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-25	16	25	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWL WCZESNY C3-D
86-25	17	26	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-25	18	27	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV	
86-25	19	28	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV	
86-25	20	29	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-25	21	30	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE VIII-X?	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR-OWL FAZA C-D
86-25	22	31	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIII-XIV	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR-OWL FAZA C-D
86-25	23	32	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE XII-1 poł. XIII	
86-25	24	33	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR-OWL FAZA C-D
			OSADA	ŁUŻYCKA	HALSZTAT
			ŚLAD OSADNICTWA	EP.KAMIENIA	
86-25	25	34	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	

Nr obszaru	Nr stanowiska	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
86-25	26	35	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV	
86-25	27	36	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-25	62	37	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT-EP.BRAZU I	
86-25	63	38	ŚLAD OSADNICTWA	EP.KAMIENIA-EP.ŻELAZA	
			ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV	
			ŚLAD OSADNICTWA	ON XVI-XVIII	
86-25	64	39	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV	
			ŚLAD OSADNICTWA	ON	
86-25	65	40	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV	
86-25	66	41	ŚLAD OSADNICTWA	EP.KAMIENIA	
			ŚLAD OSADNICTWA	ON	
86-25	67	42	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE VIII-IX	
			ŚLAD OSADNICTWA	ON	
86-25	68	43	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	EP.KAMIENIA	
			ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV	
			ŚLAD OSADNICTWA	ON XVII-XVIII	
86-25	69	44	ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWL WCZESNY C3-D
			ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV	
			ŚLAD OSADNICTWA	ON XVII-XVIII	
86-25	70	45	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	EP.KAMIENIA	
86-25	71	46	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV	
86-25	72	47	ŚLAD OSADNICTWA	EP.KAMIENIA	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE VIII-IX	
86-25	73	48	ŚLAD OSADNICTWA	EP.KAMIENIA-EP.ŻELAZA	
86-25	74	49	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT?	
			ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV	
			ŚLAD OSADNICTWA	ON	
86-25	75	50	ŚLAD OSADNICTWA	MEZOLIT?	
86-25	76	51	CMENTARZYSKO		
			CIAŁOPALNE		
86-25	77	52	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV	
			ŚLAD OSADNICTWA	ON XVI-XVIII	
LIGOTA WIELKA					
87-26	12	1	CMENTARZYSKO	ŁUŻYCKA	HALSZTAT
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
87-26	13	2	ŚLAD OSADNICTWA	EP.KAMIENIA	
			CMENTARZYSKO	ŁUŻYCKA	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
87-26	14	3	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
87-26	15	4	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	

Nr obszaru	Nr stanowiska	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
87-26	16	5	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
87-26	17	6	OSADA	ŁUŻYCKA	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
ŁAGIEWNIKI					
86-27	1	1	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
			VIII-XII		
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR
86-26	209	2	CMENTARZYSKO	ŁUŻYCKA	EP.BRAZU-HALSZTAT
86-26	210	3	CMENTARZYSKO	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XII	EP.BRAZU III
86-27	77	4	OSADA	PRZEWORSKA	LATEN
			OSADA	NEOLIT	
86-27	2	5	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	EP.BRAZU V-HALSZTAT
			CMENTARZYSKO	UNIETYCKA	EP.BRAZU I
86-26	211	6	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
87-27	1	7	OSADA	ŚREDNIOWIECZE	
86-27	3	8	CMENTARZYSKO	NIEOKREŚLONA	
			CMENTARZYSKO	NEOLIT	
86-26	212	9	CMENTARZYSKO	UNIETYCKA	EP.BRAZU I
86-26	213	10	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	ŁUŻYCKA	EP.BRAZU IV-V
86-27	4	11	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
87-27	2	11	NIEOKREŚLONA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE VII-IX	
86-27	5	13	ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR FAZA C
86-27	6	14	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
			ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
87-27	3	15	OSADA	NIEOKREŚLONA	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	

Nr obszaru	Nr stanowiska	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	LATEN PÓŻNY
			OSADA	ŁUŻYCKA	HALSZTAT
87-27	4	16	NIEOKREŚLONA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR FAZA B-C
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
87-27	5	17	OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR
87-27	6	18	CMENTARZYSKO	ŁUŻYCKA	EP.BRAZU V- HALSZTAT
87-27	7	19	OSADA	NEOLIT	
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			OSADA	PRADZIEJE	
87-27	8	20	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
87-27	9	21	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
87-27	10	22	NIEOKREŚLONA	PRADZIEJE	
			OSADA	NEOLIT MŁODSZY?	
87-27	11	23	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR FAZA C
			ŚLAD OSADNICTWA	UNIETYCKA?	EP.BRAZU I
87-27	12	24	OSADA	PRADZIEJE	
86-26	214	25	ŚLAD OSADNICTWA	EP.KAMIENIA/EP.BRAZU	
			WCZESNA		
87-26	18	25	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
			ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
86-26	215	26	OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-26	216	27	ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWL V
86-26	217	28	OSADA	PRZEWORSKA	OWR
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	218	29	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR
			OSADA	PRZEWORSKA	LATEN
			OSADA	KPL	NEOLIT
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	219	30	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE VIII-X	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	220	31	ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA?	NIEOKREŚLONA
86-26	221	32	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR FAZA C

Nr obszaru	Nr stanowiska	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	EP.KAMIENIA	
86-26	222	33	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR FAZA B
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	223	34	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	LATEN
86-26	224	35	ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-26	225	36	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	226	37	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	227	38	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	228	39	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR/OWL FAZA C/D
86-26	229	40	CMENTARZYSKO	EP.BRAZU WCZESNA?	
86-26	230	41	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	231	42	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWL FAZA D
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
87-26	19	43	OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
87-26	20	44	OSADA	ŁUŻYCKA	
87-26	21	45	ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR FAZA C-D
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
87-26	22	46	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
87-26	23	47	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
87-26	24	48	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
86-27	7	49	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-27	8	50	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT?	
86-27	9	51	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT?	
86-27	10	52	ŚLAD OSADNICTWA	NIEOKREŚLONA	

Nr obszaru	Nr stanowiska	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
86-27	11	53	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT?	
86-27	12	54	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT?	
86-27	13	55	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT?	
86-27	14	56	ŚLAD OSADNICTWA	NIEOKREŚLONA	
86-27	15	57	ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	NIEOKREŚLONA
86-27	16	58	ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR
86-27	17	59	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT?	
86-27	18	60	ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	EP.BRAZU II-III
86-27	19	61	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT?	
86-27	20	62	OSADA	UNIETYCKA	EP.BRAZU I
86-27	21	63	SKARB?	ŚREDNIOWIECZE	
86-27	22	64	OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
86-27	332	65	CMENTARZYSKO	CELTYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	23	66	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	PRADZIEJE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR FAZA B2-C2
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	24	67	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR
			ŚLAD OSADNICTWA	LATEN	
			OSADA	ŁUŻYCKA	HALSZTAT
86-27	25	68	OSADA	KPL	NEOLIT
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	EP.BRAZU V-HALSZTAT
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR FAZA B2/C1
86-27	26	69	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	PRADZIEJE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	27	70	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR PÓŻNY
86-27	28	71	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR PÓŻNY
86-27	29	72	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR PÓŻNY

Nr obszaru	Nr stanowiska	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
86-27	30	73	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-27	31	74	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR PÓŻNY
86-27	32	75	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE-ON	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR-OWL
86-27	33	76	ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR PÓŻNY
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	34	77	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR PÓŻNY
86-27	35	78	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR PÓŻNY
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	36	79	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
			VIII-XIII		
			OSADA	PRADZIEJE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR PÓŻNY
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	37	80	OSADA	KCWK(KCWR?)	NEOLIT
			ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	PRADZIEJE	
86-27	38	81	OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	39	82	OSADA	KCWR	NEOLIT
			ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
86-27	40	83	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR PÓŻNY
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	41	84	ŚLAD OSADNICTWA	KCWR?	NEOLIT
			ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR PÓŻNY
86-27	42	85	OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	

Nr obszaru	Nr stanowiska	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
			OSADA	PRADZIEJE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR PÓŻNY
			OSADA	ŁUŻYCKA	HALSZTAT
			OSADA	KCWR	NEOLIT
86-27	43	86	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-27	44	87	OSADA	ŚREDNIOWIECZE XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR PÓŻNY
			OSADA	KCWR	NEOLIT
86-27	45	88	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			OSADA	KPL	NEOLIT
86-27	46	89	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR PÓŻNY
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	47	90	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	48	91	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	PRADZIEJE	
			OSADA	PRZEWORSKA	LATEN-OWR
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			OSADA	NEOLIT	
86-27	49	92	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
86-27	50	93	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-27	51	94	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-27	52	95	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	53	96	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-27	54	97	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR
86-27	55	98	ŚLAD OSADNICTWA	EP.KAMIENIA	
86-27	56	99	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	EP.KAMIENIA	
86-27	57	100	ŚLAD OSADNICTWA	EP.KAMIENIA	

Nr obszaru	Nr stanowiska	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
86-27	58	101	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
86-27	59	102	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
86-27	60	103	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	KPL?	NEOLIT
86-27	61	104	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR PÓŻNY
			ŚLAD OSADNICTWA	KPL	NEOLIT
86-27	62	105	OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
86-27	63	106	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR PÓŻNY
86-27	64	107	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE-ON	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	65	108	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	66	109	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	PRADZIEJE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR WCZESNY
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	67	110	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-27	68	111	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR PÓŻNY
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	69	112	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR PÓŻNY
86-27	70	113	ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWL
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	HALSZTAT
86-27	71	114	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR PÓŻNY
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWL
			OSADA	ŁUŻYCKA	HALSZTAT
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-27	72	115	OSADA	PRZEWORSKA	OWR WCZESNY
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			OSADA	ŁUŻYCKA	HALSZTAT

Nr obszaru	Nr stanowiska	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
86-27	73	116	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-27	74	117	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR PÓŻNY
86-27	75	118	OSADA	PRZEWORSKA	LATEN
			OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-27	76	119	OSADA	PRZEWORSKA	OWR
			ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR
86-27	78	121	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR PÓŻNY
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	79	122	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			OSADA	PRZEWORSKA	LATEN-OWR
MŁYNICA					
86-26	44	1	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			CMENTARZYSKO	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-26	45	2	SKARB	PRZEWORSKA	NIEOKREŚLONA
86-26	46	3	ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	NIEOKREŚLONA
86-26	47	4	ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-26	48	5	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			OSADA	NEOLIT	
			OSADA	PRADZIEJE	
86-26	49	6	OSADA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	PRZEWORSKA	NIEOKREŚLONA
			OSADA	ŁUŻYCKA	EP.BRAZU V-HALSZTAT
			ŚLAD OSADNICTWA	EP.BRAZU WCZESNA	
			OSADA	KPL	NEOLIT
			OSADA	PRADZIEJE	
86-26	50	7	ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
			OSADA	PRADZIEJE	
86-26	51	8	OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-26	52	9	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	53	10	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	

Nr obszaru	Nr stanowiska	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	54	11	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
			X-XIII?		
			OSADA	KCWR?	NEOLIT
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	55	12	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR
			OSADA	PRADZIEJE	
86-26	56	13	OSADA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	PRADZIEJE	
86-26	57	14	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	KCWR?	NEOLIT
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	58	15	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	59	16	OSADA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	60	17	OSADA	KCWR	NEOLIT
			OSADA	PRADZIEJE	
86-26	61	18	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
			OSADA	PRADZIEJE	
86-26	62	19	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR FAZA C
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-26	63	20	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	ŁUŻYCKA	HALSZTAT
			OSADA	PRADZIEJE	
86-26	64	21	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	65	22	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	66	23	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	PRZEWORSKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	67	24	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			OSADA	PRADZIEJE	
86-26	68	25	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
OLESZNA					
86-26	69	1	CMENTARZYSKO	ŁUŻYCKA	EP.BRAZU
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	70	2	OSADA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			CMENTARZYSKO	ŁUŻYCKA	EP.BRAZU III-V

Nr obszaru	Nr stanowiska	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
86-26	71	3	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-26	72	4	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-26	73	5	OSADA	PRZEWORSKA	OWR IV NE
			OSADA	NEOLIT	
86-26	74	6	CMENTARZYSKO	ŁUŻYCKA	EP.BRAŻU III
86-26	75	8	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			OSADA	NEOLIT	
86-26	76	9	OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE VIII-X	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR/OWL FAZA C/D
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-26	77	10	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	ŁUŻYCKA	EP.BRAŻU IV
86-26	78	11	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-26	79	12	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR FAZA C-PRADZIEJE
			OSADA	NEOLIT	
			OSADA	KCWR	NEOLIT
86-26	80	13	ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	EP.BRAŻU
86-26	81	14	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-26	82	15	OSADA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR
			OSADA	ŁUŻYCKA	EP.BRAŻU III-HALSZTAT
			OSADA	KPL	NEOLIT
			OSADA	PRADZIEJE	
86-26	83	16	OSADA	ŚREDNIOWIECZE	
			CMENTARZYSKO	ŁUŻYCKA	EP.BRAŻU III-IV
86-26	84	17	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			OSADA	ŚREDNIOWIECZE	
86-26	85	18	CMENTARZYSKO	ŁUŻYCKA	EP.BRAŻU V
			ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR/OWL FAZA C/D
86-26	86	19	ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR FAZA B
86-26			ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	

Nr obszaru	Nr stanowiska	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-26	87	20	OSADA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR, PRADZIEJE
			OSADA	PRZEWORSKA	LATEN?
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			OSADA	NEOLIT	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	88	21	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-26	89	22	ŚLAD OSADNICTWA	EP.BRAŻU	
86-26	90	23	ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	LATEN
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT?	
			ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR
86-26	91	24	OSADA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	EP.BRAŻU
86-26	92	25	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR FAZA C
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	93	26	OSADA	PRZEWORSKA	OWL? IV
86-26	94	27	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	ŁUŻYCKA	EP.BRAŻU
			OSADA	PRADZIEJE	
86-26	95	28	OSADA	ŚREDNIOWIECZE-ON	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE VIII-X	
			OSADA	PRZEWORSKA	LATEN?
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-26	105	28	ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWL? IV
86-26	96	29	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	ŁUŻYCKA	EP.BRAŻU
86-26	97	30	ŚLAD OSADNICTWA	EP.KAMIENIA	
86-26	98	31	OSADA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT?	
86-26	99	32	OSADA	PRADZIEJE	
86-26	99	32	OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	PRZEWORSKA	LATEN PÓŻNY
86-26	100	33	OSADA	ŚREDNIOWIECZE	

Nr obszaru	Nr stanowiska	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR
86-26	101	34	OSADA	NEOLIT	
86-26	102	35	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-26	103	36	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-26	104	37	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-26	106	39	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			OSADA	NEOLIT	
86-26	107	40	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR FAZA C
86-26	108	41	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	ŁUŻYCKA	HALSZTAT
86-26	109	42	CMĘTARZYSKO?	ŁUŻYCKA	EP.BRAZU V- HALSZTAT
86-26	110	43	OSADA	ŚREDNIOWIECZE-ON	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR, PRADZIEJE
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	111	44	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	112	45	OSADA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR
			ŚLAD OSADNICTWA	KCWR	NEOLIT
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	113	46	OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			OSADA	NEOLIT	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	114	47	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-26	115	48	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR FAZA C
			OSADA	ŁUŻYCKA	EP.BRAZU- HALSZTAT
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-26	116	49	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE VIII-X	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR FAZA B-C
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	KCWR	NEOLIT
			ŚLAD OSADNICTWA	KCWK	NEOLIT
86-26	117	50	CMĘTARZYSKO	EP.KAMIENIA/EP.BRAZU	
			WCZESNA		
86-26	118	51	ŚLAD OSADNICTWA	EP.KAMIENIA	
86-26	119	52	ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Łagiewniki na lata 2019 - 2023

Nr obszaru	Nr stanowiska	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	120	53	ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA?	NIEOKREŚLONA
86-26	121	54	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR FAZA C
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-26	122	55	OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	123	56	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT?	
86-26	124	57	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR FAZA C
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			OSADA	KCWR	NEOLIT
86-26	125	58	OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			OSADA	PRADZIEJE	
86-26	126	59	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	EP.KAMIENIA	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	127	60	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	128	61	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
86-26	129	62	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	ŁUŻYCKA	HALSZTAT
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-26	130	63	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR FAZA B-C
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-26	131	64	OSADA	ŚREDNIOWIECZE	
86-26	132	65	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	133	66	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	PRADZIEJE	
86-26	134	67	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR FAZA B
86-26	135	68	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			OSADA	KPL	NEOLIT
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	

Nr obszaru	Nr stanowiska	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
86-26	136	69	ŚLAD OSADNICTWA	EP.KAMIENIA	
86-26	137	70	OSADA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-26	139	71	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	140	72	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	EP.KAMIENIA	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	141	73	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	138	74	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	PRZEWORSKA	LATEN
			OSADA	ŁUŻYCKA	EP.BRAZU- HALSZTAT
86-26	142	75	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	NEOLIT	
86-26	143	76	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	144	77	OSADA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
			OSADA	PRADZIEJE	
86-26	145	78	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR FAZA C
			OSADA	ŁUŻYCKA	HALSZTAT
86-26	146	79	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	147	80	OSADA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR FAZA C
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	HALSZTAT
86-26	148	81	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR FAZA C
86-26	149	82	OSADA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			OSADA	NEOLIT	
			OSADA	PRADZIEJE	
86-26	150	83	OSADA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
86-26	151	84	OSADA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR
			ŚLAD OSADNICTWA	KCSZ	NEOLIT
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	152	85	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR/OWL FAZA

Nr obszaru	Nr stanowiska	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
					C/D
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-26	153	86	OSADA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	154	87	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR FAZA C
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	LATEN
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-26	155	88	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	156	89	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			OSADA	PRADZIEJE	
86-26	157	90	OSADA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA?	OWR
			OSADA	PRADZIEJE	
86-26	158	91	OSADA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	159	92	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR FAZA C
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR FAZA B
			OSADA	ŁUŻYCKA	HALSZTAT
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-26	160	93	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	161	94	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA?	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-26	162	95	ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-26	163	96	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
86-26	164	97	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR FAZA C
PRZYSTRONIE					
87-26	25	1	ŚLAD OSADNICTWA	EP.BRAZU II	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	
			GRODZISKO	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE IX-XII	
87-26	26	2	OSADA	KPL	NEOLIT
			CMENTARZYSKO?	KCW?	NEOLIT
			CMENTARZYSKO	ŁUŻYCKA	
			OSADA	ŁUŻYCKA	EP.BRAZU IV-HALSZTAT

Nr obszaru	Nr stanowiska	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
87-26	27	3	KAMIENIOŁOMY		
87-26	28	4	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
87-26	29	5	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
87-26	30	6	OSADA	PRZEWORSKA	OWR FAZA C/D
RADZIKÓW					
86-27	80	1	SKARB	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE OK.	
86-27	81	2	SKARB	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE 1010	
86-27	82	3	CMENTARZYSKO	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
			XI-POŁ.XII		
86-27	83	4	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR PÓŻNY
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	84	5	CMENTARZYSKO	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
86-27	85	6	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	86	7	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
86-27	87	8	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	NEOLIT	
86-27	88	9	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-27	89	10	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE VIII-X	
			OSADA	PRZEWORSKA	NIEOKREŚLONA
86-27	90	11	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			OSADA	PRZEWORSKA	NIEOKREŚLONA
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	91	12	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR PÓŻNY
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-27	92	13	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR FAZA B2-C2
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA

Nr obszaru	Nr stanowiska	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR PÓŻNY
86-26	208	26	OSADA	ŁUŻYCKA	HALSZTAT
86-27	104	27	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR PÓŻNY
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			CMENTARZYSKO?	NIEOKREŚLONA	
86-27	105	28	CMENTARZYSKO?	NIEOKREŚLONA	
86-27	106	29	CMENTARZYSKO	NIEOKREŚLONA	
86-27	107	30	CMENTARZYSKO	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
86-27	108	31	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR PÓŻNY
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			CMENTARZYSKO?	NIEOKREŚLONA	
86-27	109	32	GRODZISKO	NIEOKREŚLONA	
86-27	110	33	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT?	
86-27	111	34	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT?	
86-27	112	35	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-27	113	36	ŚLAD OSADNICTWA	NIEOKREŚLONA	
86-27	114	37	ŚLAD OSADNICTWA	EP.BRAZU I	
86-27	115	38	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-27	116	39	SKARB	UNIETYCKA	EP.BRAZU I
86-27	117	40	ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	118	41	ŚLAD OSADNICTWA	NIEOKREŚLONA	
86-27	119	42	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	PRZEWORSKA	LATEN-OWR
			OSADA	PRADZIEJE	
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			OSADA	NEOLIT	
			OSADA	LENDZIJSKA	NEOLIT
			OSADA	KCWR	NEOLIT
86-27	120	43	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	121	44	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR PÓŻNY
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR WCZESNY
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	122	45	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE?	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-27	123	46	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR PÓŻNY

Nr obszaru	Nr stanowiska	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
			ŚLAD OSADNICTWA	KCWR	NEOLIT
86-27	93	14	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	94	15	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	KCSZ LUB KAK	NEOLIT
86-27	95	16	OSADA	ŁUŻYCKA	EP.BRAZU-HALSZTAT
86-27	96	17	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	PRADZIEJE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR
			OSADA	ŁUŻYCKA	HALSZTAT
			OSADA	NEOLIT	
86-27	97	18	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			OSADA	ŁUŻYCKA	EP.BRAZU-HALSZTAT
			ŚLAD OSADNICTWA	KPL	NEOLIT
86-27	98	19	OSADA	PRZEWORSKA	OWR PÓŹNY
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR WCZESNY
			OSADA	ŁUŻYCKA	EP.BRAZU-HALSZTAT
86-27	99	20	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR PÓŹNY
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-26	206	21	OSADA	ŁUŻYCKA	EP.BRAZU
86-26	207	22	OSADA	ŁUŻYCKA	EP.BRAZU
86-27	100	23	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			OSADA	ŁUŻYCKA	EP.BRAZU-HALSZTAT
86-27	101	24	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			OSADA	ŁUŻYCKA	EP.BRAZU-HALSZTAT
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-27	102	25	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	103	26	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE	

Nr obszaru	Nr stanowiska	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	124	47	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR
86-27	125	48	ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	HALSZTAT
			ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR WCZESNY
86-27	126	49	ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-27	127	50	ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR PÓŻNY
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	128	51	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
86-27	129	52	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	EP.KAMIENIA	
86-27	130	53	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
86-27	131	54	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE VIII-X	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR PÓŻNY
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	132	55	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	KPL?	NEOLIT
86-27	133	56	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR PÓŻNY
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR WCZESNY
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	134	57	OSADA	KPL	NEOLIT
			ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
86-27	135	58	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR PÓŻNY
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR PÓŻNY
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	136	59	OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	

Nr obszaru	Nr stanowiska	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
86-27	137	60	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	138	61	OSADA	NEOLIT	
			ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	139	62	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT?	
			ŚLAD OSADNICTWA	Wczesne Średniowiecze X-XIII	
			OSADA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR PÓŹNY
86-27	140	63	OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	LATEN-OWR
			OSADA	PRZEWORSKA	
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	LENDZIELSKA?	NEOLIT
86-27	141	64	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	Wczesne Średniowiecze X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR
86-27	142	65	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR
86-27	143	66	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-27	144	67	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR PÓŹNY
86-27	145	68	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	Wczesne Średniowiecze X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	146	69	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	Wczesne Średniowiecze	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
RATAJNO					
87-26	37	1	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			CMENTARZYSKO	Wczesne Średniowiecze X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
86-26	172	2	CMENTARZYSKO	NEOLIT-EP.BRAZU Wczesna	
86-26	173	3	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	Wczesne Średniowiecze X-XIII	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR FAZA C
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-26	174	4	OSADA	Wczesne Średniowiecze X-XIII	
87-26	38	5	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	

Nr obszaru	Nr stanowiska	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
87-26	39	6	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE?	
			ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
87-26	40	7	OSADA	PRZEWORSKA	OWR FAZA D
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			OSADA	ŚREDNIOWIECZE	
87-26	11	8	OSADA	ŁUŻYCKA	
			OSADA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
SIENIAWKA					
87-26	10	1	ŚLAD OSADNICTWA?	MEZOLIT?	
			ŚLAD OSADNICTWA?	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
87-26	31	1	GRODZISKO	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIV-XV	
86-26	165	2	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-26	166	3	ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	EP.BRAZU-HALSZTAT
87-26	32	4	ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	EP.BRAZU V
87-26	33	5	ŚLAD OSADNICTWA	EP.KAMIENIA	
87-26	34	6	ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	
87-26	35	7	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
87-26	36	8	ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	
			ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
86-26	167	9	OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	KPL	NEOLIT
			OSADA	PRADZIEJE	
86-26	168	10	OSADA	ŁUŻYCKA	HALSZTAT, PRADZIEJE
			OSADA	PRADZIEJE	
86-26	169	11	OSADA	KPL	NEOLIT
86-26	170	12	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-26	171	13	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
SIENICE					
87-27	13	1	NIEOKREŚLONA	PRADZIEJE	
			CMENTARZYSKO?	ŁUŻYCKA	HALSZTAT?
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
87-27	202	2	OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
87-27	14	3	NIEOKREŚLONA	PRADZIEJE	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	LATEN PÓŻNY
			OSADA	ŁUŻYCKA	EP.BRAZU
87-27	15	4	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
			NIEOKREŚLONA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR FAZA B-C2

Nr obszaru	Nr stanowiska	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
			OSADA	ŁUŻYCKA	EP.BRAŻU IV-V
			OSADA	KPL	NEOLIT
87-27	16	5	NIEOKREŚLONA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR FAZA B
			OSADA	ŁUŻYCKA	EP.BRAŻU
87-27	17	6	NIEOKREŚLONA	PRADZIEJE	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR FAZA B-C
			OSADA	ŁUŻYCKA	HALSZTAT
			OSADA	NEOLIT	
87-27	18	7	ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	EP.BRAŻU V- HALSZTAT C
87-27	19	8	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR FAZA C
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
87-27	20	9	OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
87-27	21	10	NIEOKREŚLONA	PRADZIEJE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR
			OSADA	NEOLIT	
87-27	22	11	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			NIEOKREŚLONA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA?	OWR FAZA C?
			OSADA	PRZEWORSKA?	LATEN PÓŻNY?
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			OSADA	NEOLIT	
87-27	23	12	SKARB?	PRZEWORSKA	OWR
87-27	24	13	NIEOKREŚLONA	PRADZIEJE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR
			OSADA	ŁUŻYCKA	HALSZTAT
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT?	
87-27	25	14	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR FAZA B
			OSADA	ŁUŻYCKA	EP.BRAŻU IV-V
87-27	26	15	CMENTARZYSKO?	PRZEWORSKA	OWR
87-27	27	16	ŚLAD OSADNICTWA	KCWK	NEOLIT STARSZY
87-27	28	17	CMENTARZYSKO	KPL	NEOLIT ŚRODKOWY
87-27	29	18	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
87-27	30	19	OSADA	KCWK	NEOLIT
87-27	31	20	ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWL V
87-27	32	21	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
87-27	33	22	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
87-27	34	23	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIII-XIV	

Nr obszaru	Nr stanowiska	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
87-27	35	24	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
87-27	36	25	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
87-27	37	26	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			OSADA?	NEOLIT MŁODSZY?	
87-27	38	27	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
87-27	39	28	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
87-27	40	29	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIII-XIV	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
87-27	41	30	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
87-27	42	31	OSADA	PRZEWORSKA	OWR FAZA C
87-27	43	32	OSADA	PRADZIEJE	
			OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE XIII-XIV	
87-27	44	33	NIEOKREŚLONA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR FAZA C
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
87-27	45	34	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
87-27	46	35	NIEOKREŚLONA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR FAZA C
			OSADA	ŁUŻYCKA	HALSZTAT
			OSADA	NEOLIT	
87-27	47	36	NIEOKREŚLONA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR FAZA C
87-27	48	37	NIEOKREŚLONA	PRADZIEJE	
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
87-27	49	38	ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	LATEN PÓŻNY?
			OSADA	ŁUŻYCKA	EP.BRAZU V- HALSZTAT
			OSADA	KPL	NEOLIT ŚRODKOWY
			ŚLAD OSADNICTWA	KCWK	NEOLIT STARSZY
			ŚLAD OSADNICTWA	KCWR	NEOLIT STARSZY
SŁUPICE					
86-26	1	1			
			OSADA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
			VII-VIII		
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR, PRADZIEJE
			OSADA	PRZEWORSKA	LATEN
OSADA	ŁUŻYCKA	EP.BRAZU V- HALSZTAT			

Nr obszaru	Nr stanowiska	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
			OSADA	NEOLIT	
86-26	2	2	CMENTARZYSKO	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-26	3	3	OSADA	ŁUŻYCKA	EP.BRAZU
86-26	4	4	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			CMENTARZYSKO	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-26	5	5	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-26	6	6	OSADA	NEOLIT	
86-26	7	7	SKARB	PRZEWORSKA	NIEOKREŚLONA
86-26	8	8	ZNALEZISKO LUŻNE	PRZEWORSKA	LATEN-OWR
86-26	9	9	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	10	10	OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWL FAZA D
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-26	11	11	OSADA	ŁUŻYCKA	EP.BRAZU
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-26	12	12	OSADA	PRADZIEJE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR
			OSADA	ŁUŻYCKA	HALSZTAT
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-26	13	13	OSADA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	KPL	NEOLIT
86-26	14	14	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-26	15	15	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	16	16	OSADA	ŁUŻYCKA	HALSZTAT
86-26	17	17	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR FAZA C
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-26	18	18	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-26	19	19	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	20	20	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	21	21	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	22	22	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	

Nr obszaru	Nr stanowiska	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	23	23	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT, PRADZIEJE	
86-26	24	24	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			OSADA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	NIEOKREŚLONA
86-26	25	25	ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
86-26	26	26	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
86-26	27	27	OSADA	PRZEWORSKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
86-26	28	28	OSADA	PRZEWORSKA	OWR, PRADZIEJE
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-26	29	29	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-26	30	30	OSADA	PRADZIEJE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR FAZA C
86-26	31	31	OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-26	32	32	OSADA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
86-26	33	33	OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
SOKOLNIKI					
86-26	189	1	SKARB	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE XI	
86-26	190	2	OSADA	PRZEWORSKA	LATEN-OWR
			OSADA	ŁUŻYCKA	EP.BRAŻU
86-26	191	3	OSADA	PRZEWORSKA	NIEOKREŚLONA
			OSADA	ŁUŻYCKA	EP.BRAŻU
86-26	192	4	OSADA	PRZEWORSKA	OWR FAZA C
			OSADA	KCW	NEOLIT
86-26	193	5	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-27	229	6	OSADA	ŁUŻYCKA	EP.BRAŻU
86-26	194	7	OSADA	PRZEWORSKA	NIEOKREŚLONA
			OSADA	ŁUŻYCKA	EP.BRAŻU
			ŚLAD OSADNICTWA	KPL	NEOLIT

Nr obszaru	Nr stanowiska	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	195	8	OSADA	PRZEWORSKA	OWR FAZA C
86-26	196	9	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR
			OSADA	PRADZIEJE	
86-26	197	10	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	ŁUŻYCKA	EP.BRAZU
86-26	198	11	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-26	199	12	OSADA	PRZEWORSKA	OWR/OWL FAZA C/D
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			OSADA	KCWR	NEOLIT
86-26	200	13	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	201	14	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
86-26	202	15	ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	KPL?	NEOLIT
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
86-26	203	16	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR
			OSADA	ŁUŻYCKA	HALSZTAT
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-26	204	17	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	EP.KAMIENIA	
86-26	205	18	ŚLAD OSADNICTWA	ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	230	19	ŚLAD OSADNICTWA	NIEOKREŚLONA	
86-27	231	20	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			OSADA	KPL	NEOLIT
86-27	232	21	ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	233	22	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
86-27	234	23	ŚLAD OSADNICTWA	NIEOKREŚLONA	
86-27	235	24	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA

Nr obszaru	Nr stanowiska	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
86-27	236	25	NIEOKREŚLONA	NIEOKREŚLONA	
86-27	237	26	CMENTARZYSKO?	NIEOKREŚLONA	
86-27	238	27	OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR PÓŹNY
			CMENTARZYSKO	ŁUŻYCKA	EP.BRAZU-HALSZTAT
86-27	239	28	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	240	29	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	241	30	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	242	31	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	243	32	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	EP.BRAZU-HALSZTAT
86-27	244	33	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR PÓŹNY
86-27	245	34	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE VIII-X	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR PÓŹNY
			ŚLAD OSADNICTWA	KCWR? KPL?	NEOLIT
STOSZÓW					
87-25	19	1	GRODZISKO	ŚREDNIOWIECZE	
			STOŻKOWATE		
87-25	20	2	ŚLAD OSADNICTWA	EP.KAMIENIA/EP.BRAZU I	
87-25	21	3	NIEOKREŚLONA	NIEOKREŚLONA	
87-25	22	4	ŚLAD OSADNICTWA	EP.KAMIENIA	
87-25	23	5	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE XII-1 poł. XIII	
TRZEBNIK					
86-27	147	1	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR
			OSADA	ŁUŻYCKA	EP.BRAZU V-HALSZTAT
86-27	148	2	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE IX-XIII	
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR-OWL FAZA

Nr obszaru	Nr stanowiska	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
					B2-D
			ŚLAD OSADNICTWA	KCWR	NEOLIT
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-27	149	3	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR PÓŹNY
			OSADA	PRZEWORSKA	LATEN
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-27	150	4	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	KPL?	NEOLIT
86-27	151	5	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR WCZESNY
86-27	152	6	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	153	7	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR FAZA C-D
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			OSADA	KPL	NEOLIT
86-27	154	8	ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-27	155	9	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-27	156	10	OSADA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			CMENTARZYSKO	NIEOKREŚLONA	
			OSADA	KPL?	NEOLIT?
86-27	157	11	ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			OSADA	NEOLIT	
			CMENTARZYSKO?	KPL	NEOLIT
86-27	158	12	OSADA	PRZEWORSKA	OWR WCZESNY
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	HALSZTAT
			ŚLAD OSADNICTWA	EP.KAMIENIA	

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Łagiewniki na lata 2019 - 2023

Nr obszaru	Nr stanowiska	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
86-27	159	13	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR PÓŻNY
			ŚLAD OSADNICTWA	NIEOKREŚLONA	
86-27	160	14	OSADA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
86-27	161	15	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-27	162	16	ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-27	163	17	NIEOKREŚLONA	UNIETYCKA	EP.BRAZU I
86-27	164	18	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
86-27	165	19	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR PÓŻNY
86-27	166	20	ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
			ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
86-27	167	21	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	NEOLIT	
86-27	168	22	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	169	23	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR
			OSADA	KPL	NEOLIT
86-27	170	24	ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR PÓŻNY
86-27	171	25	ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR PÓŻNY
			ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			OSADA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	172	26	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			OSADA	PRZEWORSKA	OWR PÓŻNY
			OSADA	PRZEWORSKA	LATEN
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
86-27	173	27	OSADA	PÓŻNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	OWR PÓŻNY

Nr obszaru	Nr stanowiska	Nr stanowiska w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Chronologia
86-27	174	28	ŚLAD OSADNICTWA	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE	
			ŚLAD OSADNICTWA	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE X-XIII	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRADZIEJE	
			ŚLAD OSADNICTWA	PRZEWORSKA	LATEN
			ŚLAD OSADNICTWA	ŁUŻYCKA	NIEOKREŚLONA
			ŚLAD OSADNICTWA	KCWR?	NEOLIT

5.2.6. Zabytki w zbiorach muzealnych i innych

Na terenie gminy Łagiewniki nie istnieją jednostki o charakterze muzealnym czy też inne instytucje lub jednostki typu izba pamięci. Wiele cennych zabytków ulokowanych jest w lokalnych obiektach sakralnych.

Zabytki w zbiorach prywatnych znajdują się poza przestrzenią publiczną, są więc w większości trudne do uchwycenia. Wiadomo o działalności kolekcjonerskiej panów Waldemara Tokarskiego z Sieniawki oraz Wiesława Żygadło z Jażwiny, którzy niezależnie od siebie gromadzą ciągniki, maszyny rolnicze oraz sprzęt związany z historią mechanizacji rolniczej. Pani Maria Markowska z Radzikowa nauczycielka, społeczna działaczka kulturalno-oświatowa, prowadziła zespoły pieśni i tańca, akrobatyki artystycznej oraz małych form teatralnych, kierowała zespołu „Tęcza”, prowadziła zespoły przy Kole Gospodyń Wiejskich w Radzikowie i Stoszowie, w Gminnym Ośrodku Kultury kierowała grupą artystyczną „Biedronki”. W jednym z pomieszczeń na poddaszu byłej Szkoły Podstawowej w Radzikowie zgromadziła cenne pamiątki, świadczące o szerokiej działalności kulturalno-edukacyjnej naszej Gminy oraz swojej aktywności, jako animatorki, edukatorski. Wśród nich znajdują się: dyplomy, podziękowania, zdjęcia i pamiątki. Maria Markowska otrzymała 22 medale i odznaczenia za działalność oświatową i kulturalną.

5.2.7. Dziedzictwo niematerialne

W rozumieniu Konwencji UNESCO, której tekst został przyjęty na 32 sesji w październiku 2003 r., dziedzictwo niematerialne to zwyczaje, przekaz ustny, wiedza i umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa, które są uznane za część własnego dziedzictwa przez daną wspólnotę, grupę lub jednostki.

Ten rodzaj dziedzictwa przekazywany jest z pokolenia na pokolenia i ustawicznie odtwarzany przez wspólnoty i grupy w relacji z ich środowiskiem, historią i stosunkiem do przyrody. Dla danej społeczności dziedzictwo niematerialne jest źródłem poczucia tożsamości i ciągłości. Dziedzictwo niematerialne w rozumieniu konwencji UNESCO obejmuje:

- Tradycje i przekazy ustne, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego,
- Sztuki widowiskowe,
- Zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne,
- Wiedzę i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata,
- Umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

Rolą władz samorządowych jest m.in. pielęgnowanie wszelkich zastanych przejawów tego dziedzictwa jak i tworzenie warunków do budowania nowych form tożsamości kulturowej. Służą temu:

- wydarzenia kulturalne odbywające się na terenie gminy:
  - o Dni Kresowiaka,
  - o Przegląd Pieśni Pasyjnej,
  - o "Polska Biega",
  - o Dni Łagiewniki,
  - o Dożynki Gminne,
  - o Turniej Sołectw,
  - o Uroczystości z ok. Święta Niepodległości 11 listopada,
  - o Zajęcia dla dzieci w ferie i wakacje,
  - o Spotkania seniorów,
- działalność Gminnego Ośrodka Kultury, Bibliotek i Sportu w Łagiewnikach - GOKBiS jest głównym organizatorem imprez kulturalnych, rozrywkowych i sportowych na terenie gminy Łagiewniki,
- działalność zespołów muzycznych i śpiewaczych - Canzona"- chór działający w Olesznej od 1994 r. Corocznie bierze udział w Przeglądzie Chórów Pogranicza w Pieszycach. Zespół jest częstym gościem festiwali zagranicznych, na których przybliża, prezentuje i propaguje polską i lokalną kulturę,
- działalność organizacji kultywujących folklor;
  - o Koło Gospodyń Wiejskich w Jażwinie,
  - o Koło Gospodyń Wiejskich w Ligocie Wielkiej,

- o Koło gospodyń Wiejskich Młyniczanki,
  - o Koło Gospodyń Wiejskich w Radzikowie
- działalność Stowarzyszeń: Stowarzyszenia Ślężanie – Lokalna Grupa Działania, w której członkiem jest Gminny Ośrodek Kultury i Bibliotek w Łagiewnikach, Towarzystwa Świętojańskiego Sieniawka, Stowarzyszenia Aktywna Gmina Łagiewniki.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

W myśl art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 2067), formami ochrony zabytków są:

- wpis do rejestru zabytków;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Na terenie gminy Łagiewniki znajdują się zabytki objęte prawnymi formami ochrony, w postaci wpisu do rejestru zabytków oraz ustalenia zawarte w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Wszystkie obiekty figurujące w gminnej ewidencji zabytków zlokalizowane w granicach obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego podlegają ustaleniom ww. planów.

Żaden zabytek nie jest chroniony przez uznanie za pomnik historii, utworzenie parku kulturowego.

Poniższa tabela przedstawia zabytki z terenu gminy Łagiewniki objęte ochroną przez wpis do rejestru zabytków.

Lp.	Miejscowość	Obiekt	Numer rejestru zabytków	Data wpisu
1.	Jaźwina	Kościół par. p.w. Wniebowstąpienia Pańskiego	A/5956	12.02.2015 r.
2.	Ligota Wielka	Kościół fil. p.w. NMP Królowej Polski	A/4400/887	30.06.1960 r.
3.	Ligota Wielka	Dwór – ruina	A/4401/756	27.09.1980 r.

4.	Łagiewniki	Kościół pom. p.w. MB Częstochowskiej	A/4408/1357	13.08.1965 r.
5.	Łagiewniki	Kościół klasztorny cystersów, ob. par. p.w. św. Józefa	A/4407/889	30.06.1961 r.
6.	Łagiewniki	Pałac	A/4409/1118	06.07.1964 r.
7.	Łagiewniki	Dwór konwersów cysterskich, ob. oficyna pałacowa	A/4409/1118	06.07.1964 r.
8.	Oleszna	Dwór	A/4457/486	13.03.1981 r.
9.	Przystronie	Pałac	A/6069	09.02.2017 r.
10.	Przystronie	Wiatrak holenderski (nieistniejący)	A/975/750	26.09.1960 r.
11.	Radzików	Kościół fil. p.w. św. Piotra i Pawła	A/4551/850	05.12.1960 r.
12.	Radzików	Dwór renesansowy	A/4552/498/ W	03.07.1991 r.
13.	Sieniawka	Kościół fil. p.w. św. Jana Chrzyciela	A/1266	15.07.2009 r.
14.	Sieniawka	Klasztor żeński, następnie dwór	A/4692/464	06.06.1957 r.
15.	Sienice	Kościół fil. p.w. św. Izydora	A/5975	14.09.2015 r.
16.	Słupice	Kościół par. p.w. św. Michała Archanioła	A/5816	13.03.2012 r.
17.	Słupice	Dwór obronny, ob. w stanie ruiny	A/4696/757	27.09.1960 r.
18.	Sokolniki	Pałac	A/4699/786	11.10.1960 r.
19.	Sokolniki	Założenie pałacowe z parkiem, folwarkiem, ogrodami gospodarczymi, elementami historycznego zagospodarowania m.in. most na fosie, mury, grobowiec (obszar)	A/4701	17.12.1998 r.
20.	Sokolniki	Oficyna mieszkalna I w zespole (przy pałacu)	A/4701	17.12.1998 r.
21.	Sokolniki	Stajnia (przy pałacu)	A/4701	17.12.1998 r.
23.	Sokolniki	Budynek mieszkalno – gospodarczy, folwark pałacowy	A/4701	17.12.1998 r.
24.	Sokolniki	Obora, folwark pałacowy	A/4701	17.12.1998 r.
25.	Sokolniki	Wozownia, ob. budynek gospodarczy, folwark pałacowy	A/4701	17.12.1998 r.
26.	Sokolniki	Park	A/4700/525/ W	31.01.1984 r.
27.	Sokolniki	Wieża ku czci Bismarcka – Jańska Góra	165/A/03	30.06.2003 r.
28.	Stoszów	Kościół fil. p.w. św. Trójcy	A/4725/502/ W	30.04.1983 r.
29.	Stoszów	Dwór w stanie ruiny	A/4726/758	27.09.1960 r.

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

Zgodnie z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 23 lipca 2003 r. (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 2067) gminną ewidencję zabytków na terenie gminy prowadzi wójt, burmistrz lub prezydent w formie zbioru kart adresowych zabytków. Ewidencja taka powinna zawierać:

- zabytki nieruchomości wpisane do rejestru zabytków,
- zabytki nieruchomości niewpisane do rejestru zabytków a ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
- inne zabytki nieruchomości wyznaczone przez prezydenta, wójta, burmistrza miasta w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

Informacje o zabytkach nieruchomości, które powinna zawierać karta adresowa określa Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz.U. nr 113. Poz. 661). Gminna ewidencja zabytków zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 r. (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 2067) jest podstawą do sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami.

Wpis zabytków nieruchomości do gminnej ewidencji zabytków, jest podstawą do objęcia tych zabytków ochroną w formie zapisu w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego, decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Poniższa tabela przedstawia zabytki z terenu gminy Łagiewniki ujęte w gminnej ewidencji zabytków.

L.p.	Miejscowość	Adres	Rodzaj obiektu	Obiekt/ Zespół	Datacja
1	Jaźwina	Jaźwina	zespół	zespół kościelny	XIV w., XV w., 1692 r., 1885 r., XIX w., XX w.
2	Jaźwina	Jaźwina	kościół	kościół paraf. p.w. Wniebowstąpienia Pańskiego	1692 r., 1885 r.
3	Jaźwina	Jaźwina	cmentarz	cmentarz przykościelny	XV w.
4	Jaźwina	Jaźwina	mur	mur z bramą cmentarza przykościelnego	ok. 1880 r.
5	Jaźwina	Jaźwina	cmentarz	cmentarz ewangelicki	II poł. XIX w.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Łagiewniki na lata 2019 - 2023

6	Jaźwina	Jaźwina 80	plebania	plebania	1899 r.
7	Jaźwina	Jaźwina	gospodarczy	budynek gospodarczy w zespole plebanii	XIX/XX w.
8	Jaźwina	Jaźwina 68 / 69	pałac	pałac, ob. ruina	XVII w.?, I poł. XIX w., pocz. XX w.
9	Jaźwina	Jaźwina	zespół	zespół dworski	1512 r., k. XIX w., XIX/XX w.
10	Jaźwina	Jaźwina 14	pałac	dwór, ob. ruina	1512 r., k. XIX w.
11	Jaźwina	Jaźwina 11	oficyna	oficyna w zespole dworskim	XIX/XX w.
12	Jaźwina	Jaźwina 12, 13	oficyna	oficyna w zespole dworskim	XIX/XX w.
13	Jaźwina	Jaźwina	gospodarczy	stodoła II, w zespole dworskim	XIX/XX w.
14	Jaźwina	Jaźwina	gospodarczy	budynek gospodarczy, ob. mieszkalno - warsztatowy w zespole dworski	XIX/XX w.
15	Jaźwina	Jaźwina 4	dom mieszkalny	dom mieszkalno-gospodarczy	1871 r.
16	Jaźwina	Jaźwina 15	dom mieszkalny	dom mieszkalny	ok. 1880 r.
17	Jaźwina	Jaźwina 29	dom mieszkalny	dom mieszkalny	ok. 1880 r., 1927 r.
18	Jaźwina	Jaźwina 29	gospodarczy	budynek gospodarczy w zespole	ok. 1880 r.
19	Jaźwina	Jaźwina 30	dom mieszkalny	dom mieszkalny	ok. 1880 r.
20	Jaźwina	Jaźwina 33	dom mieszkalny	dom mieszkalno-gospodarczy	ok. 1880 r.
21	Jaźwina	Jaźwina 42	dom mieszkalny	dom mieszkalny	1890 r.
22	Jaźwina	Jaźwina 44	dom mieszkalny	dom mieszkalny	k. XIX w.
23	Jaźwina	Jaźwina 45	dom mieszkalny	dom mieszkalny	XIX/XX w.
24	Jaźwina	Jaźwina 47	dom mieszkalny	dom mieszkalny	k. XIX w.
25	Jaźwina	Jaźwina 53	dom mieszkalny	dom mieszkalny	poł. XIX w., XIX/XX w.
26	Jaźwina	Jaźwina 50 A (d. 53)	gospodarczy	wozownia w zespole	XIX/XX w.
27	Jaźwina	Jaźwina 68 / 69	dom mieszkalny	dom mieszkalny	k. XIX w.
28	Jaźwina	Jaźwina 72	dom mieszkalny	dom mieszkalny	I poł. XIX w., XIX/XX w.
29	Jaźwina	Jaźwina 72	gospodarczy	obora w zespole	XIX/XX w.
30	Jaźwina	Jaźwina 72	gospodarczy	stodoła w zespole	XIX/XX w.
31	Jaźwina	Jaźwina 73	dom mieszkalny	dom mieszkalny	I poł. XIX w., XIX/XX w.
32	Jaźwina	Jaźwina 73, 71 (d. 73)	gospodarczy	obora w zespole	k. XIX w.
33	Jaźwina	Jaźwina 73	gospodarczy	budynek gospodarczy w zespole	XIX/XX w.
34	Jaźwina	Jaźwina 74	dom mieszkalny	dom mieszkalny	1784 r., XIX/XX w.
35	Jaźwina	Jaźwina 88	dom mieszkalny	dom mieszkalno-gospodarczy	XIX/XX w.
36	Jaźwina	Jaźwina 88	gospodarczy	drewutnia w zespole	k. XIX w.
37	Jaźwina	Jaźwina 88	gospodarczy	budynek gospodarczy w zespole	I poł. XX w.
38	Jaźwina	Jaźwina 88	gospodarczy	stodoła w zespole	XIX/XX w.
39	Jaźwina	Jaźwina 90	dom mieszkalny	dom mieszkalny	k. XIX w.
40	Jaźwina	Jaźwina 92	dom mieszkalny	dom mieszkalny	pocz. XX w.
41	Jaźwina	Jaźwina 100	dom mieszkalny	dom mieszkalny, ob. bank i biblioteka	XIX/XX w.
42	Jaźwina	Jaźwina 109	dom mieszkalny	dom mieszkalny	k. XIX w.
43	Jaźwina	Jaźwina 118	dom mieszkalny	dom mieszkalny	ok. 1880 r.
44	Jaźwina	Jaźwina 141	dom mieszkalny	dom mieszkalny	XIX/XX w.
45	Jaźwina	Jaźwina 150	dom mieszkalny	dom mieszkalny	ok. 1880 r.
46	Jaźwina	Jaźwina 154	dom mieszkalny	dom mieszkalny	ok. 1880 r.
47	Jaźwina	Jaźwina 155	dom mieszkalny	dom mieszkalny	1872 r.
48	Kuchary	Kuchary	zespół	zespół pałacowo-parkowy z folwarkiem	k. XIX w., pocz. XX w.
49	Kuchary	Kuchary	pałac	pałac	k. XIX w., pocz. XX w., ok. 1930 r.
50	Kuchary	Kuchary	mur	mur z bramą w zespole	pocz. XX w.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Łagiewniki na lata 2019 - 2023

				pałacowym	
51	Kuchary	Kuchary	gospodarczy	obora I w zespole pałacowym	k. XIX w.
52	Kuchary	Kuchary	gospodarczy	obora II w zespole pałacowym	k. XIX w.
53	Kuchary	Kuchary	park	park pałacowy	k. XIX w., pocz. XX w.
54	Kuchary	Kuchary 5 (d. 27)	dom mieszkalny	dom mieszkalno-gospodarczy	1890 r.
55	Ligota Wielka	Ligota Wielka	zespół	zespół kościelny	II poł. XVI w., XVII w., poł. XX w.
56	Ligota Wielka	Ligota Wielka	kościół	kościół fil. p.w. NMP Królowej Polski	II poł. XVI w., pocz. XX w.
57	Ligota Wielka	Ligota Wielka	cmentarz	cmentarz przykościelny	XVII w.
58	Ligota Wielka	Ligota Wielka	cmentarz	cmentarz parafialny	I poł. XX w.
59	Ligota Wielka	Ligota Wielka	zespół	zespół dworsko-parkowy z folwarkiem	XVI w., XVII w., XIX w., XX w.
60	Ligota Wielka	Ligota Wielka	dwór	dwór-ruina	XVI w., XVII w., XIX/XX w.
61	Ligota Wielka	Ligota Wielka 38	oficyna	oficyna dworska	poł. XIX w.
62	Ligota Wielka	Ligota Wielka 39	oficyna	oficyna dworska nr 39	XIX/XX w.
63	Ligota Wielka	Ligota Wielka	gospodarczy	spichlerz w zespole dworskim	pocz. XIX w.
64	Ligota Wielka	Ligota Wielka	gospodarczy	obora I w zespole dworskim	pocz. XIX w., XX w.
65	Ligota Wielka	Ligota Wielka	gospodarczy	obora II w zespole dworskim	pocz. XIX w., XX w.
66	Ligota Wielka	Ligota Wielka	gospodarczy	budynek gospodarczy w zespole dworskim	XIX/XX w.
67	Ligota Wielka	Ligota Wielka	most	most na fosie w zespole dworskim	pocz. XX w.
68	Ligota Wielka	Ligota Wielka	park	park dworski	
69	Ligota Wielka	Ligota Wielka 2	dom mieszkalny	dom mieszkalny	ok. 1890 r.
70	Ligota Wielka	Ligota Wielka 2	gospodarczy	obora w zespole	k. XIX w.
71	Ligota Wielka	Ligota Wielka 53	dom mieszkalny	dom mieszkalny	k. XIX w., ok. 1910 r.
72	Ligota Wielka	Ligota Wielka 67	dom mieszkalny	dom mieszkalno-gospodarczy	k. XIX w.
73	Ligota Wielka	Ligota Wielka 71	dom mieszkalny	dom mieszkalny	k. XIX w., ok. 1910 r.
74	Łagiewniki	Łagiewniki	zespół	zespół kościelny	XV w., pocz. XVII w., pocz. XVIII w., XVIII w., I poł. XIX w., XIX w.
75	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Kłodzka	kościół	kościół pom. p.w. MB Częstochowskiej	XV w., XVIII w., XIX/XX w.
76	Łagiewniki	Łagiewniki	cmentarz	cmentarz przykościelny	XV w.
77	Łagiewniki	Łagiewniki	mauzoleum	kaplica grobowa na cmentarzu przykościelnym	I poł. XIX w.
78	Łagiewniki	Łagiewniki	mauzoleum	kaplica grobowa rodziny Grust na cmentarzu przykościelnym	1851 r.
79	Łagiewniki	Łagiewniki	dzwonnica	dzwonnica na cmentarzu przykościelnym	XV w., pocz. XVII w., II poł. XIX w.
80	Łagiewniki	Łagiewniki	mur	mur kościelny	XV w., XVIII w., XIX w.
81	Łagiewniki	Łagiewniki	cmentarz	cmentarz parafialny	
82	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Nadrzeczna	kościół	kościół klasztorny cystersów, ob. paraf. p.w. św. Józefa	1798 – 1799, XIX/XX w.
83	Łagiewniki	Łagiewniki	zespół	zespół pałacowy	XVIII w., I poł. XIX w., 1841 r., k. XIX w., pocz. XX w.
84	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Nadrzeczna 27	pałac	pałac, ob. nieużytkowany	XVIII w. I poł. XIX w., XX w.
85	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Nadrzeczna 27	dwór	dwór konwersów cysterskich, ob. oficyna dworska	

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Łagiewniki na lata 2019 - 2023

86	Łagiewniki	Łagiewniki	oficyna	oficyna mieszkalna I w zespole pałacowym	1901 r.
87	Łagiewniki	Łagiewniki	oficyna	oficyna mieszkalna II w zespole pałacowym	1841 r.
88	Łagiewniki	Łagiewniki	mur	mur z bramami w zespole pałacowym	pocz. XX w.
89	Łagiewniki	Łagiewniki	gospodarczy	stodoła I w zespole folwarku pałacowego	pocz. XX w.
90	Łagiewniki	Łagiewniki	gospodarczy	stodoła II w zespole folwarku pałacowego	pocz. XX w.
91	Łagiewniki	Łagiewniki	gospodarczy	spichlerz w zespole folwarku pałacowego	pocz. XX w.
92	Łagiewniki	Łagiewniki	gospodarczy	obora w zespole folwarku pałacowego	1910 r.
93	Łagiewniki	Łagiewniki	park	park pałacowy	
94	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Kłodzka 2	klasztor	oficyna klasztorna	k. XIX w.
95	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Słowiańska 4	publiczne	poczta	XIX/XX w.
96	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Jedności Narodowej 10	publiczne	przedszkole	ok. 1930 r.
97	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Sportowa 9	publiczne	Ośrodek Sportu i Rekreacji	ok. 1930 r.
98	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Jedności Narodowej 1	dom mieszkalny	dom mieszkalny	ok. 1870 r., ok. 1920 r.
99	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Jedności Narodowej 3	dom mieszkalny	dom mieszkalny	k. XIX w.
100	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Jedności Narodowej 12	dom mieszkalny	dom mieszkalny	k. XIX w.
101	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Jedności Narodowej 14	dom mieszkalny	dom mieszkalny	XX/XIX w.
102	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Jedności Narodowej 15	dom mieszkalny	dom mieszkalny	ok. 1905 r.
103	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Jedności Narodowej 18	dom mieszkalny	dom mieszkalny	k. XIX w.
104	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Jedności Narodowej 19	dom mieszkalny	dom mieszkalny	ok. 1920 r.
105	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Jedności Narodowej 20	dom mieszkalny	dom mieszkalny	1856 r., 1906 r.
106	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Jedności Narodowej 24	dom mieszkalny	dom mieszkalny	k. XIX w.
107	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Jedności Narodowej 24	gospodarczy	budynek gospodarczy	k. XIX w.
108	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Jedności Narodowej 25	dom mieszkalny	dom mieszkalny	k. XIX w.
109	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Jedności Narodowej 40	dom mieszkalny	dom mieszkalny	k. XIX w.
110	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Jedności Narodowej 40	gospodarczy	budynek gospodarczy I w zespole	k. XIX w.
111	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Jedności Narodowej 40	gospodarczy	budynek gospodarczy II w zespole	k. XIX w.
112	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Kłodzka 3	dom mieszkalny	dom mieszkalny, ob. plebania	k. XIX w.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Łagiewniki na lata 2019 - 2023

113	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Ogrodowa 2	dom mieszkalny	dom mieszkalny	k. XIX w.
114	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Półwiejska 1	dom mieszkalny	dom mieszkalny	1902 r.
115	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Słowiańska 1	dom mieszkalny	dom mieszkalny	XX/XIX w.
116	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Słowiańska 5	dom mieszkalny	dom mieszkalny	ok. 1880 r.
117	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Słowiańska 9	dom mieszkalny	dom mieszkalny	pocz. XX w.
118	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Słowiańska 10	dom mieszkalny	dom mieszkalny	ok. 1880 r.
119	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Słowiańska 13	dom mieszkalny	dom mieszkalny	pocz. XX w.
120	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Słowiańska 14	dom mieszkalny	dom mieszkalny	pocz. XX w.
121	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Słowiańska 15	dom mieszkalny	dom mieszkalny z apteką	k. XIX w.
122	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Słowiańska 17	dom mieszkalny	dom mieszkalny	I poł. XIX w., ok. 1910 r.
123	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Słowiańska 19	dom mieszkalny	dom mieszkalno-gospodarczy	k. XIX w., XX w.
124	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Słowiańska 24	dom mieszkalny	dom mieszkalny	ok. 1905 r.
125	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Słowiańska 24	gospodarczy	stodoła w zespole	pocz. XX w.
126	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Słowiańska 24	gospodarczy	budynek gospodarczy w zespole	pocz. XX w.
127	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Słowiańska 26, 27 (d. 27)	dom mieszkalny	dom mieszkalny	k. XIX w.
128	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Słowiańska 26 (d. 27)	gospodarczy	obora w zespole	k. XIX w.
129	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Słowiańska 32	dom mieszkalny	dom mieszkalny	ok. 1920 r.
130	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Sportowa 10	dom mieszkalny	dom mieszkalny	ok. 1930 r.
131	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Wrocławska 6	dom mieszkalny	dom mieszkalny	pocz. XX w.
132	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Jedności Narodowej 30	przemysłowe	budynek Pogotowia Energetycznego	ok. 1930 r.
133	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Jedności Narodowej 30	przemysłowe	budynek transformatora w zespole Pogotowia Energetycznego	ok. 1930 r.
134	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Kolejowa 2	dworzec	dworzec kolejowy	pocz. XX w.
135	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Kolejowa 2	dworzec	budynek WC w zespole dworca kolejowego	pocz. XX w.
136	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Kolejowa 2	dworzec	magazyn dróżnika w zespole dworca kolejowego	pocz. XX w.
137	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Półwiejska 4a/4	dworzec	dom mieszkalny, d. stacja kolejowa	ok. 1883 r.
138	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Przemysłowa 1	dom mieszkalny	willa dyrektora w zespole cukrowni	k. XIX w.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Łagiewniki na lata 2019 - 2023

139	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Przemysłowa 2	przemysłowe	budynek administracyjny w zespole cukrowni	ok. 1932 r.
140	Łagiewniki	Łagiewniki, ul. Przemysłowa 2	mur	mur z bramą w zespole cukrowni	k. XIX w.
141	Młynica	Młynica 5	dom mieszkalny	dom mieszkalno-gospodarczy	pocz. XX w.
142	Młynica	Młynica 28 (d. 25)	dom mieszkalny	dom mieszkalny	k. XIX w.
143	Młynica	Młynica	park	park krajobrazowy	
144	Oleszna	ul. Kościelna	zespół	zespół kościelny	1847 – 1848 r., XVIII w., k. XIX w.
145	Oleszna	ul. Kościelna	kościół	kościół fil. p.w. Wniebowzięcia NMP	1847 – 1848 r.
146	Oleszna	ul. Kościelna	cmentarz	cmentarz przykościelny	XVIII w.
147	Oleszna	ul. Kościelna	mauzoleum	kaplica grobowa I na cmentarzu przykościelnym	k. XIX w.
148	Oleszna	ul. Kościelna	mauzoleum	kaplica grobowa II na cmentarzu przykościelnym	k. XIX w.
149	Oleszna	ul. Kościelna	mur	mur z bramą - cmentarz przykościelny	k. XIX w.
150	Oleszna	ul. Spokojna	cmentarz	cmentarz parafialny	1891 r.
151	Oleszna	ul. Spokojna	kaplica	kaplica na cmentarzu parafialnym	XIX/XX w.
152	Oleszna	ul. Ślężna	zespół	zespół dworski z folwarkiem	k. XVIII w., XIX w., XIX/XX w., pocz. XX w.
153	Oleszna	ul. Ślężna 20 A (d. 20)	dwór	dwór	pocz. XIX w.
154	Oleszna	ul. Ślężna 26 (d. 5)	dom mieszkalny	dom mieszkalny w zespole dworskim	pocz. XX
155	Oleszna	ul. Ślężna 20	oficyna	oficyna I w zespole dworskim	k. XVIII w., I poł. XIX w.
156	Oleszna	ul. Ślężna 22	oficyna	oficyna II w zespole dworskim	1 ćw. XIX w.
157	Oleszna	ul. Ślężna	gospodarczy	obora I w zespole dworskim	ok. 1870 r.
158	Oleszna	ul. Ślężna	gospodarczy	obora II w zespole dworskim	ok. 1860 r., pocz. XX w.
159	Oleszna	ul. Ślężna	gospodarczy	obora III w zespole dworskim	pocz. XX w.
160	Oleszna	ul. Ślężna	gospodarczy	obora IV w zespole dworskim	1870 r.
161	Oleszna	ul. Ślężna	gospodarczy	stodoła I w zespole dworskim	1 ćw. XIX w., 1870 r.
162	Oleszna	ul. Ślężna	gospodarczy	stodoła II w zespole dworskim	ok. 1870 r.
163	Oleszna	ul. Ślężna	gospodarczy	garaż w zespole dworskim	XIX/XX w.
164	Oleszna	ul. Ślężna	mur	mur z bramą w zespole dworskim	k. XIX w.
165	Oleszna	ul. Ślężna	park	park dworski	
166	Oleszna	ul. Ślężna 14 (d. 53)	publiczne	dom ludowy, ob. dom mieszkalny	k. XIX w.
167	Oleszna	ul. Ślężna 66 (d. 4)	dom mieszkalny	dom mieszkalny	k. XIX w.
168	Oleszna	ul. Ślężna 66 (d. 4)	gospodarczy	stodoła w zespole	k. XIX w.
169	Oleszna	ul. Ślężna 24 (d. 6)	dom mieszkalny	dom mieszkalny	k. XIX w.
170	Oleszna	ul. Wesola 17 (d. 15)	dom mieszkalny	dom mieszkalny	k. XIX w.
171	Oleszna	ul. Wesola 17 (d. 15)	dom mieszkalny	budynek gospodarczy, ob. mieszkalno-gospodarczy	k. XIX w.
172	Oleszna	ul. Wesola 17/15 (d. 15/16)	gospodarczy	obora w zespole	k. XIX w.

173	Oleszna	ul. Wesoła 15 (d. 16)	dom mieszkalny	dom mieszkalno-gospodarczy	k. XIX w.
174	Oleszna	ul. Wąska 1 (d. 24)	dom mieszkalny	dom mieszkalny	k. XIX w.
175	Oleszna	ul. Wąska 1 (d. 24)	gospodarczy	stodoła I w zespole	k. XIX w.
176	Oleszna	ul. Wąska 1 (d. 24)	gospodarczy	stodoła II w zespole	XIX/XX w.
177	Oleszna	ul. Wąska 1 (d. 24)	gospodarczy	chlew w zespole	k. XIX w.
178	Oleszna	ul. Wąska 1 (d. 24)	gospodarczy	budynek gospodarczy, ob. mieszkalno-gospodarczy	XIX/XX w.
179	Oleszna	ul. Ślężna 29 A (d. 28)	dom mieszkalny	dom mieszkalny	poł. XIX w., k. XIX w.
180	Oleszna	ul. Ślężna 29 B (d. 29)	gospodarczy	spichlerz, ob. bud. mieszkalno-gosp.	k. XIX w.
181	Oleszna	ul. Ślężna 27 (d. 32)	dom mieszkalny	dom mieszkalny	ok. 1860 r.
182	Oleszna	ul. Ślężna 27 (d. 32)	gospodarczy	wozownia w zespole	ok. 1860 r.
183	Oleszna	ul. Ślężna 27 (d. 32)	gospodarczy	obora w zespole	ok. 1860 r.
184	Oleszna	ul. Ślężna 14 A (d. 54)	dom mieszkalny	dom mieszkalny nieużytkowany obok	k. XIX w.
185	Oleszna	ul. Ślężna 14 A/12 (d. 54/55)	gospodarczy	obora I w zespole	k. XIX w.
186	Oleszna	ul. Ślężna 14 A/12 (d. 54/55)	gospodarczy	obora II w zespole	ok. 1910 r.
187	Oleszna	ul. Ślężna 14 A/12 (d. 54/55)	gospodarczy	obora III w zespole	ok. 1880 r.
188	Oleszna	ul. Ślężna 14 A (d. 54)	dom mieszkalny	dom mieszkalny	1913 r.
189	Oleszna	ul. Ślężna 12 (d. 55)	dom mieszkalny	dom mieszkalny	ok. 1880 r.
190	Oleszna	ul. Ślężna 14 A/12 (d. 54/55)	gospodarczy	stodoła II w zespole	ok. 1880 r.
191	Oleszna	ul. Ślężna 14 A/12 (d. 54/55)	mur	mur z bramami w zespole	ok. 1880 r.
192	Oleszna	ul. Ślężna 5 (d. 58)	dom mieszkalny	dom mieszkalny	1905 r.
193	Oleszna	ul. Lipowa 4 (d. 67)	dom mieszkalny	dom mieszkalny	ok. 1920 r.
194	Oleszna	ul. Lipowa 13 (d. 75)	dom mieszkalny	dom mieszkalny	k. XIX w.
195	Oleszna	ul. Lipowa 16 (d. 79)	dom mieszkalny	dom mieszkalny	ok. 1880 r.
196	Oleszna	ul. Boczna 1 (d. 82)	dom mieszkalny	dom mieszkalny	ok. 1880 r.

236	Radzików	Radzików 24	dom mieszkalny	dom mieszkalno-gospodarczy	ok. 1870 r.
237	Radzików	Radzików 24	gospodarczy	stodoła w zespole	k. XIX w.
238	Radzików	Radzików 28	dom mieszkalny	dom mieszkalny	1841 r., 1877 r.
239	Radzików	Radzików 29	dom mieszkalny	dom mieszkalny	1919 r.
240	Radzików	Radzików 50	dom mieszkalny	dom mieszkalny	pocz. XX w.
241	Radzików	Radzików 50	gospodarczy	budynek gospodarczy w zespole	pocz. XX w.
242	Ratajno	Ratajno 52	zespół	zespół kościelny	poł. XVIII w., XVIII w., poł. XIX w., k. XIX w.
243	Ratajno	Ratajno 52	kościół	kościół paraf. p.w. św. Antoniego	poł. XIX w.
244	Ratajno	Ratajno 52	cmentarz	cmentarz przykościelny	poł. XVIII w.
245	Ratajno	Ratajno 52	mur	mur z bramą cmentarza przykościelnego	XVIII w., k. XIX w.
246	Ratajno	Ratajno 21	dwór	dwór, ob. dom mieszkalny	pocz. XIX w., pocz. XX w.
247	Ratajno	Ratajno 2 (d. 1)	dom mieszkalny	dom mieszkalny	k. XIX w.
248	Ratajno	Ratajno 6	dom mieszkalny	dom mieszkalny	1876 r.
249	Ratajno	Ratajno 7	dom mieszkalny	dom mieszkalno-gospodarczy	XIX/XX w.
250	Ratajno	Ratajno 8	dom mieszkalny	dom mieszkalny	1849 r.
251	Ratajno	Ratajno 36	dom mieszkalny	dom mieszkalno-gospodarczy	1873 r.
252	Ratajno	Ratajno 36	gospodarczy	budynek gospodarczy w zespole	k. XIX w.
253	Ratajno	Ratajno 45a	dom mieszkalny	dom mieszkalny ze sklepem	1870 r.
254	Sieniawka	Sieniawka 71	zespół	zespół kościelny	XVIII w., II poł. XIX w.
255	Sieniawka	Sieniawka 71	kościół	kościół fil. p.w. św. Jana Chrzyciela	II poł. XIX w.
256	Sieniawka	Sieniawka 10	kaplica	kaplica p.w. św. Jana Nepomucena	XVIII w.
257	Sieniawka	Sieniawka 71	cmentarz	cmentarz przykościelny	XVIII w.
258	Sieniawka	Sieniawka	zespół	zespół dworski z folwarkiem	1676 r., I poł. XIX w., poł. XIX w. II poł. XIX w., pocz. XX w., XX w.
259	Sieniawka	Sieniawka 65	klasztor	klasztor żeński, następnie dwór, ob. nieużytkowany	1676 r., pocz. XX w.
260	Sieniawka	Sieniawka 66	oficyna	oficyna mieszkalno-gospodarcza w zespole dworskim	I poł. XIX w., II poł. XIX w., ok. 1886 r.
261	Sieniawka	Sieniawka	gospodarczy	obora I w zespole dworskim	ok. poł. XIX w., pocz. XX w.
262	Sieniawka	Sieniawka	gospodarczy	obora II w zespole dworskim	ok. poł. XIX w., pocz. XX w.
263	Sieniawka	Sieniawka	gospodarczy	stajnia w zespole dworskim	II poł. XIX w., XX w.
264	Sieniawka	Sieniawka	gospodarczy	stodoła I w zespole dworskim	poł. XIX w., XX w.
265	Sieniawka	Sieniawka	gospodarczy	stodoła II, ob. magazyn w zespole dworskim	poł. XIX w., XX w.
266	Sieniawka	Sieniawka	gospodarczy	stodoła III w zespole dworskim	poł. XX w., II poł XX w.
267	Sieniawka	Sieniawka	przemysłowe	trafostacja w zespole dworskim	pocz. XX w.
268	Sieniawka	Sieniawka 10	szkoła	szkoła	XIX/XX w.
269	Sieniawka	Sieniawka 15	dom mieszkalny	dom mieszkalny	XIX/XX w.
270	Sieniawka	Sieniawka 30	dom mieszkalny	dom mieszkalno-gospodarczy	ok. 1870 r.
271	Sieniawka	Sieniawka 57	dom mieszkalny	dom mieszkalny	XIX/XX w.
272	Sieniawka	Sieniawka 62, 63	dom mieszkalny	dom mieszkalno-gospodarczy	pocz. XX w.
273	Sienice	Sienice	zespół	zespół kościelny	1827 r., pocz. XIX w., k. XIX w.
274	Sienice	Sienice	kościół	kościół fil. p.w. św. Izydora	1827 r.
275	Sienice	Sienice	cmentarz	cmentarz przykościelny	1827 r.
276	Sienice	Sienice	mauzoleum	kaplica grobowa II na cmentarzu przykościelnym	k. XIX w.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Łagiewniki na lata 2019 - 2023

197	Oleszna	ul. Boczna 1 (d. 82)	gospodarczy	stodoła w zespole	ok. 1880 r.
198	Oleszna	ul. Lipowa 24 (d. 85)	dom mieszkalny	dom mieszkalny	k. XIX w.
199	Przystronie	Przystronie	zespół	zespół pałacowo-folwarczny	II poł. XVIII w., ok. 1800 r., ok. 1886 r., poł. XX w.
200	Przystronie	Przystronie 28	pałac	pałac	II poł. XVIII w., ok. 1800 r., ok. 1886 r., XIX w., poł. XX w.
201	Przystronie	Przystronie 27	oficyna	oficyna mieszkalno - gospodarcza w zespole pałacowym	ok. 1886 r.
202	Przystronie	Przystronie 26	oficyna	oficyna mieszkalna w zespole pałacowym	ok. 1886 r.
203	Przystronie	Przystronie 27	gospodarczy	budynek gospodarczy w zespole pałacowym, przy	ok. 1886 r.
204	Przystronie	Przystronie	gospodarczy	spichlerz w zespole pałacowym	ok. 1886 r.
205	Przystronie	Przystronie	gospodarczy	obora I w zespole pałacowym	1886 r.
206	Przystronie	Przystronie	gospodarczy	obora II w zespole pałacowym	1886 r.
207	Przystronie	Przystronie	gospodarczy	stajnia I w zespole pałacowym	ok. 1886 r.
208	Przystronie	Przystronie	gospodarczy	stajnia II w zespole pałacowym	ok. 1886 r.
209	Przystronie	Przystronie	gospodarczy	spichlerz II w zespole pałacowym	ok. 1886 r.
210	Przystronie	Przystronie	gospodarczy	gorzelnia w zespole pałacowym	ok. 1886 r.
211	Przystronie	Przystronie	młyn	młyn w zespole pałacowym	ok. 1886 r.
212	Przystronie	Przystronie	park	park pałacowy	
213	Przystronie	Przystronie 3	dom mieszkalny	dom mieszkalno-gospodarczy	ok. 1870 r.
214	Przystronie	Przystronie 3a	dom mieszkalny	dom mieszkalny	ok. 1870 r.
215	Przystronie	Przystronie 5	dom mieszkalny	dom mieszkalny	ok. 1870 r.
216	Przystronie	Przystronie 12	dom mieszkalny	dom mieszkalny	I poł. XIX w., XX w.
217	Przystronie	Przystronie 15	dom mieszkalny	dom mieszkalny	poł. XIX w., pocz. XX w.
218	Przystronie	Przystronie 20	dom mieszkalny	dom mieszkalny	k. XIX w.
219	Przystronie	Przystronie	wiatrak	wiatrak holenderski	XVIII w.
220	Radzików	Radzików 54 A	zespół	zespół kościelny	XIV w., XVI w., XVIII w.
221	Radzików	Radzików 54 A	kościół	kościół fil. p.w. św. Piotra i Pawła	XIV w., XVIII w.
222	Radzików	Radzików 54 A	cmentarz	cmentarz przykościelny	XVI w.
223	Radzików	Radzików	mur	mur z bramą cmentarza parafialnego	pocz. XX w.
224	Radzików	Radzików	kaplica	kostnica, ob. magazyn na cmentarzu przykościelnym	pocz. XX w.
225	Radzików	Radzików	cmentarz	cmentarz parafialny	II poł. XIX w.
226	Radzików	Radzików	zespół	zespół dworski z folwarkiem	XVI w., XVII w., XIX w., k. XIX w.
227	Radzików	Radzików	dwór	dwór renesansowy, ob. nieużytkowany	XVI w., XVII w., XIX w.
228	Radzików	Radzików	gospodarczy	obora w zespole dworskim	ok. 1890 r.
229	Radzików	Radzików	gospodarczy	obora - spichlerz w zespole dworskim	k. XIX w.
230	Radzików	Radzików	gospodarczy	stodoła w zespole dworskim	k. XIX w.
231	Radzików	Radzików 53	szkoła	szkoła	XIX/XX w.
232	Radzików	Radzików 1 (d. 66)	dom mieszkalny	dom mieszkalno-gospodarczy	k. XIX w.
233	Radzików	Radzików 2	dom mieszkalny	dom mieszkalny	k. XIX w.
234	Radzików	Radzików 13	dom mieszkalny	dom mieszkalno-gospodarczy	XIX/XX w.
235	Radzików	Radzików 24 A (d. 24)	dom mieszkalny	dom mieszkalny	1869 r.

Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Łagiewniki na lata 2019 - 2023

277	Sienice	Sienice	mauzoleum	kaplica grobowa rodziny Grundmann na cmentarzu przykościelnym	k. XIX w.
278	Sienice	Sienice 17	plebania	plebania, ob. dom mieszkalny	1851 – 1852 r.
279	Sienice	Sienice 17	gospodarczy	obora w zespole plebanii	poł. XIX w.
280	Sienice	Sienice 3	dom mieszkalny	dom mieszkalny	ok. 1870 r.
281	Sienice	Sienice 3	gospodarczy	obora w zespole	1872 r.
282	Sienice	Sienice 3	gospodarczy	stajnia w zespole	ok. 1870 r.
283	Sienice	Sienice 3	gospodarczy	stodoła w zespole	ok. 1870 r.
284	Sienice	Sienice 3	gospodarczy	wozownia w zespole	ok. 1870 r.
285	Sienice	Sienice 4	dom mieszkalny	dom mieszkalny	1924 r.
286	Sienice	Sienice 5	dom mieszkalny	dom mieszkalny	1860 r., XIX/XX w.
287	Sienice	Sienice 5	gospodarczy	obora I w zespole	k. XIX w.
288	Sienice	Sienice 5	gospodarczy	obora II w zespole	XIX/XX w.
289	Sienice	Sienice 23	dom mieszkalny	dom mieszkalny	ok. 1870 r.
290	Sienice	Sienice 23	gospodarczy	obora w zespole	ok. 1870 r.
291	Sienice	Sienice 26	dom mieszkalny	dom mieszkalny	1899 r.
292	Sienice	Sienice 38	dom mieszkalny	dom mieszkalny	ok. 1870 r.
293	Sienice	Sienice 40	dom mieszkalny	dom mieszkalny	ok. 1870 r.
294	Sienice	Sienice 40	gospodarczy	obora w zespole	
295	Sienice	Sienice 40	gospodarczy	chlew w zespole	1865 r.
296	Sienice	Sienice 40a	dom mieszkalny	dom mieszkalny	pocz. XX w.
297	Sienice	Sienice 44	dom mieszkalny	dom mieszkalny	k. XIX w.
298	Sienice	Sienice 45	dom mieszkalny	dom mieszkalny	k. XIX w.
299	Stupice	Stupice 90	zespół	zespół kościelny	XVI w., 1889 – 1890 r.
300	Stupice	Stupice 90	kościół	kościół paraf. p.w. św. Michała Archanioła	1889 – 1890 r.
301	Stupice	Stupice 90	cmentarz	cmentarz przykościelny	XVI w.
302	Stupice	Stupice 90	mur	mur z bramą cmentarza przykościelnego	
303	Stupice	Stupice 66	plebania	plebania	ok. 1910 r.
304	Stupice	Stupice	brama	brama z ogrodzeniem cmentarza parafialnego (za wsią)	pocz. XX w.
305	Stupice	Stupice	cmentarz	cmentarz ewangelicki	II poł. XIX w.
306	Stupice	Stupice 4	dwór	dwór obronny, ob. w stanie ruiny	1563 r., XIX/XX w.
307	Stupice	Stupice 2	dom mieszkalny	dom mieszkalny	1860 r.
308	Stupice	Stupice 2	gospodarczy	budynek gospodarczy w zespole	k. XIX w.
309	Stupice	Stupice 14	dom mieszkalny	dom mieszkalny	pocz. XX w.
310	Stupice	Stupice 14	gospodarczy	obora w zespole	k. XIX w.
311	Stupice	Stupice 14	gospodarczy	stodoła w zespole	
312	Stupice	Stupice 14	brama	brama w zespole	
313	Stupice	Stupice 13 (d. 14)	dom mieszkalny	budynek mieszkalno - gospodarczy w zespole	pocz. XX w.
314	Stupice	Stupice 27	dom mieszkalny	dom mieszkalno-gospodarczy	ok. 1870 r.
315	Stupice	Stupice 28	dom mieszkalny	dom mieszkalny	ok. 1870 r.
316	Stupice	Stupice 33	dom mieszkalny	dom mieszkalny	pocz. XX w.
317	Stupice	Stupice 40	dom mieszkalny	dom mieszkalno-gospodarczy	k. XIX w.
318	Stupice	Stupice 43	dom mieszkalny	dom mieszkalno-gospodarczy	k. XIX w.
319	Stupice	Stupice 49	gospodarczy	spichlerz	pocz. XX w.
320	Stupice	Stupice 58	dom mieszkalny	dom mieszkalny	XIX/XX w., XX w.
321	Stupice	Stupice 60	dom mieszkalny	dom mieszkalny	k. XIX w.
322	Stupice	Stupice 64	dom mieszkalny	dom mieszkalno-gospodarczy	pocz. XX w.
323	Stupice	Stupice 65	dom mieszkalny	dom mieszkalny	ok. 1910 r.

324	Stupice	Stupice 69	dom mieszkalny	dom mieszkalny	k. XIX w.
325	Stupice	Stupice 72	dom mieszkalny	dom mieszkalny	1818 r., k. XIX w.
326	Stupice	Stupice 72	gospodarczy	obora w zespole	k. XIX w.
327	Stupice	Stupice 73	dom mieszkalny	dom mieszkalny	1882 r.
328	Stupice	Stupice 74	dom mieszkalny	dom mieszkalny	ok. 1880 r.
329	Stupice	Stupice 74	gospodarczy	budynek gospodarczy w zespole	k. XIX w.
330	Sokolniki	Sokolniki 16 (d. 10)	pałac	pałac, ob. nieużytkowany	XVII w., XVIII w., XX w.
331	Sokolniki	Sokolniki	zespół	założenie pałacowe z parkiem, folwarkiem, ogrodami gospodarczymi, elementami historycznego zagospodarowania m.in. most na fosie, mury, grobowiec (obszar)	XVII w., XVIII w., XIX w., XX w.
332	Sokolniki	Sokolniki 14	oficyna	oficyna mieszkalna I w zespole (przy pałacu)	1698 r., XIX w.
333	Sokolniki	Sokolniki	gospodarczy	stajnia (przy pałacu)	II poł. XVII w., po 1720 r.
334	Sokolniki	Sokolniki 12	dom mieszkalny	budynek mieszkalno - gospodarczy, folwark pałacowy, ob. ANR SP	1868 r.
335	Sokolniki	Sokolniki	gospodarczy	obora, folwark pałacowy, ob. ANR SP	ok. poł. XIX w.
336	Sokolniki	Sokolniki	gospodarczy	wozownia, ob. bud. gospodarczy, folwark pałacowy, ob. ANR SP	ok. 1868 r.
337	Sokolniki	Sokolniki	park	park	
338	Sokolniki	Sokolniki	dom mieszkalny	dom ogrodnika w zespole pałacowym	1 ćw. XIX w.
339	Sokolniki	Sokolniki	kaplica	kaplica grobowa w parku pałacowym	1866 r.
340	Sokolniki	Sokolniki	wieża	wieża ku czci Bismarcka - Jańska Góra	1847 – 1848 r.
341	Stoszów	Stoszów	zespół	zespół kościelny	II poł. XVI w., XVI w., XIX w., 1894 r.
342	Stoszów	Stoszów	kościół	kościół fil. p.w. św. Trójcy	II poł. XVI w., XIX w., 1894 r.
343	Stoszów	Stoszów	cmentarz	cmentarz przykościelny	XVI w.
344	Stoszów	Stoszów	mur	brama i mur cmentarza przykościelnego	XVI w., XIX w.
345	Stoszów	Stoszów	cmentarz	cmentarz parafialny	II poł. XIX w.
346	Stoszów	Stoszów	zespół	zespół dworsko-parkowy z folwarkiem	XVI w., XVIII w., k. XIX w., XIX/XX w.
347	Stoszów	Stoszów 38 (d. 4)	dwór	dwór w stanie ruiny	XVI w., XIX/XX w.
348	Stoszów	Stoszów	most	most na fosie dworskiej	XVIII w., XIX w.
349	Stoszów	Stoszów 37	dom mieszkalny	dom mieszkalny w zespole dworskim	ok. poł. XIX w.
350	Stoszów	Stoszów	dom mieszkalny	dom mieszkalno - gospodarczy w zespole dworskim	k. XIX w.
351	Stoszów	Stoszów	gospodarczy	budynek gospodarczy - stajnia z wozownią w zespole dworskim	ok. poł. XIX w., XIX/XX w.
352	Stoszów	Stoszów	gospodarczy	stodoła I w zespole dworskim	ok. poł. XIX w.
353	Stoszów	Stoszów	park	park dworski	XVII – XIX w., pocz. XX w.
354	Trzebnik	Trzebnik 13	dom mieszkalny	dom mieszkalny	k. XIX w.
355	Trzebnik	Trzebnik 20	dom mieszkalny	dom mieszkalno-gospodarczy	poł. XIX w., XIX/XX w.
356	Trzebnik	Trzebnik 23	dom mieszkalny	dom mieszkalno-gospodarczy	poł. XIX w., XX w.

357	Trzebnik	Trzebnik 24	dom mieszkalny	dom mieszkalno-gospodarczy	k. XIX w.
-----	----------	-------------	----------------	----------------------------	-----------

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń

Mocne strony:

- atrakcyjne położenie komunikacyjne gminy: droga krajowa nr 8, droga krajowa nr 39, linia kolejowa nr 304, linia kolejowa nr 310, niewielka odległość od stolicy województwa dolnośląskiego, niewielka odległość od lotniska międzynarodowego Wrocław – Strachowice, niewielka odległość od granicy polsko – czeskiej,
- zasób obiektów i zespołów obiektów o wartościach architektonicznych, historycznych artystycznych i walorach krajobrazowych, do najcenniejszych należą: zespół dworski z folwarkiem w Sieniawce, założenie pałacowe w Sokolnikach, zespół pałacowy w Łagiewnikach i inne, kościół p.w. św. Trójcy w Stoszowie, kościół p.w. Piotra i Pawła w Radzikowie i inne,
- dobrze rozpoznane dziedzictwo archeologiczne gminy,
- zachowane cechy pierwotnego rozplanowania przestrzennego części wsi z zespołami historycznej zabudowy,
- zasób historycznej zabudowy chłopskiej (głównie XIX – wiecznej zabudowy murowanej)
- połączenie elementów krajobrazu kulturowego o walorach zabytkowych z walorami krajobrazowymi,
- zasób dzieł sztuki zgromadzony w obiektach sakralnych,
- istnienie zabytków będących świadectwem wielokulturowości i wielowyznaniowości (cmentarze ewangelickie),
- sanktuarium Matki Bożej w kościele p.w. św. Trójcy w Stoszowie z tradycją pielgrzymek,
- organizacja imprez kulturalnych takich jak: Dni Kresowiaka, Przegląd Pieśni Pasyjnej, „Polska Biega”, Dni Łagiewnik, Dożynki Gminne, Turniej Sołectw, Przegląd Pieśni Pasyjnej, Uroczystości z ok. Święta Niepodległości 11 listopada,
- korzystne warunki rozwoju turystyki ze względu na warunki naturalne oraz zachowane dziedzictwo kulturowe,
- obecność regionalistów oraz pasjonatów lokalnej historii,

- społeczeństwo obywatelskie, charakteryzujące się świadomością potrzeb wspólnoty gminnej, zdolnością samoorganizacji, aktywnością,
- aktywność lokalnych władz w pozyskiwaniu środków na cele kulturalne,
- wysokie pokrycie terenu miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego.

Słabe strony:

- słaba egzekucja zasad i kierunków ochrony dziedzictwa kulturowego określonych w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego,
- postępująca degradacja historycznych układów ruralistycznych,
- modernizacja historycznej zabudowy skutkująca degradacją lokalnych kolorytów,
- niewystarczające zabezpieczenie ppoż. i antywłamaniowe zabytków,
- rozprzestrzenianie się zabudowy poza zwarte układy osadnicze,
- dezintegracja zespołów dworsko – folwarcznych w związku z restrukturyzacją i zmiana właścicieli,
- zły stan większości cmentarzy poewangelickich,
- stopniowa degradacja zabytkowych zespołów zabudowy (wyburzenia oraz remonty obniżające wartość zabytkową budynków),
- niewielkie zrozumienie społeczne dla zagadnień związanych z ochroną zabytków i dziedzictwa kulturowego,
- niewystarczające zasoby lokalnego kapitału inwestycyjnego,
- odpływ ludzi młodych z uwagi na bezrobocie,
- trudności finansowe właścicieli obiektów zabytkowych.

Szanse:

- zachowanie zasadniczych cech krajobrazu kulturowego gminy.
- podniesienie atrakcyjności turystycznej z wykorzystaniem dziedzictwa kulturowego – zagospodarowanie szlaków turystycznych istniejących i nowych przy wyeksponowaniu obiektów zabytkowych i zabytków archeologicznych,
- utrzymanie i eksponowanie zachowanych zabytków o walorach lokalnych, tworzących lokalny klimat,
- podniesienie poziomu realizacji architektonicznych oraz sposobu zagospodarowania działek,

- kształtowanie nowego zagospodarowania na zasadzie dobrej kontynuacji,
- budowa dodatkowych szlaków/tras turystycznych w oparciu o środowisko naturalne i kulturowe z całym bogactwem środowiska przyrodniczego,
- budowa we współpracy samorządu, lokalnych organizacji i stowarzyszeń, organizacji turystycznych wspólnego zintegrowanego systemu zarządzania i monitoringu zagospodarowania na cele turystyczne, kulturalne środowiska naturalnego i kulturowego,
- wspieranie rozwoju agroturystyki we wsiach o walorach i cechach sprzyjających tej funkcji,
- podniesienie poziomu wiedzy w zakresie ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego,
- kształtowanie współczesnych form zabudowy i zagospodarowania terenu z poszanowaniem tradycji i wykorzystaniem wzorców regionalnych,
- aktywizacja ekonomiczna i społeczna wokół działalności związanej z promowaniem i utrzymaniem zabytków,
- zwiększenie środków budżetowych na działania związane z ochroną zabytków,
- możliwość współfinansowania prac konserwatorskich i remontowych obiektów zabytkowych ze środków finansowych pochodzących z różnych źródeł: państwowych, samorządowych, prywatnych, wyznaniowych, środków UE i in.,
- określenie warunków rozwoju przestrzennego gminy, wdrożenie polityki przestrzennej, która pozwoli kontrolować powstawanie nowych inwestycji bez uszczerbku dla wartości dziedzictwa kulturowego,
- uwzględnienie problematyki ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych: programach, strategiach, planach rozwoju i in.,
- szeroka promocja walorów dziedzictwa kulturowego, mająca na celu zmianę stereotypu gminy Łagiewniki jako terenu pozbawionego zabytków,
- tworzenie projektów i produktów turystycznych w oparciu o istniejące zasoby,
- współpraca międzyregionalna,
- aktywność organizacji pozarządowych,
- wzrost świadomości mieszkańców w dziedzinie ochrony dziedzictwa kulturowego,
- wzrost świadomości mieszkańców w zakresie ekologii, kultury i historii,
- tworzenie produktów turystycznych w oparciu o atrakcyjny sposób zagospodarowania przestrzeni wokół obiektów zabytkowych,
- możliwość wykorzystania walorów przyrodniczych w celu przyciągnięcia turystów.

Zagrożenia:

- zanik tożsamości – cech lokalnego krajobrazu w wyniku niekorzystnych przekształceń historycznych układów ruralistycznych, modernizacji zabudowy lub zastępowanie dawnej zabudowy współczesną obcą lokalnej tradycji, realizowaną według typowych projektów lub projektów nie uwzględniających cech zabudowy tradycyjnej,
- rozdrobnienie własności w obrębie jednorodnych zespołów parkowo – dworskich,
- negatywny wpływ na krajobraz nowych budowli substandardowych,
- niestabilność finansów publicznych,
- brak wsparcia polityki samorządowej ze strony organów państwowych,
- niekontrolowany rozwój inwestycji wkraczający w historyczne układy przestrzenne,
- brak promocji działań na rzecz ochrony, konserwacji, rewitalizacji zabytków,
- niski poziom świadomości społecznej odnośnie walorów obiektów zabytkowych i ich znaczenia dla rozwoju gminy,
- zanik świadomości i wiedzy na temat dziedzictwa kulturowego gminy i regionu, a co za tym idzie brak identyfikacji mieszkańców z regionem,
- samowolne prace przy zabytkach bez wymaganych pozwoleń konserwatora zabytków,
- budowa i wprowadzanie elementów kolidujących z krajobrazem kulturowym gminy,
- brak środków na inwestycje w infrastrukturę,
- wzrost kosztów renowacji i konserwacji obiektów zabytkowych,
- zbyt wolne tempo prac związanych z rewitalizacją wybranych obszarów,
- zdarzenia losowe,
- akty wandalizmu.

7. Założenia programowe

Program opieki nad zabytkami dla gminy Łagiewniki służyć ma ochronie dziedzictwa kulturowego oraz wzrostowi wartości zabytków dla rozwoju gminy przez: zachowanie dziedzictwa materialnego i niematerialnego, wzrost świadomości społecznej w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, zmianę podejścia właścicieli obiektów zabytkowych do kwestii ochrony zabytków, promocję regionalnego dziedzictwa, wspieranie działań planistycznych celem odpowiedniej ochrony i ekspozycji zabytków. Możliwe to będzie dzięki współpracy samorządu z wojewódzkim konserwatorem zabytków oraz właścicielami obiektów zabytkowych.

7.1. Priorytety programu opieki

- Priorytet I.** Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno – kulturowego
- Priorytet II.** Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego
- Priorytet III.** Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości

7.2. Kierunki działań i zadania programu opieki nad zabytkami

Priorytet I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno – kulturowego	
Kierunki działań	Zadania
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	<ol style="list-style-type: none"> 1. Prowadzenie prac remontowo – konserwatorskich przy obiektach zabytkowych stanowiących własność Gminy, zgodnie z zaleceniami konserwatorskimi. 2. Współfinansowanie prac konserwatorsko – remontowych przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków niestanowiących własności Gminy. W pierwszej kolejności planowane jest dofinansowanie prac przy: <ul style="list-style-type: none"> - kościele par. p.w. św. Antoniego w Ratajnie, - kościele par. p.w. św. Piotra i Pawła w Radzikowie. 3. W ramach współfinansowania prac przy obiektach zabytkowych, niestanowiących własności Gminy należy rozważyć możliwość utworzenia Funduszu Odnowy Zabytków. 4. Prowadzenie okresowych kontroli stanu zachowania obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków: <ul style="list-style-type: none"> – stanowiących własność Gminy, celem wskazania zagrożeń i na tej podstawie opracowanie planu prac, – stanowiących własność prywatną lub innych instytucji, celem wskazania ich właścicielom konieczności przeprowadzenia remontów i możliwości pozyskania środków na pokrycie kosztów prac z funduszy krajowych, wojewódzkich, europejskich. 5. Ustalenie zasad i wymogów odnośnie prowadzenia remontów

	<p>obiektów zabytkowych:</p> <ul style="list-style-type: none"> - wpisanych do rejestru zabytków, - ujętych w gminnej ewidencji zabytków w tym wymóg uzgodnienia remontów z WKZ, prowadzenia badań archeologicznych przed rozpoczęciem prac ziemnych, poszanowania substancji zabytkowej w zakresie ukształtowania brył, wystroju elewacji, stolarki drzwiowej i okiennej zewnętrznej, historycznego bezpośredniego otoczenia obiektu, stosowanie metod odwracalnych, stosowanie materiałów naturalnych, <p>6. Rewaloryzacja zespołów zabytkowej zieleni:</p> <ul style="list-style-type: none"> - parku W Sokolnikach, - parku w Młynicy, który może pełnić funkcje rekreacyjne. W parku znajduje się niewielkie asfaltowe boisko i resztki betonowej sceny. <p>7. Zabezpieczenie dworu w Jażwinie w formie trwałej ruiny lub jego restauracja.</p> <p>8. Należy zabezpieczyć pałac w Przystroniu przed postępującą dewastacją: zamknięcie otworów, naprawa dachów.</p> <p>9. Zabezpieczenie budynku dworu w Radzikowie przed postępującą rujnacją.</p> <p>10. Podjęcie starań o pozyskanie środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością Gminy.</p>
<p>Podjęcie działań zwiększających atrakcyjność zabytków na potrzeby społeczne, turystyczne, edukacyjne</p>	<p>1. Podjęcie działań mających na celu podniesienie estetyki terenu gminy:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kontynuacja prac w zakresie rewaloryzacji nawierzchni dróg gminnych i ciągów pieszych, - poprawa estetyki ścian budynków usytuowanych na osiach widokowych. <p>2. Wykonanie profesjonalnej iluminacji obiektów sakralnych.</p> <p>3. Oznakowanie tablicami informacyjnymi najważniejszych zabytków gminy.</p> <p>4. Prowadzenie bieżących prac porządkowych przy zabytkowych zespołach zieleni: parkach podworskich, skwerach, cmentarzach.</p> <p>5. Uporządkowanie dziedzińca gospodarczego zespołu dworskiego w Jażwinie.</p> <p>6. Uporządkowanie, wycinka dzikiej roślinności w bezpośrednim sąsiedztwie dworów w Jażwinie, dworu Ligocie Wielkiej, Przystroniu.</p> <p>7. Prowadzenie prac porządkowych polegających na koszeniu trawy, usuwaniu samosiejek na nieczynnych, pozbawionych opieki miejscowej społeczności cmentarzach oraz w najbliższym ich otoczeniu</p> <p>8. Podjęcie działań zmierzających do zmiany sposobu ogrzewania mieszkań na terenie gminy celem wyeliminowania smogu.</p>

<p align="center">Priorytet II: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego</p>	
<p>Kierunki działań</p>	<p>Zadania</p>
<p>Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego</p>	<p>1. Sporządzenie i uchwalenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla obszarów, które nie posiadają takich opracowań, w szczególności dla obszarów o stosunkowo dużym nasyceniu obiektami zabytkowymi.</p> <p>Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego powinny uwzględniać wymogi ochrony obiektów wpisanych do rejestru zabytków oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków. Zaleca się wprowadzenie w stosunku do obiektów z obu tych grup precyzyjnych zapisów, uwzględniających specyfikę ich bryły, form architektonicznych i kontekstu przestrzennego.</p>

	<ol style="list-style-type: none"> 2. Weryfikacja dotychczas uchwalonych planów zagospodarowania przestrzennego pod kątem ochrony zabytków, w szczególności uwzględnienie w nich zabytków znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków. 3. Uwzględnienie w planowaniu przestrzennym i działalności inwestycyjnej na terenie gminy zasad ochrony krajobrazu, w tym do zachowania osi widokowych, charakterystycznych form terenu. 4. Ochrona terenów gminy o walorach krajobrazowych: dolin rzek, terenów występowania kompleksów leśnych. 5. Konsekwentne wdrażanie zapisów programów rewitalizacji, katalogów typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego w realizacji zagospodarowania przestrzennego. 6. Walka z samowolami budowlanymi.
<p>Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Podjęcie starań o wpisanie do rejestru zabytków, obiektów o wartości architektonicznej, historycznej lub artystycznej, które dotychczas nie figurują w rejestrze: <ul style="list-style-type: none"> – stanowiących własność Gminy, przez zebranie odpowiedniej dokumentacji i złożenie wniosku do WKZ, – znajdujących się w posiadaniu innych podmiotów, przez prowadzenie działań zachęcających właścicieli do złożenia wniosku do WKZ o dokonanie wpisu do rejestru zabytków, przez np. pokrycie kosztów wpisów i wyrysów z ewidencji gruntów, niezbędnych przy składaniu wniosków o dokonanie wpisu, – podjęcie decyzji o finansowym wsparciu remontów obiektów wpisanych do rejestru zabytków. <p>Proponuje się podjąć starania o wpis do rejestru zabytków: pałacu z parkiem i murem granicznym i oporowym w Kucharach, folwarku w Stoszowie, kościoła p.w. Wniebowzięcia NMP w Olesznej, neogotyckiej kaplicy cmentarnej w Olesznej, domu przy ul. Śleźnej 12 (d. 55) w Olesznej.</p> <p>Władze samorządowe w odniesieniu do zabytków stanowiących własność prywatną lub własność Gminy mogą podjąć decyzję o objęciu ochroną wytypowanych obiektów przez wprowadzeniu odpowiednich zapisów w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.</p> 2. Staranie o umieszczenie w gminnej ewidencji zabytków nowych obiektów. 3. Aktualizowanie gminnej ewidencji zabytków zgodnie z obowiązującymi przepisami oraz wskazaniami wojewódzkiego konserwatora zabytków.
<p>Ochrona układów ruralistycznych</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Uwzględnienie w planowaniu przestrzennym ochrony historycznych układów miejscowości oraz ochrony elementów charakterystycznych dla zespołów zabudowy wsi i elementów krajobrazu naturalnego tych miejscowości: <ul style="list-style-type: none"> – pozostałości dawnego rozplanowania wsi na obszarach siedliskowych, – zabytkowych zespołów kościelnych, – zabytkowych zespołów dworsko – parkowych, – stanowisk archeologicznych, – krajobrazu kulturowego. 2. Nawiązanie w nowych realizacjach do lokalnych tradycji kształtowania zabudowy, poszanowanie i kultywowanie we współczesnych realizacjach lokalnych tradycji budowlanych na obszarach wsi.

Priorytet III: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości	
Kierunki działań	Zadania
Szeroki dostęp do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rozszerzenie informacji o zabytkach w serwisie internetowym Gminy, przez dodanie informacji tekstowych oraz galerii zdjęć. 2. Opracowanie mapy zabytków, jako atrakcyjnej graficznie formy promocji ułatwiającej dotarcie do wszystkich elementów dziedzictwa kulturowego. 3. Promocja dziedzictwa kulturowego w popularnych serwisach internetowych: <ul style="list-style-type: none"> - Wikipedia – najczęściej odwiedzana i najbardziej znana encyklopedia internetowa, - Otwartezabytki.pl – serwis finansowany ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach konkursu Patriotyzm Jutra.
Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym	<ol style="list-style-type: none"> 1. Włączenie się Gminy i prowadzonych przezeń instytucji kultury w obchody Europejskich Dni Dziedzictwa, pozwalających na promowanie lokalnego dziedzictwa kulturowego, jak również zapewniających promocję w regionalnych massmediach. 2. Upamiętnienie i utrwalenie w świadomości mieszkańców ważnych dla gminy wydarzeń historycznych, ważnych postaci związanych z gminą Łagiewniki, przez działalność wydawniczą, prowadzenie lekcji, organizowanie okazjonalnych wystaw przy współpracy ze szkołami, muzeami i stowarzyszeniami, umieszczenie tablic informujących o znanych osobach w miejscach z nimi związanymi. 3. Zapewnienie wsparcia lokalnym inicjatywom zmierzającym do zachowania, udokumentowania, kultywowania wartości i dziedzictwa niematerialnego. 4. Stosowanie tradycyjnych nazw miejscowych w odniesieniu do wsi i ich przysiółków, inicjowanie nazewnictwa promującego lokalną historię i tradycję. 5. Organizacja szkoleń związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego, uczestnictwo w tego typu szkoleniach. 6. Organizacja konkursu na najlepszego użytkownika obiektu zabytkowego.
Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowaniem lub realizowanym procesem inwestycyjnym	<ol style="list-style-type: none"> 1. Podjęcie starań o przeprowadzenie badań archeologicznych: <ul style="list-style-type: none"> - dworu w Jażwinie, - zespołu w Sieniawce. - wieży Bismarcka na Jańskiej Górze (m.in. celem weryfikacji informacji dotyczących istnienia tuneli podziemnych łączących wieżę z pałacem w Sokolnikach. W przypadku potwierdzenia się tych informacji, miejsce to mogłoby się stać atrakcją dla turystów) 2. Stworzenie katalogu typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego. 3. Należy rozważyć stworzenie specjalistycznych studiów i badań historycznych i urbanistycznych w odniesieniu do: <ul style="list-style-type: none"> - zespołu w Sieniawce, - dworu w Jażwinie. 4. Prowadzenie monitoringu i weryfikacji obiektów ujętych w gminnej ewidencji zabytków z zastosowaniem komputerowej bazy danych.
Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów turystycznych	<ol style="list-style-type: none"> 1. Dokonanie wyboru najcenniejszych obiektów zabytkowych na terenie gminy i opracowanie w oparciu o nie tematycznych szlaków turystycznych: <ul style="list-style-type: none"> - szlak zespołów sakralnych, - szlak zabytkowych zespołów dworsko - parkowych 2. Stworzenie szlaku atrakcji turystycznych gminy i powiatu, w którym gmina Łagiewniki byłaby jednym z punktów na trasie szlaku.

	<p>3. Opracowanie jednolitego systemu informacji w postaci tablic informacyjnych, dla poszczególnych obiektów, istniejących, jak również nieistniejących – w miejscu gdzie niegdyś się znajdowały (np. dwór w Młynicy, zespół dworski w Trzebniku).</p> <p>4. Wspieranie turystyki kulturowej przez organizację i modernizację infrastruktury:</p> <ul style="list-style-type: none"> – ścieżki rowerowe, – sezonowe wypożyczalnie sprzętu, – punkty widokowe itp.
--	---

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

Zadania określone w Gminnym programie opieki nad zabytkami będą realizowane przy pomocy następujących instrumentów:

- prawnych – wynikających z przepisów ustawowych, obejmujących m.in. uchwalenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, stref ochrony konserwatorskiej, budowę parków kulturowych, wnioskowanie o wpis do wojewódzkiego rejestru lub włączenie do wojewódzkiej ewidencji zabytków obiektów będących własnością gminy, wykonanie decyzji administracyjnych wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- finansowych – obejmujących m.in. finansowanie prac konserwatorskich, remontowych i archeologicznych przy obiektach zabytkowych będących własnością gminy lub znajdujących się w trwałym zarządzie jej jednostek lub zakładów budżetowych, korzystanie z programów uwzględniających finansowanie z funduszy europejskich oraz dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe dla właścicieli i posiadaczy obiektów zabytkowych, w zależności od możliwości finansowych gminy,
- koordynacji – obejmujących m.in. realizację zapisów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego zapisanych w dokumentach strategicznych województwa dolnośląskiego, planach rozwoju powiatu stargardzkiego,
- społecznych – obejmujących m.in. działania edukacyjne, promocyjne, współdziałanie z organizacjami społecznymi, działania prowadzące do tworzenia miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami,
- kontrolnych – obejmujących m.in. aktualizację gminnej ewidencji zabytków, monitoring stanu zagospodarowania przestrzennego oraz stanu zachowania dziedzictwa kulturowego.

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

W myśl art. 87 pkt. 5 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. z 2018 r. poz. 2067) co dwa lata istnieje obowiązek sporządzania przez wójta, burmistrza, prezydenta miasta sprawozdań z realizacji gminnych programów opieki nad zabytkami i przedstawiania ich Radzie Gminy.

Sprawozdania z poziomu realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami powinny zawierać informacje dotyczące:

Priorytetu I Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego, jako element rozwoju społeczno – kulturowego:

- poziom w % wydatków budżetu na ochronę i opiekę nad zabytkami stanowiącymi własność Gminy,
- wartość finansowa zrealizowanych prac rewaloryzacyjnych i rewitalizacyjnych przy zabytkach przy zabytkach stanowiących własność Gminy,
- liczba obiektów poddanych pracom rewitalizacyjnym i rewaloryzacyjnym,
- liczba obiektów poddanych pracom remontowo – konserwatorskim,
- liczba przeprowadzonych kontroli stanu zachowania obiektów zabytkowych,
- poziom wydatków na prowadzenie prac konserwatorsko – remontowych przy obiektach stanowiących własność Gminy.
- poziom pozyskanych środków zewnętrznych na rewaloryzację zabytków będących własnością Gminy.

Priorytet II Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego:

- poziom w % objęcia terenu gminy wykonanymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- liczba uchwalonych planów zagospodarowania przestrzennego,
- liczba studiów wartości kulturowych dla fragmentów Gminy przewidzianych do objęcia miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego,
- poziom skuteczności wdrażania zapisów programów rewitalizacji, w realizacji zagospodarowania przestrzennego,
- poziom skuteczności walki z samowolami budowlanymi,
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków,
- liczba obiektów, obszarów objętych ochroną przez wprowadzenie odpowiednich zapisów w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Priorytet III Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości:

- liczba publikacji internetowych poświęconych zabytkom z terenu gminy Łagiewniki,
- liczba wydawnictw promujących dziedzictwo kulturowe gminy Łagiewniki,

- liczba kursów, wystaw, szkoleń poświęconych działalności edukacyjnej z zakresu popularyzacji wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym,
- liczba opracowanych raportów, prac studialnych,
- liczba podjętych badań archeologicznych,
- liczba utworzonych szlaków turystycznych.

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Źródła zewnętrznego finansowania można podzielić na:

Źródła krajowe:

- dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- dotacje wojewódzkiego konserwatora zabytków,
- dotacje wojewódzkie i powiatowe,
- dotacje gminne,
- dotacje Ministra Administracji i Cyfryzacji – fundusz kościelny,
- Fundusz Termomodernizacji i Remontów,
- programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego,
- fundusze fundacji.

Źródła zagraniczne:

- źródła unijne w ramach funduszy strukturalnych,
- źródła programu Polska Cyfrowa PO PC 2014 – 2020.

Dotacje

Zgodnie z ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (t.j. Dz.U. 2018 poz. 2067 z późn. zm.) dotacja może być udzielona osobie fizycznej, jednostce samorządu terytorialnego lub innej jednostce będącym właścicielem lub posiadaczem zabytku wpisanego do rejestru zabytków lub znajdującego się w gminnej ewidencji zabytków. Dotacja udzielana jest na wykonanie prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych, planowanych do przeprowadzenia w roku złożenia wniosku lub następnym, bądź na zasadzie refundacji poniesionych już nakładów przed upływem 3 lat po wykonaniu prac.

Art. 77 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami określa wykaz działań, które mogą podlegać dofinansowaniu. Dotacja na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane może obejmować wyłącznie nakłady konieczne poniesione na przeprowadzenie następujących działań:

- sporządzenie ekspertyz technicznych i konserwatorskich,
- przeprowadzenie badań konserwatorskich lub architektonicznych,

- wykonanie dokumentacji konserwatorskiej,
- opracowanie programu prac konserwatorskich i restauratorskich,
- wykonanie projektu budowlanego zgodnie z przepisami prawa budowlanego,
- sporządzenie projektu odtworzenia kompozycji wnętrz,
- zabezpieczenie, zachowanie i utrwalenie substancji zabytku,
- odnowienie lub odnowienie tynków i okładzin architektonicznych albo ich całkowite odtworzenie, z uwzględnieniem charakterystycznej dla tego zabytku kolorystyki,
- odnowienie zniszczonej przynależności zabytku, jeśli odtworzenie to nie przekracza 50% oryginalnej substancji tej przynależności,
- odnowienie lub odtworzenie całkowite okien, w tym ościeżnic i okiennic, zewnętrznych odrzwi i drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, rynien i rur spustowych,
- modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych lub w zabytkach, które posiadają oryginalne, wykonane z drewna części składowe i przynależności,
- wykonanie izolacji przeciwwilgociowej,
- uzupełnienie narysów ziemnych dzieł architektury obronnej i zabytków archeologicznych nieruchomości o własnych formach krajobrazowych,
- działania zmierzające do wyeksponowania istniejących, oryginalnych elementów zabytkowego układu parku lub ogrodu,
- zakup materiałów konserwatorskich i budowlanych, niezbędnych do wykonania prac i robót przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków,
- zakup i montaż instalacji przeciwwłamaniowej oraz przeciwpożarowej i odgromowej.

Standardowo, dotacja udzielana jest w wysokości 50 % nakładów koniecznych na wykonanie powyższych działań. Natomiast wysokość dotacji może zostać zwiększona, nawet do 100% nakładów koniecznych, w wypadku jeżeli:

- zabytek posiada wyjątkową wartość historyczną, artystyczną lub naukową,
- wymaga przeprowadzonych złożonych pod względem, technicznym prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych,
- stan zachowania zabytku wymaga niezwłocznego podjęcia prac konserwatorskich, restauratorskich lub robót budowlanych.

Jednocześnie, łączna kwota dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków, udzielonych przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, wojewódzkiego konserwatora zabytków lub organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, nie może przekraczać wysokości 100% nakładów koniecznych na wykonanie tych prac lub robót.

Dotacje wojewódzkie i powiatowe

Dofinansowanie prac przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków odbywa się na podstawie Art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz na podstawie uchwały Sejmiku Województwa/Rady Powiatu w sprawie trybu i zasad przyznawania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane.

Dotacje Urzędu Marszałkowskiego Województwa Dolnośląskiego – uchwała nr XXVIII/788/12 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 8 listopada 2012 r. w sprawie określenia zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na obszarze województwa dolnośląskiego wraz ze zmianą przyjęta w uchwale nr XVIII/466/16 z dnia 28 stycznia 2016 r.

Dotacje gminne

Zgodnie z Art. 81 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, ustawą o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw oraz zgodnie z ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminny, (t.j. Dz.U. 2019 poz. 506) finansowanie na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków może być udzielane przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale. Dla jednostki samorządu terytorialnego, posiadającej tytuł prawny do obiektu, opieka nad zabytkiem jest ponad to jej zadaniem własnym. Zasady i tryb postępowania o udzielenie dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków określa odpowiednia uchwała, podjęta przez Radę Gminy. Gmina Łagiewniki posiada uchwałę w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków przyjętą Uchwałą Nr XLIII/323/18 Rady Gminy Łagiewniki z dnia 24 maja 2018 r.

Fundusz Termomodernizacji i Remontów

Cele rządowego programu wsparcia termomodernizacji i remontów jest poprawa stanu technicznego istniejących zasobów mieszkaniowych, ze szczególnym uwzględnieniem termomodernizacji. Z programu mogą skorzystać właściciele zasobów mieszkaniowych. Jego właścicielami są także osoby mieszkające w budynkach

objętych programem, gdyż poprawia się komfort zamieszkania z jednoczesnym zmniejszeniem opłat za energię cieplną.

Program realizowany na podstawie ustawy o wsparciu termomodernizacji i remontów obejmuje dwa główne moduły – wsparcie przedsięwzięć termomodernizacyjnych i wsparcie przedsięwzięć remontowych. Wprowadza on także dodatkowe wsparcie dla właścicieli budynków mieszkalnych objętych w przeszłości czynszem regulowanym. Wsparcie jest udzielane w postaci tzw. premii, czyli spłaty części kredytu wykorzystanego na realizację przedsięwzięcia. Spłata jest dokonywana ze środków Funduszu Termomodernizacji i Remontów, obsługiwanego przez Bank Gospodarstwa Krajowego i zasilanego ze środków budżetu państwa.

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

Jest on głównym źródłem finansowania w Polsce inwestycji proekologicznych. Wraz z wojewódzkimi funduszami ochrony środowiska i gospodarki wodnej tworzy system funduszy ekologicznych. W oparciu o wspólną strategię działania Narodowego Funduszu i wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej na lata 2013 – 2016 z perspektywą do 2020 r., realizuje politykę ochrony środowiska w Polsce. Służą temu stabilne przychody, doświadczenie kadry oraz wypracowane formy współpracy z beneficjentami.

Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej z końcem listopada rozpoczyna przyjmowanie wniosków w ramach nowej unijnej perspektywy. W ramach uruchomionych działań zostanie udostępnionych na projekty środowiskowe ponad 5 mld złotych.

Program Dom Kultury +

Organizatorem Programu Dom Kultury + jest Narodowe Centrum Kultury. Jest on realizowany zgodnie z założeniami Paktu dla Kultury. Celem strategicznym Programu Kultura – Interwencje jest tworzenie warunków dla wzmocnienia tożsamości i uczestnictwa w kulturze na poziomie regionalnym, lokalnym i krajowym przez finansowe wsparcie realizacji projektów upowszechniających dorobek kultury i zwiększających obecność kultury w życiu społecznym.

Koncepcja Programu została oparta na założeniu, że uczestnictwo w kulturze sprzyja podnoszeniu kompetencji społeczeństwa, tworzeniu warunków do rozwijania aktywności twórczej i przygotowaniu obywateli do aktywnego udziału w różnych formach życia społecznego. O wsparcie w ramach programu Kultura – Interwencje

mogą ubiegać się zarówno samorządowe instytucje kultury, jak i organizacje pozarządowe.

Bardzo Młoda Kultura. Wieloletni program wspierania edukacji kulturowej

Celem wieloletniego programu realizowanego w ramach Paktu dla Kultury przez Narodowe Centrum Kultury jest budowanie systemowych rozwiązań wzmacniających stymulowanie kreatywności i edukacji kulturowej przez 16 podmiotów wyłonionych w drodze konkursu – po jednym z każdego województwa.

O dofinansowanie w ramach programu mogą się ubiegać samorządowe instytucje kultury. Każdy z wnioskodawców będzie mógł ubiegać się o dotację w wysokości od 300 do 900 tys. złotych na trzyletni okres realizacji, a także wsparcie organizacyjne i merytoryczne.

Programy operacyjne Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Jednym z najważniejszych źródeł finansowania zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami są środki budżetu państwa będąca w dyspozycji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego, który corocznie ogłasza stosowne konkursy.

Programy operacyjne Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego:

Programy Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na 2018 r.

Programy na 2018 r. w ramach dziedzictwa kulturowego:

- Kolekcje muzealne,
- Wspieranie działań muzealnych,
- Kultura ludowa i tradycja,
- Ochrona dziedzictwa kulturowego za granicą,
- Ochrona zabytków archeologicznych,
- Miejsca Pamięci Narodowej za Granicą,
- Wspieranie opieki nad miejscami pamięci i trwałymi upamiętnieniami w kraju,
- Badanie polskich strat wojennych,
- Ochrona zabytków.

Program „Infrastruktura kultury”

Celem programu jest poprawa funkcjonowania instytucji i obiektów kultury. Przedmiotem dofinansowania mogą być modernizacje i remonty obiektów przeznaczonych na działalność kulturalną i edukacyjną, w zakresie kultury oraz przygotowania dokumentacji technicznej do inwestycji.

Dotacje Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego na badania archeologiczne

Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego udziela dotacji na badania archeologiczne zgodnie z przyjętym Rozporządzeniem z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne. Rozporządzenie określa warunki i tryb udzielania oraz rozliczenia dotacji na:

- 1) Badania archeologiczne prowadzone ze względu na planowane albo realizowane:
  - a) Roboty budowlane przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru zabytków lub objętym ochroną konserwatorską na podstawie ustaleń miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego lub znajdującym się w wojewódzkiej ewidencji zabytków,
  - b) Roboty ziemne lub zmianę charakteru dotychczasowej działalności na terenie, na którym znajdują się zabytki archeologiczne, co może doprowadzić do przekształcenia lub zniszczenia zabytku archeologicznego.
- 2) Wykonanie dokumentacji badań archeologicznych, o których mowa pkt. 1.

Dotację na przeprowadzenie badań archeologicznych otrzymać może osoba fizyczna lub jednostka organizacyjna zamierzająca realizować te działania, w przypadku, gdy koszt planowanych badań archeologicznych i ich dokumentacji będzie wyższy niż 2% kosztów planowanych do przeprowadzenia działań. Zasady udzielania określone są w Art. 82a i 82b ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz w Rozporządzeniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne.

Środki europejskie

Finansowanie ochrony zabytków odbywa się również przy udziale funduszy pochodzących z Unii Europejskiej oraz Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego.

Programy Europejskiej wspólnoty Terytorialnej 2014 – 2020

Przygotowywane jest trzy typy programów: transgranicznych, transnarodowych i międzyregionalnego na lata 2014 – 2020. Różnicą między trzema typami współpracy jest zakres terytorialny, w ramach którego można realizować wspólne przedsięwzięcia:

- obszary przylegające do granic państwowych, w przypadku programów współpracy transgranicznej. Programy transgraniczne służą przede wszystkim

budowaniu więzi łączących społeczności po obu stronach granic. Ich realizacja ma na celu wzmocnienie współpracy przez wzrost wspólnych inicjatyw dotyczących min. ochrony środowiska, rozbudowy infrastruktury, wymiany kulturalnej, wzajemnych kontaktów młodzieży,

- duże zgrupowania europejskich regionów z kilku lub kilkunastu państw w ramach programów współpracy transnarodowej,
- wszystkie regiony UE w zakresie współpracy międzyregionalnej. Projekty oparte na współpracy z partnerami zagranicznymi mogą dotyczyć min. kultury, sztuki, turystyki i promocji regionu.

Kreatywna Europa

Kreatywna Europa to nowy projekt Unii Europejskiej oferujący wsparcie finansowe dla sektorów audiowizualnych, kultury i kreatywnych. Program ten będzie realizowany w latach 2014 – 2020 i będzie zawierał trzy komponenty: Media, Kultura i część międzysektorowa z nowym instrumentem finansowym od 2016 r. Nowe projekty, które pojawiają się w Kreatywnej Europie wynikają z analizy obecnej sytuacji sektorów kultury w Europie i problemów, jakie napotykają europejscy artyści. Są to przede wszystkim: budowanie kompetencji sektorów kultury i kreatywnych do skutecznego działania na poziomie ponadnarodowym oraz strategiczne budowanie i rozwój publiczności dla odbioru europejskich dzieł i zwiększanie dostępu do kultury.

Komponent Kultura jest częścią programu Kreatywna Europa skierowaną do instytucji, organizacji i innych podmiotów działających w sektorach kultury i kreatywnych. Jego celem jest promocja europejskiej kultury i sztuki, zwiększenie mobilności artystów i dzieł europejskich, budowanie współpracy kulturalnej na poziomie ponadnarodowym, rozwijanie europejskiej publiczności oraz dostosowanie sektorów kultury i kreatywnych do technologii cyfrowych i wdrażanie innowacji.

Program Europa dla Obywateli 2014 – 2020

Jest programem wspólnotowym skierowanym na realizację działań projektowych min. w tematyce dziedzictwa kulturowego, którego celem jest zwiększenie świadomości obywateli o historii i integracji europejskiej oraz pomoc w lepszym zrozumieniu polityki europejskiej i jej wpływu na życie codzienne obywateli państw członkowskich.

Minimalna kwota dofinansowania projektu to 60 000 €, maksymalna 600 000 €. Wsparcie finansowe nie może przekraczać 70% całkowitego budżetu. Wnioski mogą

składać organizacje badające europejską politykę publiczną lub organizacje społeczeństwa obywatelskiego, które przez swoje stałe i regularnie prowadzone działania wnoszą konkretny wkład w realizację celów Programu Europa dla Obywateli, a ponad to spełniają odpowiednie wymagania.

Program operacyjny infrastruktura i środowisko 2014 – 2020

To największy program finansowany z Funduszy Europejskich nie tylko w Polsce, ale i w Unii Europejskiej. Główne obszary, na które zostaną przekazane środki to: gospodarka niskoemisyjna, ochrona środowiska, przeciwdziałanie i adaptacja do zmian klimatu, transport i bezpieczeństwo energetyczne, ochrona zdrowia, dziedzictwo kulturowe. Budżet programu wynosi ponad 27,4 mld euro z Funduszy Europejskich. Priorytet 8 Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego – alokacja z FE 467,4 mln €: inwestycje w ochronę i rozwój dziedzictwa kulturowego oraz zasobów kultury, np. instytucji kultury, szkół artystycznych.

Polska Cyfrowa PO PC 2014 – 2020

Projekt programu operacyjnego Polska Cyfrowa przygotowały ministerstwo Administracji i Cyfryzacji oraz Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju. Celem tego programu jest wykorzystanie potencjału cyfrowego dla poprawy jakości życia. Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji wychodzi z założenia, że pełne wykorzystanie potencjału nowoczesnych technologii wymaga nie tylko budowy infrastruktury i usług, ale także wspierania kompetencji cyfrowych Polaków.

W ramach programu planuje się realizację czterech osi priorytetowych:

Oś priorytetowa I: Powszechny dostęp do szybkiego Internetu – alokacja UE
1 020 222 652 €

Oś priorytetowa II: Administracja i otwarty rząd – alokacja UE 949 604 018 €

Oś priorytetowa III: Cyfrowa aktywizacja społeczeństwa – alokacja UE 145 000 000 €

Oś priorytetowa IV: Pomoc techniczna – alokacja UE 57 668 000 €

Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG)

W latach 2009 – 2014 działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego otrzymały wsparcie w wysokości około 60 000 000 € w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego dzięki Mechanizmowi Norweskiemu oraz Europejskiemu Obszarowi Gospodarczemu przez priorytet dotyczący promowania różnorodności kulturowej i artystycznej. Z udostępnionych przez Punkt Informacyjny Ministerstwa

Infrastruktury i Rozwoju nt. funduszy norweskich i EOG wynika, że kolejne środki w ramach tego funduszu będą dostępne na podobnych – do istniejących zasadach i priorytetach wsparcia.

Ustawa o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 r.

Głównym celem ustawy jest zapewnienie skuteczności i powszechnego charakteru działań rewitalizacyjnych, a także ich kompleksowości i wprowadzenia mechanizmów koordynacji. Ustawa określa programowanie, koordynację i tworzenie warunków do realizacji procesów rewitalizacji przez jej interesariuszy, jako fakultatywne zadanie własne gminy. Głównymi adresatami ustawy są organy samorządu terytorialnego oraz mieszkańcy gmin, na terenie których znajdują się obszary zdegradowane i w których prowadzone będą działania rewitalizacyjne.

Ważnym źródłem finansowania działań rewitalizacji, pokrywającym się z pierwszym okresem obowiązywania ustawy, będą środki europejskich funduszy strukturalnych i inwestycyjnych. Umowa Partnerstwa, czyli główny dokument ustanawiający ramy wdrażania środków unijnych w perspektywie budżetowej 2014 – 2020, wskazuje miasta i dzielnice miast wymagające rewitalizacji, jako jeden z pięciu tzw. obszarów strategicznej interwencji. Zgodnie z szacunkami na działania rewitalizacyjne w ramach wybranych priorytetów inwestycyjnych przeznaczona zostanie, co najmniej równowartość 25 mld złotych. Środki te będą dotyczyć głównie regionalnych programów operacyjnych. Do kwoty tej należy doliczyć wkład własny beneficjentów.

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Cele zawarte w gminnym programie opieki nad zabytkami dla gminy Łagiewniki realizowane będą przez:

- współpracę władz gminy Łagiewniki z Ministerstwem Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, Urzędem Marszałkowskim Województwa Dolnośląskiego, władzami kościelnymi w oparciu o porozumienia i umowy,
- wykorzystanie instrumentów finansowych w postaci dotacji,
- projekty, programy lokalne,
- inicjatywy własne Gminy Łagiewniki.

W latach 2016 – 2019 udzielono dotacji z budżetu gminy na prace konserwatorskie i restauratorskie przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków:

- kościół par. p.w. św. Antoniego w Ratajnie,

- kościół fil. p.w. św. Izydora w Sienicach,
  - kościół fil. p.w. Matki Bożej Królowej Polski w Ligocie Wielkiej.
- Łączna kwota udzielonych dotacji wyniosła 101800 złotych.